

Pojďme se dohodnout a rozhodnout!

Obsah

1	Vzdělávací program a jeho pojetí.....	3
1.1	Základní údaje	3
1.2	Anotace programu.....	4
1.3	Cíl programu	4
1.4	Klíčové kompetence a konkrétní způsob jejich rozvoje v programu.....	5
1.5	Forma	5
1.6	Hodinová dotace	6
1.7	Předpokládaný počet účastníků a upřesnění cílové skupiny.....	6
1.8	Metody a způsoby realizace	6
1.9	Obsah – přehled tematických bloků a podrobný přehled témat programu a jejich anotace včetně dílčí hodinové dotace	7
1.10	Materiální a technické zabezpečení	11
1.11	Místo konání.....	11
1.12	Způsob realizace programu v období po ukončení projektu.....	11
1.13	Kalkulace předpokládaných nákladů na realizaci programu po ukončení projektu	11
1.14	Odkazy, na kterých je program zveřejněn k volnému využití.....	12
2	Podrobně rozpracovaný obsah programu.....	13
2.1	Společnost a politika, týká se mě, či netýká? – 6 hodin	13
2.2	Svoboda, demokracie a politika ve světě, v Evropě a v České republice – 4 hodiny	18
2.3	Res publica = věc veřejná – 6 hodin	21
3	Metodická část	27
3.1	Společnost a politika, týká se mě, či netýká?	28
3.2	Svoboda, demokracie a politika ve světě, v Evropě a v České republice	51
3.3	Res publica = věc veřejná	66
4	Příloha č. 1 – Soubor materiálů pro realizaci programu.....	88
5	Příloha č. 2 – Soubor metodických materiálů	95
6	Příloha č. 3 – Závěrečná zpráva o ověření programu v praxi	105
7	Příloha č. 4 – Odborné a didaktické posudky programu	112
8	Příloha č. 5 – Doklad o provedení nabídky ke zveřejnění programu.....	145
9	Nepovinné přílohy	146

1 Vzdělávací program a jeho pojetí

1.1 Základní údaje

Výzva	Budování kapacit pro rozvoj škol II
Název a reg. číslo projektu	Pojďme o sobě rozhodovat! CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008119
Název programu	Pojďme se dohodnout a rozhodnout!
Název vzdělávací instituce	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z.s.p.o.
Adresa vzdělávací instituce a webová stránka	Matky Boží 9, 586 01 Jihlava, www.rrav.cz
Kontaktní osoba	Ing. Zdeňka Škarková
Datum vzniku finální verze programu	31. 7. 2021
Číslo povinně volitelné aktivity výzvy	7
Forma programu	Prezenční
Cílová skupina	SŠ obory zakončené závěrečnou zkouškou, SŠ obory zakončené maturitou
Délka programu	16 hodin
Zaměření programu (tematická oblast, obor apod.)	Tematická oblast: Podpora aktivního zapojení dětí a žáků do rozhodovacích procesů a do ovlivňování společenského a demokratického života, posilování výchovy k občanství zacílené zejména na prvovoliče, zlepšování politické gramotnosti, motivace dětí a žáků k zapojení do konkrétních forem participace, zejména strukturovaného dialogu a školních parlamentů, prohlubování spolupráce státních a samosprávných orgánů se školami při aktivitách spojených s občanským vzděláváním
Tvůrci programu	Mgr. Jan Kabrda, Ph.D. RNDr. Václav Novák, Ph.D.

Odborný garant programu	Mgr. Soňa Havlíková
	Bc. Kateřina Hotovcová
	Mgr. Martina Zahradníková, Ph.D.
	Ing. Eva Dvořáková
	Mgr. Pavlína Rosenkranzová
Odborní posuzovatelé	Mgr. Jan Kabrda, Ph.D.
	RNDr. Mgr. Tomáš Burda, Ph.D.
Specifický program pro žáky se SVP (ano x ne)	RNDr. Libor Jelen, Ph.D.
	Ne

1.2 Anotace programu

Vzdělávací program „Pojďme se dohodnout a rozhodnout!“ je určen pro žáky středoškolských oborů zakončených závěrečnou zkouškou nebo maturitou. Tematicky je zaměřen na principy demokracie a svobody, způsoby dosahování dohod a řešení v demokratické společnosti, fungování politiky v České republice i v Evropské unii, na občanskou společnost a způsoby aktivního zapojování do veřejného života. Program je postaven na různých aktivizujících výukových metodách, vč. využití pracovních listů, práce ve skupinách, práce s textem, brainstormingu, diskuse a jednání, ale i rozsáhlejších projektových metod a didaktických her; kombinuje je s frontálním výkladem vyučujícího. Látka je doplněna postupy k lepšímu zapamatování získaných poznatků.

1.3 Cíl programu

Program se zaměřuje na žáky jako členy demokratické společnosti a prvovoliče. Jeho hlavním cílem je pomoci žákům zorientovat se ve fungování demokracie a politiky v České republice; naučit a motivovat je zajímat se o věci veřejné a zapojovat se do veřejného dění a občanské společnosti. Kromě toho má za cíl žáky vést k vytváření a obhajování vlastního názoru i k uznání názorů ostatních; ke schopnosti jednat a dosahovat obecně prospěšných řešení.

Po absolvování programu by měli mít žáci přesnější představu o podstatě a fungování demokracie, a to zastupitelské i přímé; o stavu demokracie, lidských práv a svobod ve světě; o způsobech, jakými se v demokratických společnostech jedná a dosahuje dohod a oboustranně prospěšných, kompromisních řešení; o vládnutí a fungování politiky na úrovni České republiky, územních samospráv i celé Evropské unie; o možnostech a způsobech aktivního zapojení do společenského a veřejného života; o občanské společnosti a o činnosti nevládních neziskových organizací u nás i globálně; o právech a postavení mladých lidí v Česku a ve světě.

Program by měl zároveň rozšířit schopnosti žáků pracovat samostatně, ve dvojicích či skupinách; pracovat s textem, třídit a analyzovat předložené informace a prezentovat výsledky; formulovat

a obhajovat vlastní stanovisko, v diskusi poznávat a brát v potaz stanoviska ostatních, debatovat, jednat a dosahovat společných řešení; pracovat na projektech, prezentovat je a hodnotit.

Absolvent programu by měl vřeleji přijímat principy demokracie a občanské společnosti; měl by být motivován k většímu zapojení do veřejného života i rozhodovacích procesů – a tedy by měl být informovanějším, sebevědomějším a aktivnějším občanem.

1.4 Klíčové kompetence a konkrétní způsob jejich rozvoje v programu

Program široce rozvíjí kompetence pro demokratickou kulturu (hodnoty, postoje, dovednosti i znalosti – viz kap. 2 a 3), a tím rovněž podporuje především následující klíčové kompetence.

Kompetence v oblasti gramotnosti jsou rozvíjeny poměrně široce, a to zvláště prací s textem (např. různé úryvky, delší příběhy) – jeho čtením, porozuměním, analýzou, vyhledáváním informací v něm, odpověďmi na položené otázky, kritickým zamyšlením, zaujetím vlastního postoje, formulací názoru, jeho ústní prezentací; dále diskusí – formulací a vyjádřením vlastního názoru, dialogem s ostatními (naslouchání, porozumění), jednáním a debatou; konečně i psaním textu, zejména v projektových hodinách (psaní strukturovaného textu do připravených šablon, ale i grafická tvorba), ale i psaním stručných výtahů z delších textů a vytváření jejich osnov.

Digitální kompetence jsou rozvíjeny pouze okrajově, a to jednak využitím webových stránek k vyhledání potřebných informací, jednak prací s konkrétní webovou aplikací (volební kalkulačkou).

Personální a sociální kompetence a kompetence k učení jsou rozvíjeny poměrně široce, a to zvláště skrze nejrozličnější formy skupinové práce a spolupráce – práce na projektech, didaktické hry (hry v rolích, simulace), strukturované diskuse a vyjednávání; tím je podporována především dovednost spolupracovat v týmech, organizovat práci ve skupině, konstruktivně komunikovat, vyjednávat, projevovat toleranci, chápat různá hlediska, cítit empatii, zvládat konflikty, dělat kompromisy, přijímat rozhodnutí, ale též schopnost účinně nakládat s časem a informacemi.

Občanské kompetence jsou jádrem celého programu, a proto jsou rozvíjeny velmi široce ve všech hodinách, skrze veškeré aktivity, praktické projekty, hry i pomocí výkladu. Cílem je zlepšení porozumění společenským a politickým pojmům a strukturám i posílení schopnosti podílet se jako zodpovědný občan na veřejném, občanském, společenském a politickém životě. U žáků jsou posilovány především znalosti základních společenských a politických jevů, demokratických a evropských hodnot i aktuálního dění; dovednosti kritického myšlení a integrovaného řešení problémů, diskuse, argumentace a kompromisu, účasti na místních aktivitách i rozhodování na různých úrovních; pozitivní postoje vůči demokracii, lidským právům a svobodám, občanské společnosti a veřejné angažovanosti i vůči zapojení do demokratických procesů.

Podnikatelské kompetence jsou rozvíjeny především v praktických, projektových hodinách (nejvíce v případě projektu rozvojové spolupráce): u žáků je posilována kreativita, strategické a konstruktivní myšlení i schopnost řešení problémů; žáci získávají schopnost spolupráce a týmové práce i plánování a řízení projektů. Všechny tyto iniciativy jsou přitom nepodnikatelské a neziskové, a žáci si proto tímto způsobem rozvíjí empatii, etické myšlení a zájem nezištně pomáhat lidem a světu.

1.5 Forma

Prezenční forma

1.6 Hodinová dotace

16 hodin

1.7 Předpokládaný počet účastníků a upřesnění cílové skupiny

Cílovou skupinou programu jsou žáci středoškolských oborů zakončených závěrečnou zkouškou či maturitou. Program je nejvhodnější pro žáky tříletých učebních oborů. Předpokládaný počet účastníků (žáků) každé hodiny je 10–30. Program doporučujeme realizovat v hodinách občanské nauky (příp. v odpovídajících předmětech), a to spíše ve druhém a vyšším ročníku.

1.8 Metody a způsoby realizace

Hodiny programu lze z hlediska jejich metodické koncepce a vnitřní struktury rozdělit do tří typů.

Část hodin (zejm. druhého bloku) se ve větší míře opírá o výklad vyučujícího a má klasickou třífázovou strukturu. První fázi tvoří obvykle kratší aktivita, která má formu například jednoduché zábavné (i pohybové) činnosti, práce se základními pojmy, brainstormingu apod., a to obvykle za účelem ověření vstupních znalostí žáků. Následuje delší výklad vyučujícího, který pokrývá téma hodiny; do jeho průběhu může vyučující žáky zapojovat dotazy na příklady, vlastní postřehy, názory, nesouhlas apod. Ve třetí části hodiny pak zpravidla následuje rozsáhlejší aktivita, která má k danému tématu přinést konkrétní příklady a ukázky či praktické využití znalostí z výkladu, rovněž může téma prohloubit či rozšířit nebo látku shrnout či zopakovat apod.

Část hodin (prvního a třetího bloku) stojí téměř výhradně na řadě dvou až čtyř různorodých aktivit (práce s textem, hra, diskuse apod.). Pomocí těchto aktivit se žáci doberou klíčových věcných závěrů sami; vyučující pak vždy pouze ve stručnosti výsledky zopakuje, shrne, zobecní apod.

A konečně pět hodin (v prvním a třetím bloku) má praktický charakter. Jsou tvořeny jednou rozsáhlejší aktivitou, buď projektem, nebo didaktickou hrou, které rozvíjejí téma probírané v předešlých hodinách a přinášejí jeho praktickou aplikaci, při níž si žáci zábavnou, kreativní formou téma vyzkoušejí a „zažijí“ na vlastní kůži. Výsledky těchto aktivit jsou obvykle sumarizovány závěrečnou diskusí či reflexí a stručným shrnutím vyučujícího. Tyto hodiny jsou realizovatelné během jediné vyučovací hodiny, obvykle je ale uvedeno (viz kap. 3), že je vyučující může pro dosažení většího prohloubení práce i reflexe rozprostřít do vyučovacích hodin dvou.

Většina aktivit je určena pro práci ve dvojicích či větších skupinách, ojediněle pro samostatnou práci; obvyklé je společné vyhodnocení, diskuse, reflexe, kritické zamyšlení, shrnutí apod.

Co se týče konkrétních metod, využita je práce s pracovními listy (práce s textem, pojmy – spojování, doplňování apod.); různé formy společného brainstormingu, diskuse, argumentace, zaujímání a obhajování stanoviska; pohybové aktivity (tzv. názorová přímka) a hlasování; ojediněle i práce s počítačem (využití webových stránek a aplikací) a poměrně široce i již zmiňované projekty a didaktické hry (simulace, hry na role).

Ve většině hodin jsou také využity různé metody pro lepší zapamatování. V první řadě je v mnoha hodinách (zejm. prvního typu, viz výše) pracováno s neustálým systematickým opakováním látky, pojmů apod. (např. nejdříve ve vstupní aktivitě, poté znovu ve výkladu a následně ještě jednou

v závěrečné aktivitě), což již samo o sobě napomáhá zafixování a zapamatování látky. V mnoha hodinách je navíc na závěr zařazena krátká opakovací aktivita, sloužící k zapamatování klíčových pojmů, příp. i závěrů (např. vyjmenovávání, doplňování, spojování či třídění pojmů – z hlavy, pomocí prezentace či v pracovním listu; jednoduchá křížovka, přesmyčky apod.). A konečně v některých hodinách jsou použity rozličné specifické metody pro lepší zapamatování textu, ať již čtení s doplňováním pojmů nebo tzv. metoda KCKJZZ.

Vlivem uzavření škol v letech 2020–21 byly některé hodiny programu pilotně ověřovány on-line formou; u těchto hodin jsou pak doplněny postupy a metodické poznámky (viz kap. 3) usnadňující vyučujícímu jejich případnou výuku on-line.

1.9 Obsah – přehled tematických bloků a podrobný přehled témat programu a jejich anotace včetně dílčí hodinové dotace

Společnost a politika, týká se mě, či netýká? – 6 hodin

Blok se zaměřuje na otázky fungování demokracie a demokratické společnosti. Klíčové jsou závěrečné dvě hodiny: učí žáky překonávat rozdíly i spory a hledat dohody i kompromisní řešení, bez čehož se demokracie a demokratická společnost neobejdou.

Žáci se dozvědí základní rozdíly mezi životem v demokracii a v diktatuře a poznají hlavní principy a výhody demokracie; porozumí fungování zastupitelské demokracie, a to v obecné rovině i v České republice, poznají proces tvorby a schvalování zákonů u nás; dozvědí se, co to je a jak funguje přímá demokracie, porozumí výhodám i možným úskalím referend a zkusí si vytvořit návrh referenda zaměřeného na vybrané téma ve své škole; pochopí důsledky rozdělení společnosti i způsoby boje s nimi: poznají postupy naslouchání, vcítění, jednání, debaty, hledání shody, *win-win* řešení a kompromisu, pomocí hry na role ve fiktivním scénáři se je naučí prakticky používat.

Po absolvování bloku budou žáci schopni rozlišit a blíže vysvětlit rozdíly mezi životem v demokracii a v diktatuře a charakterizovat výhody demokracie; dovedou popsat podstatu zastupitelské demokracie a vyložit proces tvorby a schvalování zákonů v České republice; budou schopni vysvětlit princip a určit hlavní výhody i nebezpečí přímé demokracie a naučí se více uvažovat, diskutovat a pomocí referenda i prakticky jednat v otázkách týkajících se jejich okolí; v neposlední řadě si prohloubí svoje dovednosti naslouchání a vcítění, budou schopni lépe překonávat krize a konflikty pomocí jednání, debaty a hledání shody na kompromisním řešení, uvědomí si, že to je v demokracii jediná možná cesta k pokojnému a harmonickému soužití.

Co to je demokracie a jak funguje – 1 hodina

Žáci se naučí rozeznávat základní rozdíly mezi životem v demokracii a v diktatuře a poznají hlavní principy a výhody demokracie. Nejdříve určují, který ze dvou předložených textů popisuje demokracii, a který naopak diktaturu, rozpoznávají základní rozdíly mezi těmito dvěma systémy; poté oddělují lístky s hlavními projevy života v demokracii a v diktatuře; na závěr si díky výkladu shrnou, zopakují a rozšíří hlavní poznatky týkající se principů a výhod demokracie.

Zastupitelská demokracie – 1 hodina

Žáci porozumí fungování zastupitelské demokracie, a to v obecné rovině i v České republice; poznají proces tvorby a schvalování zákonů u nás. Nejdříve diskutují, zda a proč má smysl jít volit; poté se seznámí s hlavními formami demokratického vládnutí, zejm. poznají rozdíl mezi přímou a zastupitelskou demokracií; dále se již věnují demokracii zastupitelské: buď se ve výkladu seznámí

s principy fungování zastupitelské demokracie obecně i v České republice, nebo na jednom konkrétním příkladu poznají postup vzniku a schvalování zákonů u nás.

Přímá demokracie a referendum – 2 hodiny

Žáci se dozvědí, co to je a jak funguje přímá demokracie, porozumí výhodám i možným úskalím referend, zkusí si vytvořit návrh referenda zaměřeného na vybrané téma ve své škole. V první hodině žáci zjistí, co to je a jak funguje přímá demokracie; pomocí hlasování v několika předložených modelových referendech a v následné diskusi odhalí možná nebezpečí a úskalí referend; dozvědí se o využívání (a zneužívání) přímé demokracie ve světě. Ve druhé hodině žáci zjistí, jak fungují referenda v České republice; poté se již soustředí na svůj první projekt – ve čtyřčlenných skupinách připraví návrh referenda zaměřeného na vybrané téma nebo problém ve své škole: společně navrhnou možná témata; každá skupina z jednoho téma odvodí otázku pro referendum, promyslí další praktické náležitosti a vše zapíše do připravené šablony; společně si pak žáci prohlédnou své práce, ohodnotí je a diskutují.

Rozdělená společnost – 2 hodiny

Žáci pochopí důsledky rozdělení společnosti i způsoby boje s nimi: poznají podstatu naslouchání, vcítění, jednání, debaty, hledání shody, *win-win* řešení a kompromisu a pomocí hry na role se naučí je prakticky používat. V první hodině žáci nejdříve čtou a rozebírají alternativní verzi příběhu o perníkové chaloupce, a tak porozumí existenci různých pohledů na jednu věc a nutnosti naslouchání a vcítění; poté společně sestavují ideální jídelní lístek, čímž se učí potřebě dialogu, jednání i hledání dohody a shody; konečně pomocí brainstormingu rozebírají pojem kompromis. Ve druhé hodině následuje druhá praktická aktivita programu – hra na role, spočívající v řešení sporu původních obyvatel a přistěhovalců ve fiktivní africké kolonii: žáci se v šestičlenných skupinách rozdělí na původní obyvatele a přistěhovalce, dostanou přehled sporných bodů a svých pozic vůči nim, o sporných bodech jednají a hledají dohodu na kompromisním řešení, to potom sepiší do charty; na závěr si skupiny představí své výsledky, zamýšlí se a diskutují o svém postupu.

Svoboda, demokracie a politika ve světě, v Evropě a v České republice – 4 hodiny

Blok se zaměřuje na žáky jako prvovoliče; dává jim praktické informace o fungování demokracie a politiky na světové, evropské, české, krajské i obecní úrovni; motivuje je k zájmu o politické dění a k zapojení do politického života.

Žáci se dozvědí, jaká lidská práva máme, která jsou ta nejzákladnější, kde a jak ve světě jsou porušována a které části světa jsou svobodné a které ne; seznámí se s orgány, které vládou v Evropské unii, dozví se, jakými postupy dosahují řešení a přijímají právní předpisy, a sami si zjednodušeně vyzkoušejí jeden předpis přijmout; dozvědí se, co to je samospráva v České republice, jak fungují obce a kraje, jaké mají orgány a jak vznikají, jaké mají pravomoci a rozpočty; a konečně se seznámí s dělením politických stran a s hlavními stranami v České republice a dozvědí se a diskutují, jak a na základě čeho si ve volbách stranu vybrat.

Po absolvování bloku budou žáci schopni vyjmenovat základní lidská práva a srovnat jejich význam, uvést, kde a jak ve světě jsou porušována; dokážou popsat a blíže vysvětlit fungování hlavních orgánů Evropské unie i postupy, jakými se v Evropské unii přijímají rozhodnutí a právní předpisy; budou schopni vyložit fungování obecních a krajských samospráv a jejich zastupitelských orgánů v České republice; v neposlední řadě dokážou provést klasifikaci politických stran a zorientovat se v nabídce českých politických stran, budou lépe vědět, jak a na základě čeho si ve volbách stranu vybrat.

Práva a svobody ve světě – 1 hodina

Žáci zjistí, jaká práva máme, která jsou nejdůležitější, kde a jak ve světě jsou porušována, které části světa jsou svobodné a které ne. Nejdříve se žáci dozvědí, jaká práva máme, do jakých skupin je lze členit a kde jsou zakotvena; poté posuzují a diskutují relativní význam osmi vybraných práv; následně si žáci přečtou popisy čtyř případů porušování lidských práv v současném světě a určí, která práva v nich byla porušena; závěrečný výklad jim nastíní, které části světa jsou svobodné (demokratické) a které nikoli.

Jak se rozhoduje v Evropské unii? – 1 hodina

Žáci se seznámí s orgány, které vládou v Evropské unii, a dozví se, jakými postupy dosahují řešení a přijímají právní předpisy. Nejdříve žáci přiřazují orgány Evropské unie k funkcím, které mají v zákonodárném procesu; v následujícím výkladu se seznámí s průběhem rozhodovacích a zákonodárných procesů v Evropské unii, s funkcí a složením hlavních evropských orgánů i s předpoklady pro dosahování řešení v evropské politice; na závěr je žákům umožněno tyto teoretické poznatky „zažít“: v jednoduché simulaci podle daných pravidel rozhodují o smyšleném návrhu Evropské komise.

Samospráva v České republice – 1 hodina

Žáci se dozvědí, co je to samospráva, jak fungují obce a kraje. Nejdříve si žáci pomocí brainstormingu připomenou, jakých voleb se mohou účastnit občané České republiky; poté se z výkladu dozvědí, co to je samospráva, jak fungují obce a kraje, jaké mají orgány, které z nich jsou volené, jaké mají pravomoci a rozpočty; na závěr si informace zopakují při oddělování splnitelných a nesplnitelných slibů smyšlených kandidátů do zastupitelstev.

Politické strany v České republice – 1 hodina

Žáci se seznámí s dělením politických stran a s hlavními stranami v České republice, dozví se, jak si ve volbách stranu vybrat. Nejdříve žáci pomocí brainstormingu a diskuse hledají odpověď na otázku, jak a na základě čeho se rozhodovat ve volbách; poté se ve výkladu seznámí se základním dělením politických stran i s hlavními stranami v České republice, přičemž se žáci do výkladu zapojují pomocí smyšlených citátů voličů; na závěr se pak seznámí s principem volebních kalkulaček a samostatně i s jednou takovou konkrétní aplikací.

Res publica = věc veřejná – 6 hodin

Blok se soustřeďuje na otázky aktivního občanství, veřejné angažovanosti a občanské společnosti; má žáky především vést a motivovat k většímu zájmu o veřejné dění, k aktivnímu zapojení do společenského, veřejného a politického života.

Žáci diskutují, co to znamená a zda má smysl být veřejně aktivní, seznámí se se způsoby i konkrétními příklady aktivního zapojení do veřejného života, zejména s činností nevládních neziskových organizací a místních spolků; sami si prakticky vyzkoušejí různé formy občanské angažovanosti: navrhují design trička jako součást kampaně upozorňující na vybraný český problém; účastní se hry, v níž jako občané rozhodují o využití pozemku v centru smyšleného města; navrhují projekt rozvojové pomoci řešící vybraný problém fiktivního ostrova; rovněž se seznámí s právy a omezeními, jež se týkají mladých lidí v České republice, a věnují se příběhům aktivních a odvážných mladých lidí, z nichž pro sebe vyvozují poučení.

Po absolvování bloku si budou žáci lépe uvědomovat smysl a význam aktivního zapojení do veřejného života, budou znát různé formy občanské angažovanosti a budou lépe rozumět činnosti i přínosům nevládních neziskových organizací i místních spolků; budou více motivováni se sami veřejně angažovat, například mj. i na úrovni neziskových organizací působících na národní i globální úrovni i při řešení místních problémů, díky zkušenostem získaným v praktických hodinách toho budou též lépe schopni; v neposlední řadě dokážou popsat práva a omezení mladých lidí v České republice a díky inspirativním příběhům odvážných mladých lidí budou též více motivováni jít za svými ideály a snažit se změnit své okolí a svět.

Aktivním občanem – 2 hodiny

Žáci diskutují, co to znamená a zda má smysl být veřejně aktivní, seznámí se s možnými formami i konkrétními příklady občanské angažovanosti a aktivního zapojení do veřejného života. V první hodině žáci na základě citátů diskutují o potřebě aktivity občanů ve veřejném životě; následně buď uvažují, kdo to je a co dělá aktivní občan, nebo zkoumají vlastní postoje k veřejné angažovanosti; na závěr se pomocí krátkých textů seznámí s některými typy občanské aktivity a s příklady osobností nebo organizací, které takovou činnost vykonávali nebo vykonávají. Ve druhé hodině žáci na úvod sestavují přehled způsobů aktivního zapojení občanů do veřejného života; následně se hlouběji věnují dvěma z nich: seznámí se s nevládními neziskovými organizacemi a s jejich typy (pomocí krátkých textů o vybraných organizacích) i s činnostmi a významem místních spolků a s jejich přínosy pro místní veřejný život (pomocí kalendáře akcí smyšleného sboru dobrovolných hasičů).

Návrh trička jako součást kampaně – 1 hodina

Žáci pracují na svém třetím projektu: navrhují design trička jako součást kampaně upozorňující na vybraný český veřejný, politický či společenský problém. Žáci nejdříve společně sestaví přehled českých veřejných problémů; poté se rozdělí do čtveřic, každá si zvolí jeden problém a zareaguje na něj návrhem designu (potisku) trička a placky, který zakreslí do připravené šablony; na závěr žáci zhlédnou, zhodnotí a diskutují ostatní návrhy.

Obce a jejich územní rozvoj – 1 hodina

Ve čtvrté praktické hodině se žáci účastní hry, v níž jako občané rozhodují o využití pozemku v centru smyšleného města. Žáci se rozdělí na lobbyisty, prosazující různé návrhy na využití pozemku, a skupiny občanů s různými zájmy, které o využití pozemku rozhodnou; obdrží své role a vzájemně se představí; poté v několika kolech střídavě hlasují a jednají, přičemž se postupně snaží dospět k většinové shodě na využití pozemku; po reflexi hry se žáci pomocí krátkého výkladu vyučujícího dozvědí o územním plánování v obcích.

Rozvojová pomoc a rozvojové projekty – 1 hodina

Žáci pracují na svém posledním, pátém projektu: navrhují projekt rozvojové pomoci řešící vybraný problém fiktivního ostrova. Z úvodního výkladu se žáci dozvědí, co je to humanitární a rozvojová pomoc a jak fungují rozvojové projekty; poté již jako pracovníci neziskové organizace ve čtyřčlenných skupinách vytvářejí projekt rozvojové pomoci, který reaguje na vybraný problém fiktivního Škeblího ostrova: vymyslí projekt (cíl, řešení, rozpočet) a výsledky zapíší a graficky ztvární do pracovního listu; na závěr proběhne prezentace a hodnocení projektů.

Práva a postavení mladých lidí – 1 hodina

Žáci se seznámí s právy a omezeními, jež se týkají mladých lidí v České republice, a vyvozují pro sebe poučení z příběhů aktivních a odvážných mladých lidí. Na úvod žáci odhadují věková omezení u různých činností a seznámí se se souvisejícími odbornými a právními termíny; poté si každý žák přečte jeden

z šesti textů týkajících se zajímavých mladých lidí, kteří se nebáli být aktivní, načež si žáci příběhy navzájem prezentují a diskutují, v čem dotyční projevili odvahu a jaký příklad si z jejich aktivit mohou do budoucna vzít.

1.10 Materiální a technické zabezpečení

Pro vyučujícího tiskárna a papír

Pro vyučujícího v hodině počítač s kancelářskou sadou, připojením na internet a dataprojektorem

Pro hodiny 2 a 10 pro žáky počítače (příp. tablety, přinejhorším mobily) s připojením na internet

Pracovní listy apod. – viz podrobný popis jednotlivých hodin (kap. 2 a 3)

1.11 Místo konání

Běžná školní učebna

1.12 Způsob realizace programu v období po ukončení projektu

Program bude zveřejněn na webových stránkách k volnému stažení a informace o jeho existenci bude šířena všemi dostupnými kanály. Program doporučujeme k realizaci v rámci běžné výuky na středních školách, a to především v hodinách občanské nauky (příp. v odpovídajících předmětech). Program je vhodnější spíše pro žáky druhých a vyšších ročníků.

Jednotlivé hodiny programu na sebe do určité míry navazují (postupně se rozvíjejí) a s žáky je vždy vhodné probrat uceleně jeden tematický blok; nicméně všechny hodiny jsou zároveň koncipovány tak, aby byly realizovatelné samostatně. Témata bloků 1 a 3, která jsou tvořena dvěma hodinami, doporučujeme pro lepší návaznost realizovat ve dvouhodinových blocích; praktické (projektové) hodiny bloků 1 a 3 jsou realizovatelné během jediné vyučovací hodiny, ovšem vyučující je může pro větší hloubku práce i reflexe rozprostřít do vyučovacích hodin dvou (viz kap. 3). Některé hodiny umožňují realizaci on-line formou (viz kap. 3).

1.13 Kalkulace předpokládaných nákladů na realizaci programu po ukončení projektu

Počet realizátorů: 1 (program směřuje do oblasti občanské nauky, resp. odpovídajících předmětů)

Položka		Předpokládané náklady
Celkové náklady na realizátory		1 800
z toho	<i>hodinová odměna pro 1 realizátora vč. odvodů</i>	1 300
	<i>ubytování realizátorů</i>	0
	<i>stravování a doprava realizátorů</i>	500

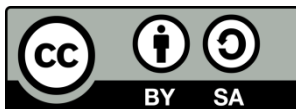

Náklady na zajištění prostor		0
Ubytování, stravování a doprava účastníků		0
<i>z toho</i>	<i>doprava účastníků</i>	0
	<i>stravování a ubytování účastníků</i>	0
Náklady na učební texty		200
<i>z toho</i>	<i>příprava apod.</i>	0
	<i>rozmnožení textů – počet stran: 50</i>	200
Režijní náklady		0
<i>z toho</i>	<i>stravné a doprava organizátorů</i>	0
	<i>ubytování organizátorů</i>	0
	<i>poštovné, telefony</i>	0
	<i>doprava a pronájem techniky</i>	0
	<i>propagace</i>	0
	<i>ostatní náklady</i>	0
	<i>odměna organizátorům</i>	0
Náklady celkem	náklady na 1 hodinu	2 000
	náklady na celý vzdělávací program (16 hodin)	32 000
Poplatek za 1 účastníka	za celý program při průměrném počtu 20 osob	1 600

1.14 Odkazy, na kterých je program zveřejněn k volnému využití

Vzdělávací program je zveřejněn na www.rvp.cz

a taktéž na <http://www.rozhodujmesobe.cz/cs/program.aspx?r=3CTaKH>.

Program je uživatelům k dispozici pod licencí **Creative Commons 4.0. ve variantě BY-SA (CC BY-SA 4.0.)**.

Pokud není zdroj obrázku, grafu či tabulky uveden, byl pořízen či vytvořen zpracovatelem vzdělávacího programu, tedy Regionální rozvojovou agenturou Vysočina, z. s. p. o. v roce vzniku programu, popř. pochází z databáze, z níž není použitý zdroj nutné citovat.

2 Podrobně rozpracovaný obsah programu

Podrobně rozpracovaný obsah programu v podobě samostatného žákovského sešitu je ke stažení na <http://www.rozhodujmesobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zbhngyplo> (viz též kap. 9).

2.1 Společnost a politika, týká se mě, či netýká? – 6 hodin

2.1.1 Co to je demokracie a jak funguje – 1 hodina

1. hodina – Vláda lidu

Forma a bližší popis realizace

V úvodní aktivitě si žáci ve dvojicích přečtou dva krátké texty. Mají za úkol určit, který popisuje demokracii a který diktaturu, a rozpoznat základní rozdíly mezi těmito dvěma systémy. Výsledky poté společně diskutují a vyučující je doplní stručným výkladem. Na to navazuje druhá aktivita, během níž žáci ve čtveřicích oddělují lístky s hlavními projevy života v demokracii a v diktatuře, a své výsledky poté diskutují. Závěrečný výklad vyučujícího, zaměřený na principy a výhody demokracie, slouží ke shrnutí, zopakování a rozšíření hlavních poznatků obou aktivit.

Metody

Výklad vyučujícího

Práce s textem – ve dvojicích hledání klíčových míst textů + odpovědi na předložené otázky

Práce ve čtveřicích – sestavování lístků s texty do párů a skupin, zamyšlení

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – lidská práva, demokracie, právní stát

Dovednosti – analytické a kritické myšlení

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika, lidská práva)

Pomůcky

Prezentace „Vláda lidu“ (příloha 4.1.1.1.1) + počítač s dataprojektorem

Do každé dvojice pracovní list „Úplatky“ (příloha 4.1.1.1.2: zadání, příloha 5.1.1.1.2: řešení) + pastelky (fixy, zvýrazňovače) min. tří barev

Do každé čtveřice rozstříhané lístky z listu „Život v demokracii, nebo v diktatuře?“ (příloha 4.1.1.1.3; tisk na A3) nebo pro každého žáka elektronicky pracovní list „Život v demokracii, nebo v diktatuře? (online)“ (příloha 4.1.1.1.4) pro on-line výuku

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 1).

2.1.2 Zastupitelská demokracie – 1 hodina

1. hodina – K čemu máme parlament?

Forma a bližší popis realizace

V úvodní aktivitě se žáci zamýšlejí a společně diskutují o tom, zda a proč má smysl jít volit. Následně se ve dvojicích pomocí pracovních listů seznámí s hlavními formami demokratického vládnutí, zejm. poznají rozdíl mezi přímou a zastupitelskou demokracií. Poté se již věnují zastupitelské demokracii. Vyučující zvolí jednu ze dvou variant: buď klade důraz na výklad, v němž žáky seznámí s principy fungování zastupitelské demokracie obecně i v České republice; nebo na aktivitu, v níž žáci na jednom konkrétním příkladu poznávají postup vzniku a schvalování zákonů u nás.

Metody

Výklad vyučujícího

Brainstorming – v celé třídě nad klíčovými otázkami

Názorová přímka (diskusní metoda) – zaujetí a vysvětlení vlastního postoje ke klíčovým otázkám

Práce ve dvojicích – nad pracovními listy hledání definic a klasifikace pojmů

Práce s textem – ve dvojicích vyhledávání informací ve formálním dokumentu, jejich zpracování v pracovním listu, zodpovězení navazujících otázek

Práce s počítačem – internet, textový editor

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie, právní stát

Postoje – občanská uvědomělost

Dovednosti – analytické a kritické myšlení

Znalosti a kritické porozumění – jedinec, svět (politika, zákony)

Pomůcky

Prezentace „K čemu máme parlament?“ (příloha 4.1.2.1.1) + počítač s dataprojektorem

Pracovní listy „Druhy demokracie: základní pojmy“ (příloha 4.1.2.1.2: zadání, příloha 5.1.2.1.2: řešení) do dvojic

Pro každou dvojici buď pracovní list „Cesta zákona od návrhu ke schválení“ (příloha 4.1.2.1.3: zadání, příloha 5.1.2.1.3: řešení) elektronicky + počítač (příp. tablet, přinejhorším mobil) s připojením k internetu; nebo tento pracovní list papírově + z webu vytištěný průběh projednávání novely dotyčného zákona (viz Sněmovní tisk 564)

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 2).

2.1.3 Přímá demokracie a referendum – 2 hodiny

1. hodina – Nástroj demokratů, nebo despotů?

Forma a bližší popis realizace

Ze stručného úvodního výkladu vyučujícího se žáci dozvědí, co to je a jak funguje přímá demokracie a referendum. Následují dvě ústřední aktivity hodiny. V obou žáci nejdříve hlasují v několika předložených modelových referendech a následně je společně diskutují. Referenda jsou postavena tak, že žákům umožní v diskusi odhalit možná nebezpečí a úskalí referend; vyučující pak vždy shrne hlavní závěry. Nakonec si žáci zopakují poznatky a vyučující hodinu uzavře několika stručnými poznámkami k využívání (a zneužívání) přímé demokracie ve světě.

Metody

Výklad vyučujícího

Didaktická hra (příp. situační metoda) – v celé třídě simulace hlasování o předložených otázkách v referendu

Diskuse (příp. brainstorming) – v celé třídě nad závěry hlasování a nad navazujícími klíčovými otázkami

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie

Dovednosti – jazykové a komunikační dovednosti

Znalosti a kritické porozumění – jedinec, svět (politika)

Pomůcky

Prezentace „Nástroj demokratů, nebo despotů?“ (příloha 4.1.3.1.1) + počítač s dataprojektorem

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 3).

2. hodina – Pojďme změnit naši školu!

Forma a bližší popis realizace

Z úvodního výkladu vyučujícího se žáci dozvědí o fungování referenda v České republice: na celostátní i místní úrovni. Následuje hlavní praktická aktivita hodiny. V ní žáci ve čtyřčlenných skupinách připravují návrh referenda zaměřeného na vybrané téma nebo problém ve své škole. Nejdříve společně sestaví přehled možných témat; poté si již každá skupina vybere jedno téma, odvodí z něj otázku pro referendum, promyslí další praktické náležitosti referenda podle zadání a vše zapíše do připravené šablony. Na závěr si žáci prohlédnou práce ostatních, ohodnotí je, příp. i diskutují.

Metody

Výklad vyučujícího

Brainstorming – ve čtveřicích a poté v celé třídě nad klíčovou otázkou

Projektová metoda (příp. situační a skupinová metoda) – ve čtveřicích návrh referenda

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie, právní stát

Postoje – otevřenost k odlišným přesvědčením a názorům, občanská uvědomělost

Dovednosti – jazykové a komunikační dovednosti, spolupráce

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika, zákony)

Pomůcky

Prezentace „Pojďme změnit naši školu!“ (příloha 4.1.3.2.1) + počítač s dataprojektorem

Do skupin po 4 žácích: 1 pracovní list „Návrh referenda – šablona“ (příloha 4.1.3.2.2) + dostatek rezervních, 1 list „Návrh referenda – vzor“ (příloha 4.1.3.2.3), 4 lepicí papírky; příp. elektronicky list „Zadání (online)“ (příloha 4.1.3.2.4) pro on-line výuku

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 4).

2.1.4 Rozdělená společnost – 2 hodiny

1. hodina – Zkusme si porozumět!

Forma a bližší popis realizace

V úvodní aktivitě žáci ve dvojicích čtou a rozebírají alternativní verzi příběhu o perníkové chaloupce; ve společné diskusi pak porozumí existenci různých pohledů na jednu věc a nutnosti naslouchání a vcítění. Následuje hlavní aktivita hodiny, v níž žáci společně ve třech kolech sestavují ideální jídelní lístek; to jim pomáhá naučit se a porozumět potřebě dialogu, jednání, hledání dohody a shody v rozdělené společnosti. Na závěr pak žáci společně pomocí brainstormingu rozebírají pojem kompromis – jeho podstatu, možné konkrétní příklady i jeho přínosy a výhody.

Metody

Práce s textem – ve dvojicích čtení textu a zamyšlení nad předloženými otázkami

Skupinová, resp. diskusní a situační metoda (příp. didaktická hra) – v celé třídě podle daných pravidel diskuse a hledání shody na modelovém problému

Brainstorming – v celé třídě nad klíčovým pojmem, resp. otázkami

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Postoje – otevřenost k odlišným přesvědčením a názorům, respekt

Dovednosti – analytické a kritické myšlení, aktivní naslouchání, empatie, jazykové a komunikační dovednosti, spolupráce, řešení konfliktů

Znalosti a kritické porozumění – jedinec, komunikace

Pomůcky

Prezentace „Zkusme si porozumět!“ (příloha 4.1.4.1.1) + počítač s dataprojektorem

List „O perníkové chaloupce“ (příloha 4.1.4.1.2: zadání, příloha 5.1.4.1.2: řešení) do dvojic

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 5).

2. hodina – Pojďme se dohodnout!

Forma a bližší popis realizace

Na úvod si žáci stručně připomenou závěry předešlé hodiny týkající se podstaty kompromisu. Poté již následuje hlavní praktická aktivita hodiny: hra na role postavená na sporu původních obyvatel a přistěhovalců ve fiktivní africké kolonii. Žáci pracují v šestičlenných skupinách: polovina skupiny vždy představuje původní obyvatele a polovina přistěhovalce. Dostanou k dispozici přehled sporných bodů a svých pozic vůči nim. O sporných bodech žáci ve skupině jednají a hledají dohodu na kompromisním řešení, s nímž budou souhlasit obě strany. Toto řešení následně sepiší do charty. Na závěr žáci představí své výsledky ostatním a společně se zamýšlejí a diskutují o svém postupu.

Metody

Brainstorming – v celé třídě nad klíčovými otázkami

Didaktická hra (resp. hra na role; příp. situační, skupinová, diskusní metoda) – v šestičlenných skupinách jednání a hledání dohody u daných sporných bodů

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie, rovnost, právní stát

Postoje – otevřenost k odlišným přesvědčením a názorům, respekt

Dovednosti – aktivní naslouchání, empatie, jazykové a komunikační dovednosti, spolupráce, řešení konfliktů

Znalosti a kritické porozumění – komunikace, svět (politika)

Pomůcky

Prezentace „Pojďme se dohodnout!“ (příloha 4.1.4.2.1) + počítač s dataprojektorem

Do skupin po 6 žácích: 2 listy „Togo“ (příloha 4.1.4.2.2, tisk na A4), 1 list „Pozice“ (příloha 4.1.4.2.3, tisk na A4 jednostranně na 2 papíry) a 1 pracovní list „Charta“ (příloha 4.1.4.2.4: prázdná šablona pro žáky, tisk na A3, dostatek rezervních; příloha 5.1.4.2.4: příklad pouze pro vyučujícího, tisk na A4)

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 6).

2.2 Svoboda, demokracie a politika ve světě, v Evropě a v České republice – 4 hodiny

2.2.1 Práva a svobody ve světě – 1 hodina

1. hodina – I feel free(dom)

Forma a bližší popis realizace

Z úvodního výkladu se žáci dozvědí, jaká práva máme, do jakých skupin je lze členit, kde jsou zakotvena, příp. které organizace na ně dohlíží. V následující aktivitě žáci ve čtveřicích posuzují a diskutují relativní význam osmi vybraných práv: mají za úkol vyřadit čtyři z nich, která považují za méně důležitá. V další aktivitě si pak žáci ve dvojicích přečtou krátké popisy čtyř případů porušování lidských práv v současném světě; mají určit, která práva v nich byla konkrétně porušena. Závěrečný stručný výklad ukazuje, které části světa jsou svobodné (demokratické), a které nikoli.

Metody

Výklad vyučujícího

Práce ve čtveřicích – posuzování a diskuse relativního významu vybraných práv

Práce s textem – ve dvojicích doplňování slov do krátkých textů + přiřazování textů k definicím

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – lidská práva, demokracie

Dovednosti – analytické a kritické myšlení

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika, zákony, lidská práva)

Pomůcky

Prezentace „I feel free(dom)“ (příloha 4.2.1.1.1) + počítač s dataprojektorem

List „Kufr lidských práv“ (příloha 4.2.1.1.2) do čtveřic

Pracovní list „Příklady porušování lidských práv ve světě“ (příloha 4.2.1.1.3: zadání, příloha 5.2.1.1.3: řešení) do dvojic

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 7).

2.2.2 Jak se rozhoduje v Evropské unii? – 1 hodina

1. hodina – Naše Evropa

Forma a bližší popis realizace

Ve stručné úvodní aktivitě žáci přiřazují orgány Evropské unie k funkcím, které mají v zákonodárném procesu. Následuje výklad, v němž se žáci seznámí s průběhem rozhodovacích a zákonodárných procesů v Evropské unii, s funkcí a složením hlavních evropských orgánů i s předpoklady pro

dosahování řešení v evropské politice. Hlavní aktivita hodiny pak žákům umožní tyto teoretické poznatky „zažít“: v jednoduché simulaci se rozdělí na členy Evropského parlamentu a Rady Evropské unie a podle daných pravidel a rolí rozhodují o smyšleném návrhu Evropské komise.

Metody

Výklad vyučujícího

Práce ve dvojicích (resp. práce s textem) – v pracovním listu doplňování pojmů z textu do tabulky

Didaktická hra (příp. situační a inscenační hra; resp. skupinová a diskusní metoda) – simulace rozhodování (jednání, hlasování) o návrhu právního předpisu na základě daných pravidel a rolí

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie, právní stát

Postoje – otevřenost k odlišným přesvědčením a názorům

Dovednosti – analytické a kritické myšlení, aktivní naslouchání, komunikační dovednosti, spolupráce, řešení konfliktů

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika, zákony)

Pomůcky

Prezentace „Naše Evropa“ (příloha 4.2.2.1.1) + počítač s dataprojektorem

Pracovní list „Kdo vládne v Evropské unii?“ (příloha 4.2.2.1.2: zadání, příloha 5.2.2.1.2: řešení) do dvojic

List „Pojďme rozhodnout o Evropě!“ (příloha 4.2.2.1.3) rozstříhaný na jednotlivé lístky s rolemi

Pracovní list „Opakování“ (příloha 4.2.2.1.4: zadání, příloha 5.2.2.1.4: řešení) pro každého žáka

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 8).

2.2.3 Samospráva v České republice – 1 hodina

1. hodina – Obce a kraje

Forma a bližší popis realizace

V krátké úvodní aktivitě si žáci pomocí brainstormingu připomenou, jakých voleb se mohou účastnit občané České republiky. Následuje delší výklad vyučujícího zaměřený na územní samosprávu v České republice. Žáci se nejprve dozvědí, co to samospráva je; poté se seznámí s tím, jak fungují obce a kraje, jaké mají orgány, které z nich jsou volené, jaké mají pravomoci a rozpočty. Informace o pravomocích obcí a krajů z výkladu opakuje závěrečná aktivita, v níž žáci ve dvojicích oddělují splnitelné a nesplnitelné sliby smyšlených kandidátů do městského a krajského zastupitelstva.

Metody

Výklad vyučujícího

Brainstorming – v celé třídě nad klíčovou otázkou

Práce ve dvojicích (příp. práce s textem) – oddělování splnitelných a nesplnitelných slibů politiků v pracovním listu

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie, právní stát

Dovednosti – analytické a kritické myšlení

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika, zákony)

Pomůcky

Prezentace „Obce a kraje“ (příloha 4.2.3.1.1) + počítač s dataprojektorem

Pracovní list „Sliby chyby“ (příloha 4.2.3.1.2: zadání, příloha 5.2.3.1.2: řešení) do dvojic

Pracovní list „Opakování“ (příloha 4.2.3.1.3: zadání, příloha 5.2.3.1.3: řešení) pro každého žáka

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 9).

2.2.4 Politické strany v České republice – 1 hodina

1. hodina – Jak (ne)snadné je být voličem

Forma a bližší popis realizace

Na úvod žáci pomocí brainstormingu a diskuse společně hledají odpověď na klíčovou otázku, jak a na základě čeho se rozhodovat ve volbách. Následuje delší výklad vyučujícího, v němž se žáci seznámí se základním dělením politických stran (podle jejich ideového, resp. programového pozadí) i s hlavními stranami v České republice. Do výkladu se žáci zapojují prostřednictvím práce se smyšlenými citáty voličů, které přiřazují k jednotlivým typům stran. V závěrečné aktivitě se žáci seznámí s principem volebních kalkulaček a samostatně i s jednou takovou konkrétní aplikací.

Metody

Výklad vyučujícího s aktivním zapojením žáků

Brainstorming, příp. i diskuse – v celé třídě nad klíčovou otázkou (otázkami)

Práce s počítačem, resp. webovou aplikací – samostatně využití volební kalkulačky

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie

Postoje – občanská uvědomělost

Dovednosti – samostatné učení, analytické a kritické myšlení

Znalosti a kritické porozumění – jedinec, svět (politika)

Pomůcky

Prezentace „Jak (ne)snadné je být voličem“ (příloha 4.2.4.1.1) + počítač s dataprojektorem a připojením k internetu

Nastříhané citáty z listu „Citáty“ (příloha 4.2.4.1.2: zadání, příloha 5.2.4.1.2: pomůcka pro vyučujícího) – pro každou dvojici dva citáty; nebo pro každého žáka elektronicky list „Citáty (online)“ (příloha 4.2.4.1.3) pro on-line výuku

Počítače, tablety či mobily s připojením k internetu pro každého žáka

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 10).

2.3 Res publica = věc veřejná – 6 hodin

2.3.1 Aktivním občanem – 2 hodiny

1. hodina – Nevyrušujte nás, vládneme!

Forma a bližší popis realizace

Na úvod se žáci na základě citátů tří významných osobností zamýšlejí a diskutují o potřebě aktivity občanů ve veřejném životě. Následující aktivita získaná zjištění prohloubí; žáci buď formou brainstormingu uvažují, kdo to je a co dělá aktivní občan, nebo metodou názorové přímky zkoumají vlastní postoje k veřejné angažovanosti; stručný výklad vyučujícího poté shrne výsledky. Na závěr se žáci pomocí práce s krátkými texty seznámí s některými typy občanské aktivity a s šesti příklady osobností nebo organizací, které takovou činnost vykonávaly nebo vykonávají.

Metody

Výklad vyučujícího

Diskuse – ve čtveřicích a následně v celé třídě nad významem vybraných citátů

Brainstorming – v celé třídě nad klíčovým pojmem

Názorová přímka (diskusní metoda) – zaujetí a vysvětlení vlastního postoje ke klíčovým otázkám

Práce s textem – ve dvojicích přiřazování textů, doplňování chybějících slov, hledání klíčových slov

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie

Postoje – občanská uvědomělost, odpovědnost

Dovednosti – analytické a kritické myšlení, komunikační dovednosti

Znalosti a kritické porozumění – jedinec, svět (politika)

Pomůcky

Prezentace „Nevyrušujte nás, vládneme!“ (příloha 4.3.1.1.1) + počítač s dataprojektorem

Nastříhané citáty z listu „Citáty“ (příloha 4.3.1.1.2: zadání, příloha 5.3.1.1.2: pomůcka pro vyučujícího)
– do každé čtveřice jeden citát

Pracovní list „Příklady občanské aktivity“ (příloha 4.3.1.1.3: zadání, příloha 5.3.1.1.3: řešení) do dvojic

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 11).

2. hodina – Ke kořenům!

Forma a bližší popis realizace

Žáci na úvod pomocí brainstormingu sestavují co nejúplnější přehled způsobů aktivního zapojení občanů do veřejného života – nejdříve ve čtveřicích a poté společně. Následně se hlouběji věnují dvěma z těchto způsobů. Zaprvé se seznámí s nevládními neziskovými organizacemi a s jejich typy podle územní působnosti a zaměření; a to pomocí krátkých textů z webů osmi vybraných organizací. A zadruhé se seznámí s činností a významem místních spolků a s jejich přínosy pro místní společenský a veřejný život; a to na příkladu kalendáře akcí smyšleného sboru dobrovolných hasičů.

Metody

Brainstorming – ve čtveřicích a v celé třídě nad klíčovou otázkou

Práce s textem, vč. kritického myšlení – ve dvojicích přiřazování a klasifikace textů, analýza a výběr položek podle daných požadavků

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie

Postoje – občanská uvědomělost, odpovědnost

Dovednosti – analytické a kritické myšlení

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika)

Pomůcky

Prezentace „Ke kořenům!“ (příloha 4.3.1.2.1) + počítač s dataprojektorem

List „Způsoby aktivního zapojení do veřejného života“ (příloha 4.3.1.2.2) pro všechny žáky

Pracovní list „Příklady nevládních neziskových organizací“ (příloha 4.3.1.2.3: zadání, příloha 5.3.1.2.3: řešení) do dvojic

Pracovní list „Co vše mohou dělat dobrovolní hasiči?“ (příloha 4.3.1.2.4: zadání, příloha 5.3.1.2.4: řešení) do dvojic

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 12).

2.3.2 Návrh trička jako součást kampaně – 1 hodina

1. hodina – Pojďme změnit naši zemi!

Forma a bližší popis realizace

Žáci nejdříve pomocí brainstormingu společně sestaví přehled českých veřejných problémů. Poté se rozdělí do čtveřic; každá si zvolí jeden problém. Na ten zareaguje návrhem designu (potisku) trička a placky: vyučující zadá práci a žákům představí možný vzor, žáci poté vypracují svůj návrh. Na závěr zhlédnou návrhy ostatních, zhodnotí je, případně i diskutují nejzajímavější prvky. Hodina též obsahuje možné rozšíření v podobě návrhu kampaně (cílová skupina, její oslovení, finanční rámec), kterou by využila smyšlená nezisková organizace k upozornění na daný problém.

Metody

Brainstorming – v celé třídě nad klíčovou otázkou

Projektová metoda (příp. situační a skupinová metoda) – ve čtveřicích příprava a realizace projektu (návrh designu/potisku trička), společně zhodnocení a příp. i diskuse

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Postoje – občanská uvědomělost, odpovědnost

Dovednosti – jazykové a komunikační dovednosti, spolupráce

Znalosti a kritické porozumění – jazyk a komunikace

Pomůcky

Prezentace „Pojďme změnit naši zemi!“ (příloha 4.3.2.1.1) + počítač s dataprojektorem

Do skupin po čtyřech žácích: pracovní list „Tričko – prázdné“ (příloha 4.3.2.1.2, tisk na A3; dostatek rezervních), list „Tričko – vzor“ (příloha 4.3.2.1.3, tisk na A4), pastelky či fixy (min. 6 barev); příp. pro rozšiřující úkol: list „Kampaň: zadání“ (příloha 4.3.2.1.4) + kalkulačka nebo mobil; příp. elektronicky list „Zadání (online)“ (příloha 4.3.2.1.5) pro on-line výuku

Lepicí papírky (2 na žáka)

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žakovský sešit (hodina č. 13).

2.3.3 Obce a jejich územní rozvoj – 1 hodina

1. hodina – Pojďme změnit naše město!

Forma a bližší popis realizace

Hodina je věnována společné hře založené na rozhodování o využití pozemku ve smyšleném městě. Žáci se rozdělí do skupin – čtyři žáci představují lobbyisty, prosazující různé návrhy na využití pozemku; zbývající žáci představují šest skupin občanů s různými zájmy, které o využití pozemku musejí rozhodnout. Žáci obdrží dané role a vzájemně se představí. Poté střídavě ve třech kolech hlasují a ve dvou kolech jednají, přičemž se postupně snaží dospět k většinové shodě na využití pozemku. Vyučující

jím průběžně představuje pravidla a celou hrou je provází. Aktivita je zakončena krátkou reflexí a diskusí. V případě zbývajících volného času uzavře vyučující hodinu krátkým výkladem o územním plánování v obcích.

Metody

Výklad vyučujícího

Didaktická hra (příp. situační a inscenační hra; resp. skupinová a diskusní metoda) – simulace rozhodování (jednání, hlasování) o využití pozemku na základě daných pravidel a rolí

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – demokracie

Postoje – otevřenost k odlišným přesvědčením a názorům, občanská uvědomělost, odpovědnost

Dovednosti – aktivní naslouchání, empatie, jazykové a komunikační dovednosti, spolupráce, řešení konfliktů

Znalosti a kritické porozumění – svět (politika)

Pomůcky

Prezentace „Pojďme změnit naše město!“ (příloha 4.3.3.1.1) + počítač s dataprojektorem

Lístky s rolemi – pro třídu nastříhat 1x list „Role pro lobbisty“ (příloha 4.3.3.1.2) a 1x list „Role pro skupiny občanů“ (příloha 4.3.3.1.3)

Karty rolí – z listu „Identifikační karty rolí“ (příloha 4.3.3.1.4) pro třídu nastříhat 1x karty lobbistů a 1–2x (podle velikosti třídy) karty skupin občanů

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 14).

2.3.4 Rozvojová pomoc a rozvojové projekty – 1 hodina

1. hodina – Pojďme změnit svět!

Forma a bližší popis realizace

Z krátkého úvodního výkladu vyučujícího se žáci dozvědí, co je to humanitární a rozvojová pomoc a jak fungují rozvojové projekty. Poté již žáci pracují ve čtyřčlenných skupinách: jako pracovníci neziskové organizace vytvářejí projekt rozvojové pomoci, který reaguje na vybraný problém fiktivního Škeblího ostrova. Vyučující zadá práci a představí vzorový projekt, žáci vymyslí vlastní projekt (cíl, konkrétní řešení, rozpočet) a výsledky zapíší, příp. i graficky ztvární do pracovního listu. V závislosti na zbývajícím čase proběhne na konci hodiny prezentace a hodnocení projektů.

Metody

Výklad vyučujícího

Projektová metoda (příp. situační a skupinová metoda) – ve čtveřicích příprava rozvojového projektu

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – lidská důstojnost

Postoje – občanská uvědomělost, odpovědnost

Dovednosti – jazykové a komunikační dovednosti, spolupráce

Znalosti a kritické porozumění – svět (ekonomika)

Pomůcky

Prezentace „Pojďme změnit svět!“ (příloha 4.3.4.1.1) + počítač s dataprojektorem

Do skupin po čtyřech žácích: pracovní list „Projekt – prázdný“ (příloha 4.3.4.1.2, tisk na A3; dostatek rezervních), list „Projekt – vzor“ (příloha 4.3.4.1.3, tisk na A4), list „Škeblí ostrov“ (příloha 4.3.4.1.4, tisk na A4), pastelky (min. 6 barev); příp. elektronicky list „Zadání (online)“ (příloha 4.3.4.1.5) pro on-line výuku

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žákovský sešit (hodina č. 15).

2.3.5 Práva a postavení mladých lidí – 1 hodina

1. hodina – Tenhle svět není je pro mladý!

Forma a bližší popis realizace

Ve vstupní aktivitě se žáci seznámí s právy a omezeními, jež se týkají mladých lidí v České republice: nejprve ve dvojicích odhadují věková omezení u různých činností; výklad vyučujícího pak výsledky shrne a představí související odborné a právní termíny. V hlavní aktivitě hodiny si pak každý žák přečte jeden z šesti příběhů zajímavých mladých lidí, kteří se nebáli být aktivní; a připraví si představení pro ostatní. Příběhy si poté žáci navzájem stručně prezentují, zamýšlejí se a diskutují nad tím, v čem dotyční projevili svou odvahu a jaký příklad si z jejich příběhů mohou do budoucna vzít.

Metody

Výklad vyučujícího

Práce ve dvojicích – nad pracovními listy odhad věkové hranice pro provozování vybraných činností

Práce s textem – samostatně přečtení textu, příprava jeho představení a zamyšlení se nad jeho poselstvím; poté společná prezentace a diskuse

Metoda KCKKJZZ pro snadnější zapamatování textu

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Hodnoty – lidská důstojnost a lidská práva

Postoje – občanská uvědomělost, odpovědnost, sebedůvěra

Dovednosti – analytické a kritické myšlení, jazykové dovednosti

Znalosti a kritické porozumění – jedinec, svět (zákony, lidská práva)

Pomůcky

Prezentace „Tenhle svět není je pro mladý!“ (příloha 4.3.5.1.1) + počítač s dataprojektorem

Pracovní list „Od kolika mohu...?“ (příloha 4.3.5.1.2: zadání, příloha 5.3.5.1.2: řešení) do dvojic

Každému žákovi jeden příběh (2 strany) z pracovního listu „Příběhy“ (příloha 4.3.5.1.3: zadání, příloha 5.3.5.1.3: pomůcka pro vyučujícího) + dostatek rezervních

Podrobně rozpracovaný obsah

Viz samostatný žakovský sešit (hodina č. 16).

3 Metodická část

Práce se zpětnou vazbou a sebehodnocením žáků

V každé hodině programu doporučujeme získávat od žáků zpětnou vazbu, a to minimálně formou podnětů pro sebehodnocení žáků na konci hodiny. Způsobů pro to existuje mnoho. V řadě hodin lze využít krátké závěrečné aktivity určené pro opakování a lepší zapamatování látky, resp. pojmů (např. hodina 2/kap. 3.1.2: Závěr – opakování); v praktických hodinách zase závěrečné podněty určené pro reflexi (např. hodina 6/kap. 3.1.4: část C – reflexe).

Kromě toho přikládáme několik obecných příkladů práce se zpětnou vazbou a sebehodnocením žáků. Každá z hodin programu umožňuje využít několik (některé všechny) z nich. Níže jsou stručně popsány, a to i s příklady využití ve vybrané hodině (7. hodina, I feel free(dom)/Práva a svobody ve světě, kap. 3.2.1). Většinu z nich lze realizovat během 1–2 minut.

- *Kdo se dnes naučil... (I)* – vyučující vyzve žáky: „Přihlaste se, kdo se dnes naučil (kdo dnes pochopil, kdo si dnes zapamatoval, kdo po dnešku dokáže jmenovat) ...“; k tomu lze využít otázky z úvodů jednotlivých hodin v žákovském sešitě (viz kap. 2, resp. kap. 9).
 - Např.: „Přihlaste se, kdo po dnešku dokáže jmenovat alespoň čtyři lidská práva.“
- *Kdo se dnes naučil... (II)/Tělocvik* – vyučující vyzve žáky: „Dvě ruce zvedne ten, kdo se dnes naučil hodně, jednu ruku ten, kdo málo, a žádnou ten, kdo nic.“; alternativně lze též: „Postaví se ten, kdo se dnes naučil hodně, sedět zůstane ten, kdo málo“.
- *Kdo se dnes naučil... (III)/Semafor* – každý žák má k dispozici karty tří barev (zelená, žlutá, červená), vyučující vyzve žáky: „Zelenou kartu zvedne ten, kdo se dnes naučil hodně, žlutou ten, kdo málo, a červenou ten, kdo nic.“; alternativně lze realizovat lepením barevných papírků na tabuli či flipchart.
- *Exitová hra* – vyučující se postaví ke dveřím a oznámí: „Na oběd (domů, na chodbu) může odejít ten, kdo mi řekne (jmenuje) ...“; opět lze využít otázky z úvodů jednotlivých hodin v žákovském sešitě.
 - Např.: „Na oběd může odejít ten, kdo mi jmenuje alespoň dvě lidská práva“.
- *Papírky s komentáři* – žáci lepí na tabuli či flipchart papírky s krátkými komentáři po položení otázky: „Jak mě to dnes bavilo?“
- *Písemka* – vyučující vyzve žáky: „Přihlásí se ten, kdo si myslí, že by z písemky na toto téma dostal jedničku.“
- *Jak byste vysvětlili...* – vyučující vyzve žáky: „Do příští hodiny se zamyslete, jak byste mladšímu sourozenci (rodičům, kamarádům) vysvětlili (popsali, vyložili) ...“; v následující hodině lze např. dva žáky požádat o odpověď; opět lze využít otázky z úvodů jednotlivých hodin v žákovském sešitě.
 - Např.: „Do příští hodiny se zamyslete, jak byste rodičům popsali, ve kterých částech světa a jak jsou porušována lidská práva.“

Poznámka: Pro práci s literaturou a zdroji dat (citace a odkazy) je využita norma ISO 690 (2011).

3.1 Společnost a politika, týká se mě, či netýká?

Blok se zaměřuje na otázky fungování demokracie a demokratické společnosti. Klíčové jsou závěrečné dvě hodiny: učí žáky překonávat rozdíly a spory a hledat dohody a kompromisní řešení, bez čehož se demokracie a demokratická společnost neobejdou.

Žáci se dozvědí základní rozdíly mezi životem v demokracii a v diktatuře a poznají hlavní principy a výhody demokracie; porozumí fungování zastupitelské demokracie, a to v obecné rovině i v České republice, poznají proces tvorby a schvalování zákonů u nás; dozvědí se, co to je a jak funguje přímá demokracie, porozumí výhodám i možným úskalím referend a zkusí si vytvořit návrh referenda zaměřeného na vybrané téma ve své škole; rovněž pochopí důsledky rozdělení společnosti i způsoby boje s nimi: poznají postupy naslouchání, vcítění, jednání, debaty, hledání shody, *win-win* řešení a kompromisu, pomocí hry na role ve fiktivním scénáři se je naučí prakticky používat.

Po absolvování bloku budou žáci schopni rozlišit a blíže vysvětlit rozdíly mezi životem v demokracii a v diktatuře a charakterizovat výhody demokracie; dovedou popsat podstatu zastupitelské demokracie a vyložit proces tvorby a schvalování zákonů v České republice; budou schopni vysvětlit princip a určit hlavní výhody i nebezpečí přímé demokracie, naučí se více uvažovat, diskutovat a pomocí referenda i prakticky jednat v otázkách týkajících se jejich okolí; prohloubí si svoje dovednosti naslouchání a vcítění, budou schopni lépe překonávat krize a konflikty pomocí jednání, debaty a hledání shody na kompromisním řešení, uvědomí si, že to je v demokracii jediná možná cesta k pokojnému a harmonickému soužití.

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Tento blok rozvíjí kompetence pro demokratickou kulturu zvláště ve vztahu k demokracii jako takové a kompetence ke spolupráci a řešení konfliktů.

Hodnoty lidských práv, demokracie, rovnosti a právního státu rozvíjí především v první hodině výklad i obě aktivity (rozlišování fungování, projevů a života v demokracii a v diktatuře); ve druhé hodině výklad i úvodní a závěrečná aktivita (diskuse o tom, proč jít k volbám; sledování procesu vzniku a schvalování zákonů); ve třetí hodině výklad i obě hlavní aktivity (hlasování v referendech a následná reflexe); ve čtvrté hodině výklad i projekt (práce na návrhu referenda) a v šesté hodině projekt (jednání a sestavení charty).

Postoje otevřenosti k odlišným přesvědčením a názorům a k respektu rozvíjí především ve čtvrté hodině projekt (práce na návrhu referenda); v páté hodině všechny tři aktivity (rozbor alternativní verze pohádky, společné sestavování jídelního lístku, brainstorming nad podstatou kompromisu) a v šesté hodině projekt (jednání a sestavení charty). Postoje občanské uvědomělosti rozvíjí především ve druhé hodině úvodní aktivita (diskuse o tom, proč jít k volbám) a ve čtvrté hodině projekt (práce na návrhu referenda).

Dovednosti analytického a kritického myšlení rozvíjí především v první hodině obě aktivity (hledání klíčových míst textů, sestavování lístků s texty do párů a skupin); ve druhé hodině obě hlavní aktivity (hledání definic a klasifikace pojmů, vyhledávání informací ve formálním dokumentu) a v páté hodině úvodní aktivita (rozbor textu a odpovědi na otázky). Dovednosti aktivního naslouchání, empatie, jazykové a komunikační dovednosti a dovednosti spolupráce a řešení konfliktů rozvíjí především ve třetí hodině obě hlavní aktivity (simulace hlasování, následný rozbor a diskuse); ve čtvrté hodině projekt (návrh referenda, vyhodnocení a diskuse); v páté hodině všechny tři aktivity (rozbor textu a odpovědi na otázky, společná diskuse a hledání shody na modelovém problému, brainstorming) a v šesté hodině projekt (jednání a hledání dohody).

Znalosti a kritické porozumění sobě samému rozvíjí především ve druhé hodině úvodní aktivita (diskuse o tom, proč jít k volbám); ve třetí hodině obě hlavní aktivity (hlasování v referendech a následná reflexe) a v páté hodině závěrečná aktivita (brainstorming nad podstatou kompromisu). Znalosti a kritické porozumění komunikaci rozvíjí především v páté hodině první a druhá aktivita (rozbor alternativní verze pohádky, společné sestavování jídelního lístku) a v šesté hodině projekt (jednání a sestavení charty). A konečně znalosti a kritické porozumění světu (politice, zákonům, lidským právům) rozvíjí především v první hodině výklad i obě aktivity (rozlišování fungování, projevů a života v demokracii a v diktatuře); ve druhé hodině výklad a obě hlavní aktivity (klasifikace druhů demokracie, sledování procesu vzniku a schvalování zákonů); ve třetí hodině výklad i závěrečná aktivita (opakování a shrnutí úskalí přímé demokracie); ve čtvrté hodině výklad a v šesté hodině projekt (jednání a sestavení charty).

3.1.1 Co to je demokracie a jak funguje

Cíl: Úvodní hodina programu je zaměřena na pochopení fungování demokracie. Žáci se naučí rozeznávat základní rozdíly mezi životem v demokracii a v diktatuře a poznají hlavní rysy, principy a výhody demokracie.

1. hodina – Vláda lidu

Poznámka: Hodina č. 1

Výběr z literatury: Asi-milovaní 2013a, 2013b; Cabada a Kubát, 2007; Člověk v tísní 2004, 2012; Zakaria 2004.

1. Aktivita: **(Ne)ber úplatky, (ne)ber úplatky!** (20 minut)

Cíl: Žáci se na smyšlených, ale realistických příkladech naučí rozeznávat některé typické projevy nedemokratických vlád, resp. států (korupce; slabost, neschopnost, ovlivňování či útlak soudů, médií, opozice, občanské společnosti apod.). Na aktivitu přímo navazují zbývající části hodiny.

Práce ve dvojicích (10 minut): Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Úplatky“ (4.1.1.2) a vysvětlí zadání. Žáci mají za úkol určit, který příběh se odehrává v demokracii a který v diktatuře; dále zjistit, které příčiny vedly k odhalení a potrestání viníka v jednom případě, a které naopak pomohly viníka utajit a ochránit ve druhém. Tyto příčiny jsou celkem čtyři a v obou příbězích si zrcadlově odpovídají. Žáci odpovídající si části textu podtrhnou stejnou barvou (pastelkou, fixou, zvýrazňovačem) a označí v nich ty osoby, které sehrály kladnou roli nebo se o to alespoň snažily (či měly snažit). Vyučující tento princip vysvětlí na příkladu označeném v zadání červenou barvou.

Společné vyhodnocení (5 minut): Žáci se s odpověďmi hlásí nebo je vyučující vyvolává: každá dvojice ozřejmí jednu ze čtyř příčin. U každé z nich by se měl vyučující krátce zastavit a vést stručnou diskusi: jak a proč daná příčina (osoba) pomohla v demokracii k odhalení a potrestání viníka; především ovšem jak a proč se to v diktatuře nezdařilo a co vedlo k utajení a ochraně viníka. Hlavní závěry vyučující heslovitě a přehledně poznamenává na tabuli.

Výklad (5 minut): Na závěr aktivity vede vyučující krátký shrnující výklad.

A. Nejdrívě vyučující definuje dva hlavní pojmy:

Demokracie je výraz řeckého původu označující „vládu lidu“. Demokracie znamená lidskou svobodu; ona vlada lidu se v ní uskutečňuje hlavně prostřednictvím svobodných voleb.

Protikladem demokracie je diktatura. Slovo diktatura je příbuzné slovu „diktovat“ ve smyslu „přikazovat“. Diktatura znamená nesvobodu; nejruznější lidská práva a svobody jsou v ní potlačovány. Je pro ni typická silná, neomezená a všem příkazující vláda a mocný vůdce, diktátor¹.

B. Poté se vyučující vrátí k výsledkům aktivity a tyto definice na nich doloží. Promítne v prezentaci srovnávací tabulku a na jejím základě zopakuje rozdíly mezi demokratickým a nedemokratickým vládnutím tak, jak je ukázalo srovnání obou příběhů.

	Demokracie (svoboda)	Diktatura (nesvoboda)
Novináři	příběh rozkryli a psali o něm	šikanováni a pozatýkáni
Občané	svobodně demonstrovali	rozeznáni, pozatýkáni a zastrašení
Protivládní politici	sestavili komisi a svrhli vládu	slabí a zastrašení
Soudci	ministra odsoudili	ministrem úkolováni a osvobodili jej

Možné rozšíření: V případě dostatku času je možné nad jednotlivými body vést diskusi: Je naše země dokonale demokratická? Nebo se částečně dějí některé z nešvarů popsaných pro diktaturu i u nás? Co dělat, abychom se k popsanému ideálu demokracie přiblížili?

2. Aktivita: Život v demokracii, nebo v diktatuře? (15 minut)

Cíl: Aktivita přímo navazuje na předchozí, opakuje ji a rozšiřuje. Jejím cílem je kontrastovat rysy demokracií a diktatur na příkladech životů dvou mladých lidí a jejich rodičů.

Příprava: Vyučující pro každou čtveřici (nadání žáci mohou pracovat ve dvojicích) připraví obálku či svazek s rozstříhanými lístky z listu „Život v demokracii, nebo v diktatuře?“ (4.1.1.1.3; tisk na A3).

Zadání: Vyučující každé čtveřici předá rozstříhané lístky; poté zadá práci: Na každém lístku je stručný text s jedním projevem života v demokracii, či v diktatuře. Vaším úkolem je:

- 1. Sestavit lístky na lavici do „tabulky“ tak, aby byly jednak správně přiřazeny k životu v demokracii (Lenka a její rodiče), či životu v diktatuře (Petr a jeho rodiče) a jednak propojeny do protikladných párů (vždy demokracie + diktatura).
- 2. Zamyslet se, v jaké souvislosti jste se s těmito projevy setkali v příbězích „(Ne)ber úplatky“.

Práce ve čtveřicích (7–8 minut).

Společné vyhodnocení (7–8 minut): Jednotlivé čtveřice postupně čtou odpovídající dvojice lístků, přiřazují je k demokracii a diktatuře, uvádí u nich souvislosti s příběhy „(Ne)ber úplatky“. Vyučující odpovědi poznamenává na tabuli; podle potřeby je doplňuje, s žáky diskutuje a podává další vysvětlení tak, aby žáci opravdu pochopili podstatu a význam jednotlivých projevů (vždy pomůže vysvětlení na příbězích „(Ne)ber úplatky“). Vyučující také může ověřit, zda žáci rozumí významu některých obtížnějších slov či spojení, ač jsou tato vysvětlena na lístcích textem psaným kurzívou.

Možné řešení úkolu 2:

- práva a svobody: v podstatě vše, viz zejm. zakročení proti novinářům a demonstrováním občanům v diktatuře;
- volby: viz vypsání nových voleb a jejich prohra vládou v demokracii;
- opozice: viz protivládní politici;
- soudy: viz soudci;
- média: viz novináři;

¹ Jelikož je pro žáky nejsrozumitelnější, používáme zde zjednodušeně pojem „diktatura“ pro všechny druhy nesvobody (vč. zejm. autoritářství a totality).

- veřejná angažovanost: viz demonstrující občané;
- korupce: v podstatě vše, viz zejm. její prošetření a potrestání v demokracii x utajení a nepotrestání v diktatuře.

Možné rozšíření: V případě dostatku času vyzve vyučující žáky: Vyberte tři dvojice projevů, které považujete za nejdůležitější, a posuňte je na začátek svého seznamu. Po max. 2 minutách nechá vyučující jednu či dvě čtveřice sdělit své názory a poté zapojí ostatní do diskuse: zda souhlasí, či nesouhlasí, proč je podle nich daný projev důležitější než ostatní apod. Poznámka: V listu jsou projevy seřazeny přibližně podle důležitosti, jakou jim přiřkl autoři tohoto textu.

3. Výklad: Jak funguje demokracie? (10 minut)

Cíl: Výklad navazuje na obě aktivity a představuje jejich zopakování a shrnutí. Žákům ukazuje hlavní principy a výhody demokracie. V jeho průběhu doporučujeme znovu uvádět příklady příběhů z lekce „(Ne)ber úplatky“.

A. Jak tedy demokracie funguje?

Demokracie stojí na dodržování lidských práv a svobod (např. právo na život či svoboda projevu). Středobodem demokracie je jednotlivec a jeho práva a svobody: všechny prvky a nástroje demokracie, o kterých budeme dále hovořit, pracují ve prospěch každého z nás, zajišťují a chrání práva a svobody každého z nás. V diktatuře naopak jednotlivec mnoho neznamena a jeho práva a svobody jsou porušovány. O lidských právech a svobodách se více dozvíme v hodině 7².

V demokracii rozhodují a vládou volení politici. Nezbytným předpokladem pro funkční demokracii jsou proto jejich svobodné volby. V diktatuře jsou naopak volby nesvobodné a falšované. O volbách se více dozvíme v hodině 2.

Jak je ale potom zajištěno, že bude demokracie opravdu „vládou lidu“ a vládnoucí politici si nebudou dělat, co se jim zlíbí, a nebudou porušovat naše práva a svobody? Je to snadné i složité zároveň. Vláda je totiž v demokracii pod neustálým dohledem. Kdo a jak na ni dohlíží?

Zprv je to silná opozice. Opozice především dohlíží na vládu v parlamentu. Musí mít příležitost vládu volně a svobodně hlídat i kritizovat a objevovat se často v médiích. Naopak v diktatuře je opozice slabá a vláda ji pronásleduje a ničí.

Zadruhé jsou to nezávislé soudy. Soudy dohlíží na to, zda všichni dodržují zákony – i vláda. Vláda nesmí mít možnost jejich činnost jakkoli ovlivňovat: soudy musí být naprosto nezávislé. Naopak v diktatuře jsou soudy pod vlivem politiků a pouze vykonávají přání vlády.

Zatřetí jsou to svobodná média. Média dohlíží na vládu a politiky pro nás, pro občany. Rozkrývají selhání a nepravosti vlády a informují nás o nich; vláda je nesmí cenzurovat ani ovládat. Naopak v diktatuře panuje cenzura a média jsou řízena vládou.

A konečně začtvrté je to angažovaná občanská společnost. Občanská společnost je vlastně nástrojem, kterým na vládu a politiky dohlíží sami občané. Občanskou společnost vytvářejí veřejně angažovaní lidé a jejich skupiny; mohou ji představovat např. různé spolky, pořádání demonstrací, podávání stížností apod. Naopak v diktatuře se lidé veřejně angažovat nemohou a musí „držet ústa a krok“. O občanské společnosti se více dozvíme v hodinách 11 a 12.

² Zde též výčet hlavních práv a svobod i dokumentů a institucí, které je zajišťují. Na tomto místě zmiňme alespoň klíčovou Všeobecnou deklaraci lidských práv (přijata Valným shromážděním OSN v roce 1948).

B. Ale v čem je tedy vlastně ta demokracie lepší?

Demokracie není dokonalá a demokratičtí politici nejsou andělé. I oni občas selhávají a pokoušejí se o různé nepravosti – třeba někdy přijímají úplatky, jako jsme viděli v úvodních příbězích. Ovšem právě dohled silné opozice, nezávislých soudů, svobodných médií i angažované občanské společnosti zajišťuje, že jsou tato selhání a nepravosti objeveny a odstraňovány. V diktatuře naproti tomu žádný opravdový dohled neprobíhá, a různá selhání a nepravosti v ní tak nelze ani objevit, ani odstranit. I to jsme ostatně viděli v úvodních příbězích.

Závěr – možné rozšíření: **pro lepší zapamatování – opakování**

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat hlavní projevy života v demokracii a v diktatuře, a to ty z druhé aktivity.

Průběh: Vyučující vybídne žáky, aby tyto projevy z paměti postupně jmenovali, výsledky může heslovitě poznamenávat na tabuli. Pokud si žáci nemohou na některé projevy vzpomenout, může vyučující ukázat v prezentaci pomocnou tabulku se spojeními, která projevy „našeptávají“. Na závěr vyučující znovu ukáže kompletní tabulku. Na základě výkladu nebo vlastních znalostí mohou samozřejmě žáci přijít i s dalšími projevy.

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat bez větších potíží on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky musí dojít k dílčí změně u aktivity „Život v demokracii, nebo v diktatuře?“. Každý žák dostane předem soubor „Život v demokracii, nebo v diktatuře? (online)“ (4.1.1.1.4), v němž jsou jednotlivé projevy vypsány pod tabulkou. Během aktivity (či lépe před hodinou) pak přenesou texty do tabulky. I pracovní list k první aktivitě („Úplatky“) dostanou žáci předem, rovněž jej mohou vyplnit samostatně před hodinou; v hodině pak proběhne jen vyhodnocení obou aktivit.

3.1.2 Zastupitelská demokracie

Cíl: Žáci se nejdříve seznámí s hlavními způsoby demokratického vládnutí. Poté se již dozví více o fungování zastupitelské demokracie, a to v obecné rovině i v České republice; blíže poznají proces tvorby a schvalování zákonů u nás.

1. hodina – K čemu máme parlament?

Poznámka: Hodina č. 2

Výběr z literatury: Cabada a Kubát 2007; Člověk v tísni 2019; Dahl 2001; Heywood 2008.

1. Aktivita: Proč bych měl/a jít volit? (5 minut)

Cíl: Jde o vstupní motivační aktivitu „na zahřátí“, v níž žáci diskutují o smyslu zapojení do politiky.

Průběh: Vyučující podle vlastního uvážení (a též znalosti třídy – velikost skupiny a učebny, nadání a aktivita žáků apod.) zvolí jednu ze dvou variant.

A. Brainstorming

Průběh: Vyučující postupně předloží žákům dvě otázky (promítne je v prezentaci) a vyzve je k vyjádření odpovědí, nápadů, názorů; ty heslovitě poznamenává na tabuli. V případě malé aktivity žáků může uvést jeden příklad či pokládat návodné otázky; vždy by měl též hledat nesouhlasná nebo opačná stanoviska; cení se všechny názory. Na závěr může vyučující doplnit dosud nevyřčené možnosti (viz příklady odpovědí).

Otázky: 1. Proč se zajímat o politiku? 2. Proč bych měl/a jít volbám (až budu moci volit)?

Příklady odpovědí:

Ad 1: Ovlivňuje životy nás všech, i můj; bez zájmu a znalosti se nemůžu zodpovědně zapojit; je to součást všeobecných znalostí a rozhledu i aktivního, zodpovědného života apod.

Ad 2: Abych vyjádřil/a nebo podpořil/a svůj názor; abych spolurozhodoval/a o svém životě a zemi; abych pouze neremcal/a v hospodě či na sociálních sítích; je to moje občanská povinnost apod.

B. Názorová přímka

Průběh: Žáci vystoupí z lavic a shromáždí se k jedné z delších stěn učebny. Vyučující určí, který konec stěny („přímky“) je ANO a který NE. Poté postupně pokládá tři otázky (promítá je v prezentaci) a každý žák se vždy podél stěny postaví podle míry svého souhlasu s otázkou³.

Otázky: 1. Jsou kočky lepší než psi? (Otázka slouží k tomu, aby se žáci přestali stydět, rozpochybovali se a rozmluvili.) 2. Má smysl se zajímat o politiku? 3. Půjdu k volbám (až budu moci volit)?

Diskuse: Po každé otázce se vyučující ptá žáků v krajních bodech i uprostřed „přímky“, proč mají takový názor. Měl by nechat zaznít co nejvíce různých a protichůdných názorů; může nechat žáky vzájemně polemizovat. U otázek 2 a 3 může vyučující na závěr doplnit dosud nevyřčené možnosti (viz příklady odpovědí z A. Brainstorming).

2. Aktivita: Druhy demokracie: základní pojmy (15 minut)

Cíl: Žáci se seznámí se základními pojmy, které se týkají forem demokracie, resp. způsobů demokratického vládnutí. S nimi se budou setkávat v této hodině a hodinách č. 8–10 (zastupitelská demokracie) a v hodinách č. 3 a 4 (přímá demokracie).

Práce ve dvojicích: Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Druhy demokracie: základní pojmy“ (4.1.2.1.2). Žáci nejprve propojí pojmy s jejich definicemi a na tomto základě poté pojmy zapíšou do schématu.

Společné vyhodnocení: Dvojice se hlásí nebo je vyučující vyvolává: nejdříve čtou definice pojmů a poté popíší schéma (vyučující kolony vyplňuje na tabuli či v prezentaci).

Poznámky: Vyučující by měl doplňujícími dotazy ověřovat, zda žáci pojmům skutečně rozumí. Na závěr by měl nad schématem znovu shrnout základní poznatky: hlavní rozdíly mezi představenými druhy demokratického vládnutí (v autorském řešení vylučeno) a příklady států s prezidentským a parlamentním systémem. Měl by zdůraznit situaci v České republice: zastupitelská demokracie, parlamentní systém (rozhodující role parlamentu, role prezidenta podružná).

Metodická poznámka k druhé části hodiny

Pro zbytek hodiny se vyučujícímu nabízejí dvě alternativy, jak zkombinovat následující výklad a aktivitu:

³ Blíže viz Hesová (2020).

- A. Ve třídách s žáky „začátečníky“ (Z), kteří mají ze základní školy či předešlých hodin občanské nauky pouze mlhavou představu o zastupitelské demokracii obecně i v České republice:
- vyučující se soustředí na část 3. Výklad (v rozsahu cca 20 minut);
 - část 4. Aktivita žákům pouze zadá za domácí úkol (v rozsahu cca 5 minut) – žákům předá materiály a vysvětlí jim zadání; vyplněný pracovní list žáci odevzdají vyučujícímu v elektronické či papírové podobě v následující hodině.
- B. Ve třídách s žáky „pokročilými“ (P), kteří již mají základní znalosti o zastupitelské demokracii:
- vyučující probere z části 3. Výklad pouze bod C (situace v České republice), a to zrychleně formou opakování (v rozsahu cca 5 minut);
 - soustředí se na část 4. Aktivita, kterou s žáky absolvuje celou (v rozsahu cca 20 minut).

3. Výklad: **Zastupitelská demokracie** (Z: 20 minut, P: 5 minut)

A. Co to je zastupitelská demokracie a jak funguje?

Už jsme si řekli, že demokracie je vláda lidu. V zastupitelské demokracii však lid nevládne přímo, ale skrze zástupce, které si volí.

Základem zastupitelské demokracie jsou proto volby. Volby musí být zcela svobodné: kdokoli může kandidovat; kdokoli může volit; nikdo nesmí nikomu přikazovat, koho volit atd. Z voleb vzejdou volení zástupci. Těmi nejdůležitějšími jsou členové parlamentu, příp. i prezident.

Hlavním nástrojem vládnutí v zastupitelské demokracii jsou zákony. Zákony určují, co je možné a co již ne; říkají, jak se co bude dělat apod. Každý zákon musí být schválen volenými zástupci. Zvláštním zákonem je ústava, v níž jsou zakotvena základní pravidla fungování státu.

Mimochodem zastupitelská demokracie má místo i na školách – jde například o třídní samosprávy, a hlavně školní parlamenty. Máte parlament i na vaší škole? Pokud ano, víte, jak funguje, a zajímáte se o jeho činnost? A pokud ne, víte, k čemu může sloužit, a nechtěli byste se pokusit jej vytvořit⁴?

B. Kdo drží v zastupitelské demokracii moc?

Moc v zastupitelské demokracii má tři složky. Zaprvé je to moc zákonodárná, kterou představuje parlament. Členové parlamentu (obvykle poslanci) jsou voleni občany. Parlament má většinou nejsilnější slovo, jelikož schvaluje („dává“) zákony. Zadruhé je to moc výkonná, kterou reprezentuje vláda, příp. i prezident, pod níž spadají i různé úřady. Moc výkonná zajišťuje provádění („vykonávání“) zákonů; je to ona, kdo skutečně vládne: zajišťuje každodenní řízení, chod a provoz státu. A zatřetí je to moc soudní, kterou tvoří soudy. Soudy dohlížejí na dodržování zákonů.

V demokracii je nezbytné co největší oddělení těchto tří „mocí“. Klíčové je oddělení moci soudní od moci zákonodárné a výkonné: soudy musí být zcela nezávislé, nesmí být na vládu či parlament napojeny osobně, organizačně apod.

C. Jak se vládne v České republice?

To vše asi zní hodně vzdáleně. Proto si zkusme uvést jeden příklad: Českou republiku. Kdo u nás drží moc, jak vládne a jaký vliv na něj máme my občané? Předně si řekněme, že Česká republika je parlamentní demokracií: už víme, že v parlamentní demokracii má hlavní slovo parlament.

⁴ Podívejte se například na informace o žákovských parlamentech na stránkách Centra pro demokratické učení: CEDU – Centrum pro demokratické učení [online]. Praha: Centrum pro demokratické učení, 2021 [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://cedu.cz/>.

Parlament ČR u nás vykonává moc zákonodárnou. Skládá se ze dvou tzv. „komor“: Poslanecké sněmovny, v níž zasedá 200 poslanců, volených občany; a Senátu, v němž sedí 81 senátorů, též volených občany. Rozhodující roli ovšem hraje Poslanecká sněmovna, mj. proto, že uděluje důvěru vládě (schvaluje ji).

Moc výkonnou reprezentuje vláda a prezident. Rozhodující roli hraje vláda ČR. Je tvořena ministry a v jejím čele stojí předseda vlády (premiér); spadají pod ni ministerstva a různé úřady. Vláda každodenně spravuje Českou republiku; je to vlastně neustále běžící „motor“ vládnutí v našem státě. Moc nad vládou ale drží Poslanecká sněmovna: vládě uděluje důvěru (schvaluje ji), může ji odvolat, dohlíží na ni, dává jí úkoly; vláda tak spíše jen plní zadání Poslanecké sněmovny a je jí odpovědná. Prezident ČR je pak v České republice sice přímo volený občany, ale jeho role je podružná a pravomoci omezené.

Soudní moc tvoří soudy. Vedle čtyřstupňové soustavy obecných soudů je to ještě Ústavní soud ČR, který dohlíží na dodržování ústavy.

Už jsme si řekli, že v zastupitelské demokracii se vládne skrze zákony. Jak jsou zákony vytvářeny v České republice? Zákony obvykle navrhuje vláda. O návrhu poté rozhoduje Poslanecká sněmovna: může jej odmítnout; či upravit nebo přijmout a postoupit dále. Takový návrh je postoupen nejdříve Senátu a poté prezidentovi: ti jej vždy mohou přijmout (zákon je tím schválen), nebo vrátit zpět Poslanecké sněmovně k opětovnému rozhodnutí. Poslanecká sněmovna pak o zákonu musí hlasovat znovu; pokud jej přijme, je tím zákon schválen.

Vidíme tedy, že rozhodující moc má Poslanecká sněmovna – jen ona může zákon zcela odmítnout, její souhlas je k přijetí nutný, může též přehlasovat odmítnutí ze strany Senátu či prezidenta.

D. Kdo v parlamentní demokracii dohlíží na mocné?

Zdá se vám, že v celém tom ústrojí drží příliš mnoho moci politici „někde nahoře“ a že se lid na vládě podílí příliš málo? To ale není tak úplně pravda. V parlamentní demokracii, jakou je Česká republika, lid sice nevládne přímo, ale politici jsou mu odpovědní a nakonec mu vždy musí „složit účty“. Lid totiž volí parlament a parlament volí vládu. Vláda je tak odpovědná parlamentu: ten ji může kdykoli odvolat; parlament je odpovědný lidu: lid jej sice nemůže odvolat, ale může jej potrestat tím, že bude v příštích volbách volit někoho jiného.

4. Aktivita: **Cesta zákona od návrhu ke schválení** (Z: 5 minut, P: 20 minut)

Cíl: Aktivita slouží k prohloubení a zopakování znalostí z předešlého výkladu. Je praktickou ukázkou postupu vzniku a schvalování zákonů v České republice. Za pomoci veřejně dostupných zdrojů mapují žáci průběh schvalování návrhu jednoho vybraného zákona, který jim poslouží jako příklad a umožní jim následně odpovědět na otázky obecnějšího rázu.

Příprava: Žáci pracují ve dvojicích. Před hodinou se vyučující rozhodne, zda budou pracovat s elektronickými materiály (doporučujeme) či s papírovými (nouzová varianta).

A. Varianta elektronická: Žáci používají počítače (příp. tablety, přinejhorším mobily) s připojením k internetu. Vyučující jim předá pracovní list „Cesta zákona od návrhu ke schválení“ (4.1.2.1.3) elektronicky.

B. Varianta papírová: Vyučující pro každou dvojici vytiskne z webu stránku popisující projednávání dotyčného zákona (viz Sněmovní tisk 564) a předá ji žákům spolu s vytištěným pracovním listem.

Zadání (5 minut): Vyučující stručně vysvětlí zadání. V prvním bodě je úkolem žáků vyplnit tabulku. Vyučující zdůrazní, že se vlastně jedná o časovou osu, a proto bude v každém řádku vyplněna vždy

pouze jedna kolonka, a to pouze jedním slovesem ve správném mluvnickém tvaru (tak, jak to vidíme ve vzoru). Druhý bod je určen pro zopakování látky. Úkolem je heslovitě odpovědět na předložené otázky, a to za využití tabulky, znalostí nabytých v předešlém výkladu a obou dokumentů na webu.

Poznámka: V případě nedostatku času mohou žáci ve dvojicích zpracovat pouze první úkol; druhý s nimi může vyučující probrat společně nad otázkami v prezentaci.

Práce ve dvojicích (10 minut)

Společné vyhodnocení (5 minut): Vyučující předčítá data a poté otázky, žáci se s odpověďmi hlásí nebo je vyučující vyvolává. Vyučující příp. výsledky opraví či doplní z autorského řešení.

Závěr: Pokud to čas dovolí, vyučující by měl zopakovat a zdůraznit hlavní body postupu tvorby a schvalování zákonů tak, jak je shrnuly odpovědi ve 2. úkolu a jak zazněly ve výkladu (zjednodušeno):

- zákony obvykle navrhuje vláda;
- o návrzích rozhoduje nejprve Poslanecká sněmovna a poté Senát a prezident;
- Senát a prezident nemohou návrhy zcela zamítnout, mohou je pouze vrátit Poslanecké sněmovně, ta o nich poté znovu rozhoduje;
- rozhodující slovo v celém procesu má tedy Poslanecká sněmovna, která jediná může zákon finálně přijmout, nebo zcela zamítnout.

Závěr – možné rozšíření: pro lepší zapamatování – opakování

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat princip dělby moci.

Průběh: Vyučující vyzve žáky, aby jmenovali obecně tři moci ve státě a uvedli k nim konkrétní orgány v České republice. Úloha může proběhnout pouze ústně nebo nad schématem v prezentaci; výsledky může vyučující poznamenávat na tabuli či do prezentace.

Řešení: moc zákonodárná (Parlament ČR – Poslanecká sněmovna, Senát); moc výkonná (Vláda ČR, příp. prezident ČR); moc soudní (soudy).

3.1.3 Přímá demokracie a referendum

Cíl: Žáci se dozvědí, co to je a jak funguje přímá demokracie a referendum; pomocí diskusních aktivit porozumí výhodám i možným nebezpečím a úskalím využívání referend; ve skupinách vytvoří návrh referenda zaměřeného na vybrané téma ve své škole, čímž se naučí více uvažovat a diskutovat o otázkách týkajících se jejich okolí.

1. hodina – Nástroj demokratů, nebo despotů?

Poznámka: Hodina č. 3: Hodinu doporučujeme realizovat v jednom dvouhodinovém bloku s následující hodinou (4. Pojďme změnit naši školu!).

Výběr z literatury: Cabada a Kubát 2007; Člověk v tísni 2004, 2012; Hloušek a Kopeček, eds., 2007.

1. Výklad: Co to je přímá demokracie? (5 minut)

Na rozdíl od zastupitelské demokracie (viz hodina 2) vládne v přímé demokracii lid přímo, bez volených zástupců (poslanců apod.).

Nejběžnějším nástrojem přímé demokracie je referendum. Jde o přímé hlasování všech voličů o určitém návrhu. Obvykle nabízí dvě možnosti (ano/ne; to, či ono). Referendum může být:

- buď celostátní („Chcete tento zákon; či nechcete?“), či místní („Chcete park, či parkoviště?“);
- buď závazné (vláda se jím musí řídit), či nezávazné (doporučující).

Mezi nástroje přímé demokracie je ale možné zařadit i jiné způsoby přímého, aktivního zapojení občanů do politiky: např. podněty občanů, diskuse politiků s občany apod. (viz hodiny 11 a 12).

Stoprocentní přímá demokracie, tj. vláda lidu zcela bez volených zástupců, je neuskutečnitelná – v žádné zemi světa se nevládne pouze takto. Většina demokratických států však prvky přímé demokracie ve větší či menší míře využívá, a to nejčastěji místní referenda.

2. Aktivita: **Jak referendum funguje.** (15 minut)

A. Výhody přímé demokracie

Průběh: Hodina má poukázat na případná úskalí přímé demokracie; ale nemá vůči ní vyzníť negativně nebo odmítavě. Proto vyučující na úvod aktivity položí následující otázku a krátce ji s žáky diskutuje:

- Jaké jsou výhody přímé demokracie ve srovnání se zastupitelskou?

(Možné odpovědi: Dává lidem možnost vyjádřit svůj názor, přímo ovlivňovat tvář své obce či země, rozhodovat bez politiků, kteří mohou být neschopní nebo zkorumpovaní; svým způsobem je naplněním podstaty demokracie jako „vlády lidu“.)

B. Jak referendum funguje.

Cíl: Hlavní část aktivity žákům ukáže jednak princip fungování referenda; jednak jeden z jeho možných negativních důsledků – rozdělení společnosti.

Průběh: Vyučující zvolí ze seznamu v rámečku dvě otázky (jednu A a jednu B). Poté každou z těchto dvou otázek položí žákům, a to vždy postupně, následovat budou dva způsoby odpovědí.

A. Měli bychom mít v rozvrhu více hodin češtiny nebo cizího jazyka?

A. Měla by škola ráno začínat později – i za cenu toho, že bude odpoledne později končit?

B. Měli bychom podporovat jadernou energii, nebo obnovitelné zdroje energie?

B. Měli bychom zpřísnit pravidla pro držení zbraní?

Způsob odpovědí 1 – Názorová přímka: Žáci vystoupí z lavic a shromáždí se k jedné z delších stěn učebny. Vyučující určí, který konec stěny („přímky“) odpovídá které odpovědi. Poté se každý žák postaví na kterékoli místo podél stěny podle síly svého postoje k otázce. Vyučující se může několika žáků (zejm. ve středu „přímky“) zeptat na důvody jejich postoje, ale pouze omezeně – není cílem diskutovat otázky po věcné stránce.

Způsob odpovědí 2 – Krajní body: Každý žák si nyní musí vybrat pouze jeden ze dvou krajních bodů (tj. přiklonit se k jedné z odpovědí); anebo se vyhnout odpovědi tím, že se vrátí do lavice. Vyučující může sečíst odpovědi a vyhlásit výsledky; několika žáků by se měl zeptat na důvody jejich přesunu do daného kraje či do lavice, a zvláště na pocity, které při tom měli.

Diskuse: Po položení obou otázek a jejich zodpovězení diskutuje vyučující s žáky:

- Co vám umožnilo přesněji vyjádřit názor: názorová přímka, nebo krajní body? (Odpověď: Patrně názorová přímka.)
- Jak funguje referendum: jako názorová přímka, nebo krajní body? (Odpověď: Krajní body.)
- Dá se ze srovnání názorové přímky a krajních bodů říci, jaké může mít referendum důsledky nebo nevýhody? (Odpověď: Viz závěr.)

Závěr: Aktivita nám o referendu ukázala několik důležitých věcí. Zaprvé referendum rozděluje společnost na dva tábory a vyhraňuje jejich diskusi, staví je proti sobě. Zadruhé referendum znemožňuje dosáhnout střední cesty, bodu „někde mezi“, přijatelného pro všechny. Střední cestu je naopak možné hledat jednáními v zastupitelských orgánech typu parlamentu. Zatřetí výsledek referenda dělí lidi na vítěze (kteří dostanou vše) a poražené (kteří nedostanou nic). A začtvrté referendum nahrává radikálům, tj. lidem s krajními postoji; zatímco lidem méně vyhraněným nemusí vyhovovat nebo je může odrazovat (jak mohly ukázat pocity žáků při přesunu do „krajních bodů“ či do lavic). Většina lidí totiž názorově netíhne k extrémům, ale má tendenci se umístit někde na „názorové přímce“ mezi ně.

3. Aktivita: A jak referendum nefunguje. (15 minut)

Cíl: Aktivita žákům pomůže odhalit další možná úskalí používání referend.

Průběh: Vyučující žákům postupně předloží čtyři „referenda“ na zkoušku. Referendum A představuje bezproblémový srovnávací bod pro ta ostatní. Nad každým referendem se žáci krátce zamyslí a poté hlasují (nebo se zdrží). Vyučující může výsledky sečíst a vypsát na tabuli. Poté k danému referendu položí tři otázky a s žáky diskutuje jejich odpovědi:

1. Je vhodné o takovém tématu hlasovat v referendu?
2. Pokud ne, v čem je problém, jaká nebezpečí by mohlo takové referendum mít?
3. Uveďte příklady podobně nebezpečných témat.

Referenda a možné odpovědi:

A. Mělo by být ve školách pro žáky zdarma mléko nebo ovoce?

(Téma je jednoduché, srozumitelné a racionální, vhodné pro referendum.)

B. Měli bychom přijímat uprchlíky z válečných zón (např. Sýrie)?

(Problém: značně sporné téma, které může skupinu silně rozdělit; podobně např. hlasování o Evropské unii, o zbraních, o adopcích dětí páry stejného pohlaví apod. → lidé nebudou diskutovat, ale pouze se zabarikádují do svých pozic, z nichž na sebe budou útočit.)

C. Měla by být zrušena fixace limitů pro nepřímé (ale ex-post validovatelné) výdaje na odměny ad-hoc najímaných smluvních pracovníků s flexibilními, krácenými či dělenými úvazky do 150 hodin ročně?

(Problém: silně odborné a technické téma, běžnému člověku zcela nesrozumitelné; podobně např. hlasování o členství v mezinárodních organizacích vč. EU, o složitějších zákonech apod. → lidé o tématu nebudou mít dostatek informací a nebudou mu rozumět.)

D. Měl by být pracovní a školní týden zkrácen na čtyři dny?

(Problém: silně populární, resp. populistické téma s předem jasným výsledkem; podobně např. snížení daní, zvýšení slev apod. → lidé se rozhodnou tak, jak je to pro ně zrovna výhodné, ale nemusí si uvědomit negativní dlouhodobé důsledky.)

Poznámka: S pořádáním referend se pojí ještě dva vzájemně související problémy, které v aktivitě nelze vždy plně podchytit (záleží na konkrétní situaci ve třídě). Pokud se objeví (a objevit se mohou již v předešlé aktivitě!), měl by je vyučující stručně vysvětlit:

- Pro úspěšnost a prospěšnost referenda je klíčová vysoká účast voličů. Nezájem voličů a následná nízká účast v referendu by mohly způsobit, že by i o zásadních věcech mohla rozhodovat pouze velmi malá část společnosti. Proto se v demokratických zemích obvykle zavádí podmínka minimální účasti (v %), aby bylo referendum vůbec platné, resp. závazné (blíže viz následující hodina 4). Tento problém může vyvstat zejm. u referenda C.
- Pro úspěšnost a prospěšnost referenda je klíčová angažovanost voličů: jejich zájem o veřejné věci, občanská aktivita, vědomí vlastní společenské odpovědnosti (blíže viz hodiny 11 a 12); schopnost vyhledávat informace, zvažovat pro a proti, diskutovat, polemizovat, přesvědčovat apod. Pokud je angažovanost voličů nízká, je výsledkem buď nízká účast (viz předešlý bod); nebo nedostatečné porozumění složitějším problémům (viz referendum C) a zejm. tíhnutí k jednoduchým a populistickým řešením (viz referendum D, příp. i B).

Závěr: Aktivita ukázala několik klíčových úskalí referend. To první jsme již probírali: referendum může společnost rozdělit. Zadruhé většina běžných lidí nemá o složitějších problémech dostatek informací a nebude jim dostatečně rozumět; nebude se proto rozhodovat na základě faktů, ale podle těch médií či míst na internetu, která sleduje, podle známých nebo vlastních dojmů; bude pak snadno podléhat lžím, fámám, dezinformacím, konspiračním teoriím apod. Zatřetí referendum je snadno zneužitelné populisty, manipulátory a demagogy k prosazení sice populárních, ale ze širšího pohledu nebo z dlouhodobého hlediska nezodpovědných a ničujících návrhů. A začtvrté referendum může být úspěšné a prospěšné jen při vysoké angažovanosti voličů a dostatečné účasti.

4. Aktivita: **Přímá demokracie je super, ale...** (10 minut)

A. Opakování: pro lepší zapamatování

Úvod: Přímá demokracie je svým způsobem naplněním podstaty demokracie jako „vlády lidu“: člověku dává možnost vyjádřit svůj názor a přímo ovlivňovat tvář své obce či země. Má však řadu úskalí, a proto je třeba ji používat opatrně.

Průběh: Vyučující nyní vyzve žáky, aby zopakovali hlavní úskalí nebo možná nebezpečí využívání referend. Pokud si nemohou na některá vzpomenout, vyučující promítne v prezentaci pomocná slova následujících klíčových spojení, která žáci ústně doplní; v případě dostatku času vyzve vyučující žáky, aby k nim uváděli další informace nebo příklady.

Referendum:

- *rozděluje společnost* na dva tábory;
- znemožňuje dosáhnout *střední cesty* (bodů „někde mezi“, dohody, kompromisu);
- dělí lidi na *vítěze* a *poražené*;
- nahrává lidem s *krajními* (radikálními, vyhraněnými) postoji;
- o složitějších otázkách: lidé nebudou tématu *dostatečně rozumět*;
- je zneužitelné *populisty* (manipulátory, demagogy);
- vyžaduje vysokou *angažovanost* (aktivitu, zodpovědnost) a dostatečnou *účasť* voličů.

B. Závěr: Přímá demokracie ve světě

Nebezpečí přímé demokracie trefně vystihla někdejší britská premiérka Margaret Thatcher (1979–90): „Referendum je nástrojem diktátorů a demagogů.“ A opravdu. Řada diktátorů referendum zneužila pro uchopení, upevnění či ospravedlnění své moci. Ve 30. letech 20. století to byl například Adolf Hitler v Německu, dnes třeba Vladimir Putin v Rusku.

Jedinou demokratickou zemí světa, která široce využívá referend, je Švýcarsko. Lidé zde jsou ale dlouhodobě zvyklí se veřejně angažovat a rozhodovat se zodpovědně. I Švýcarsko navíc samozřejmě má zastupitelské politické orgány, a proto bývá označováno za „polopřímou“ demokracii.

V ostatních demokratických zemích panuje shoda na tom, že referendum by nemělo být využíváno pro řešení složitých otázek mezinárodní politiky nebo změn ústavy; ale že je naopak velmi vhodné pro řešení jednoduchých a praktických místních témat. V další hodině si to proto sami vyzkoušíme!

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky musí dojít k dílčí změně u aktivity „Jak referendum funguje“. Je nutné upravit metodu názorové přímky. Každý žák na danou otázku odpoví výběrem jedné z pěti možností na škále od „určitě X“ po „určitě Y“, která názorovou přímku zjednodušeně simuluje; žáci odpovídají zvedáním rukou v MS Teams a vyučující sčítá odpovědi. Výsledky poté žáci diskutují a srovnávají s odpověďmi v případě použití metody krajních bodů, která je realizována taktéž zvedáním rukou, přičemž na výběr jsou již standardně pouze dvě možnosti („X“ a „Y“). Vyučující v tomto případě využije upravené slajdy na konci prezentace, k nimž se dostane odkazem na začátku aktivity. I v případě následující aktivity „A jak referendum nefunguje“ odpovídají žáci zvedáním rukou v MS Teams a vyučující sčítá odpovědi.

2. hodina – Pojďme změnit naši školu!

Poznámka: Hodina č. 4: Hodinu doporučujeme realizovat v jednom dvouhodinovém bloku s předcházející hodinou (3. Nástroj demokratů, nebo despotů?). Alternativně je též možné, aby byla ve dvou vyučovacích hodinách realizována pouze tato jedna hodina: ověřování programu sice prokázalo, že jedna vyučovací hodina je dostačující, dvojnásobek času ale zajistí větší hloubku zpracování i vyhodnocení referend a zejména plné využití rozšiřujících úkolů.

Výběr z literatury: Člověk v tísní 2004, 2012; Transparency International 2016a, 2016b.

1. Výklad: Referendum v České republice (10 minut)

Jak jsme si řekli v minulé hodině, jsou referenda ve většině demokratických států – s výjimkou Švýcarska – využívána spíše omezeně, a to nejčastěji pro řešení konkrétních a praktických místních témat. Tak je tomu i v České republice.

Česká republika je zastupitelskou demokracií; přesto naše ústava s prvky přímé demokracie počítá. Umožňuje konání celostátních referend, nicméně k tomu vyžaduje ústavní zákon o obecném referendu, ale ten stále (i přes některé pokusy) neexistuje. Jednotlivá celostátní referenda je proto nutné vyhlášovat zvláštními ústavními zákony. Tak bylo vyhlášeno doposud jediné celostátní referendum u nás, a to o vstupu České republiky do Evropské unie. Konalo se v roce 2003, zúčastnilo se ho 55 % voličů, 77 % z nich hlasovalo pro vstup.

Mnohem používanější, praktičtější a lidem bližší možností je místní referendum, které se koná v jedné obci⁵ o místní záležitosti. Místní referendum může vyvolat zastupitelstvo obce nebo – a to je pro nás důležité – skupina občanů: sestaví přípravný výbor a seženou požadované množství podpisů (dle velikosti obce nejméně 6–30 % oprávněných voličů).

Ne každé místní referendum ale skončí úspěchem. Jak jsme naznačili v minulé hodině, může narazit na předepsanou dolní hranici účasti. Pro to, aby bylo referendum vůbec platné, je nutná účast min. 35 % oprávněných voličů (v opačném případě je referendum neplatné, tj. jako by se ani nekonalo). Ale pozor: samotná platnost referenda ještě neznamená, že bude jeho výsledek nějak realizován v praxi! Aby byl výsledek platného referenda navíc závazný pro orgány obce, tj. aby se jím musely řídit, musí pro něj být více než 50 % hlasujících tvořících min. 25 % oprávněných voličů (v opačném případě je výsledek referenda nezávazný, tj. orgány obce se jím řídit nemusí).

V České republice se v letech 2006–20 konalo přes 300 místních referend, z toho přes 25 v Kraji Vysočina⁶. Místní referenda nejčastěji rozhodují o nakládání s majetkem obce (pozemek, stavba) či o vybudování něčeho sporného v obci (továrna, čistírna, skládka apod.).

Na Vysočině je velmi častým tématem jaderná energetika, zvláště možnost vybudování trvalého úložiště vyhořelého jaderného paliva. Jako příklad můžeme uvést referendum, které se konalo v červnu 2018 v Jaroměřicích nad Rokytnou. Občané odpovídali na otázku „Souhlasíte s vybudováním hlubinného úložiště vyhořelého paliva z jaderných elektráren na území našeho města?“. Účast dosáhla 45 %, a referendum tedy bylo platné; pro odpověď „NE“ se vyslovilo 96 % hlasujících (tj. cca 43 % oprávněných voličů), a tato odpověď tedy je pro obecní orgány závazná⁷.

Místní referendum je důležitým nástrojem, kterým můžeme my jako občané přímo a zásadně ovlivňovat tvář své obce, a to někdy i k nevoli našich zastupitelů.

Poznámka: Vyučující může v případě dostatku času s žáky diskutovat, zda se v jejich obci někdy konalo referendum; na jaké téma by se konat mělo nebo mohlo; zda by byli ochotni vznik takového referenda vyvolat či podpořit (nebo zda by se jej alespoň zúčastnili).

2. Aktivita: **Pojďme změnit naši školu!** (35 minut)

A. Úvod

Cíl: Referendum, třeba i neoficiální, můžeme vyhlásit i v práci nebo ve škole. Tento prvek přímé demokracie se tak může stát skvělým doplňkem školních zastupitelských orgánů (jako jsou třídní samosprávy a školní parlamenty – viz hodina 2) anebo můžeme tyto orgány využít pro to, abychom nějaké referendum vyhlásili či zorganizovali. Pojďme si tedy teď zkusit navrhnout referendum, zaměřené na nějaké téma v naší škole.

Možné alternativy: Vyučujícímu nabízíme dvě alternativy.

- Ve třídách s méně nadanými či aktivními žáky doporučujeme využít pouze základní body I–III šablony (viz Zadání; zbývající body může vyučující ze šablony smazat). Zadání i práce budou kratší, naopak zůstane více prostoru pro vyhodnocení.

⁵ I město je obec (viz hodina 9).

⁶ Viz Místní referenda v České republice 2006–2020. In: *MVCR.cz* [online]. [citováno 2021-02-16]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/mistni-referenda-tabulka-hlaseni.aspx

⁷ Viz tamtéž. Nechme ovšem stranou otázku, zda mělo takové referendum nějaký opravdový význam, nebo šlo jen o politické a symbolické gesto.

- Ve třídách s nadanějšími či aktivnějšími žáky doporučujeme využít i rozšiřující body IV a V šablony. Zadání i práce budou trvat déle a na vyhodnocení zůstane méně času.

B. Téma pro referendum (10 minut)

Cíl: Nejdříve zkusme vymyslet několik témat, která by mohlo referendum řešit.

Vytvoření skupin: Žáci vytvoří skupiny po čtyřech.

Práce ve čtveřicích: Každá skupina se pokusí vymyslet jedno až dvě témata, a to na základě otázky „Co je v naší škole špatně a šlo by to změnit?“ Z tématu poté odvodíme otázku pro referendum. Ale pozor!

- Zaměříme se na věci, které jsou uskutečnitelné a škola je může změnit, zejm. na její praktické fungování; ne na probíranou látku, známkování, osobnosti pedagogů apod.
- Referendum by se nemělo vést o populistických tématech (viz předešlá hodina 3) a nemělo by se zvrhnout v populární petici s předem jasným výsledkem (např. obědy zdarma). Zkusme tedy přijít s tématy ne 100% populárními, ale takovými, u nichž očekáváme mezi spolužáky různé názory, či dokonce spory; nebo by nás i zajímalo, jak se na ně spolužáci dívají.
- Příklad (ze zaměstnání): „V naší továrně začíná pracovní doba příliš brzo ráno.“

Společné shrnutí: Po 2–3 minutách vyučující nechá jednotlivé skupiny přečíst jejich témata a vypíše je heslovitě na tabuli. Vyučující u každého tématu ověří, že odpovídá výše uvedeným pravidlům, příp. je spolu s žáky upraví, v krajním případě vyřadí. Je nutné, aby z každého téma bylo možné odvodit smysluplnou otázku pro referendum.

Alternativa: Pokud nejsou žáci schopni přijít s dostatkem vhodných témat (nebo pro jejich inspiraci), je možné využít následující seznam (příp. doplněný či upravený vyučujícím dle školních realit):

- První hodina začíná zbytečně brzo ráno.
- „Hlavní“ („dlouhá“) přestávka je příliš krátká.
- V rozvrhu máme příliš málo volných hodin.
- Jezdíme pouze na turistické výlety, ne na vodu či kola.
- Jídelna nabízí z pěti jídel vždy pouze jedno bezmasé.
- Klavír v relaxačním koutku jen zbytečně překáží.
- Terária s velkými jedovatými pavouky v aule nahánějí strach a jsou nebezpečná.
- „Kuřácký plácek“ přímo před vchodem do školy je pro nekuřáky nepříjemný.
- Na parkovišti před školou je sice dostatek místa pro motorky, ale málo místa pro kola.

C. Zadání práce (5–10 minut)

Cíl: Na základě jednoho z témat navrhnete školní referendum; návrh zaznamenejte do šablony.

Průběh: Vyučující do skupin rozdává listy „Návrh referenda – šablona“ (4.1.3.2.2) a „Návrh referenda – vzor“ (4.1.3.2.3). Poté zadá práci, tj. vysvětlí jednotlivé položky v šabloně. Uvádí příklady ze vzoru; jde ale pouze o příklady, žáci by měli být maximálně kreativní!

I. Otázka: Zvolte jedno z témat (může i nemusí to být to, se kterým vaše skupina přišla; jedno téma může mít více skupin). Zamyslete se a odvodte z něj znění otázky do referenda. Ale pozor – otázka:

- musí vést k odpovědím ANO/NE;
- musí splňovat výše uvedená pravidla: musí to být něco, co škola dokáže změnit (zejm. praktické fungování); a musí být na takové téma, u něhož očekáváme různé názory a určitou vyváženost odpovědí ANO/NE (ne jednoznačnou popularitu odpovědi ANO);

- musí k danému tématu nabízet jinou volbu – ne pouze „nechcete tohle?“, ale „chcete tohle místo toho?“.
- Příklad: „Měl by být začátek pracovní doby v naší továrně posunut z 6:00 na 7:00?“

II. Důvody pro ANO: Uvedte podle vlastního názoru 1–2 hlavní argumenty pro odpověď ANO.

- Příklad: „Budeme si moci přispat a třeba i stihneme vyvenčit psa a vypravit děti do školy.“

III. Důvody pro NE: Po cca 5 minutách práce dá vyučující pokyn, aby si skupiny vyměnily své šablony (např. je posunuly po směru hodinových ručiček). Každá skupina tak dostane jinou šablonu, přečte si znění otázky a argumentů pro ANO a během cca 2 minut vymyslí 1–2 možné argumenty pro NE (bez ohledu na vlastní názor na danou otázku). Zapiše je do šablony a vrátí ji zpět autorům.

- Příklad: „Odpoledne se z práce vrátíme později, a méně toho tak stihneme na zahrádce či doma.“

IV. Průběh referenda: Navrhněte, jakou formou referendum proběhne – jak, kdy, kde, co, kdo; jak bude technicky zajištěno; jak budou vyhlášeny výsledky; kdo se referenda může zúčastnit apod.

- Příklad: „Referendum se uskuteční v papírové podobě 12. a 13. 6. vždy od 7:00 do 10:00 a od 13:00 do 14:00, a to v závodní jídelně, kde budou připraveny hlasovací lístky i urny; výsledky budou vyhlášeny nejpozději 14. 6. v 10:00.“

V. Využití referenda: Uvedte, jak navrhujete referendum využít – kdy jej budete považovat za platné; co a jak hodláte s výsledkem udělat apod.

- Příklad: „Pokud se referenda zúčastní min. 40 % ze všech zaměstnanců a zároveň se pro vítěznou variantu vysloví min. 60 % ze všech hlasujících, budeme po vedení továrny požadovat, aby podle vítězné varianty stanovilo od září jinou pracovní dobu.“

Organizátoři: Uvedte svoje jména.

D. Práce ve skupinách na návrzích referend (10–15 minut)

Žáci: Nejdříve pracují nanečisto a poté do šablony. Měli by se snažit o zapojení všech členů skupiny.

Vyučující: Po celou dobu promítá v prezentaci zadání. Prochází třídou a sleduje postup prací; především na začátku ověřuje, zda znění otázky odpovídá uváděným pravidlům, a pokud ne, pomůže žákům se změnou nebo přeformulováním (vhodnými návodnými otázkami apod.). Skupinám může případně předat další prázdné šablony z rezervy. Po cca 5 minutách vydá pokyn k výměně šablon a poté zase k jejich navrácení.

E. Vyhodnocení návrhů (0–10 minut)

Průběh: Po ukončení práce shromáždí žáci vyplněné šablony na několika sousedních lavicích. Každý žák obdrží 1 lepicí papírek. Návrhy si projde a přilepením papírku hlasuje pro ten, který považuje za nejprínosnější a nejužitečnější. Rozhoduje se na základě otázky „Které referendum by se na naší škole mělo uskutečnit?“. Samozřejmě nemůže hlasovat pro vlastní práci.

Vyhodnocení: Žáci sečtou papírky a vyučující vyhlásí dvě nejužitečnější referenda. Autorům může udělit malé „1“.

Poznámka: V případě nedostatku času (zejm. při využití kompletní šablony) je vhodné vyhodnocení přesunout na přestávku, volnou či následující hodinu apod.

F. Vhodné rozšíření: Kampaň – diskuse

Průběh: V případě dostatku času je vhodné na závěr hodiny s žáky diskutovat nad otázkou „Jak vést před referendem na naší škole kampaň?“ Kampaní se myslí:

- propagace referenda jako takového (zajištění co nejvyšší účasti);
- propagace obou názorů (zajištění otevřeného a rovného prostoru pro vyjádření obou stran).

G. Další možná rozšíření: Volná nabídka

V případě zbývajících času je možné vést ve třídě malá „referenda“ o samotných otázkách ze dvou nejúspěšnějších návrhů. Žáci mohou hlasovat zvedáním rukou (se zavřenými očima, aby byla zajištěna tajná volba) nebo psaním čárek tužkou k odpovědím ANO/NE přímo do daných šablon.

Podobná „referenda“ (hlasováním, čárkami, příp. pomocí barevných lepicích papírků) je možné vést o přestávce či ve volné nebo následující hodině o všech otázkách; příp. je k nim možné uspořádat krátké ústní prezentace samotných návrhů a „diskusní fóra“ představující argumenty obou stran.

Žáci mohou ve škole uspořádat skutečné referendum o některé z nejúspěšnějších otázek. Jak už jsme si řekli, mohou k tomu využít i školní parlament. Je však nutné zvážit následné využití referenda, tj. přesvědčit vedení školy, aby se výsledkem zabývalo. Součástí takového referenda musí být též kampaň (viz výše).

Jednotlivé otázky k referendům (či témata z bodu B) mohou žáci předložit k zamyšlení vedení školy anebo opět alespoň školnímu parlamentu.

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky musí dojít k určitým změnám. Vyučujícímu nabízíme dvě varianty.

Varianta A

Hodina je realizována ve dvou vyučovacích hodinách s cca týdenním odstupem. Z praktických důvodů je vhodnější, aby na návrzích referend pracovali žáci samostatně, ač skupinová práce (ve dvojicích až čtveřicích) je možná. Doporučujeme využít všechny položky šablony (I–V).

V první hodině proběhne kromě výkladu (část 1) hlavně zadání práce (body A až C). Vyučující žákům s dostatečným předstihem před hodinou poskytne elektronicky podklady: listy „Návrh referenda – šablona“, „Návrh referenda – vzor“ a navíc ještě list „Zadání (online)“ (4.1.3.2.4) s textem zadání. Na návrzích témat (bod B) pracují žáci samostatně; mohou si je připravit předem; v hodině je pak vyučující zapisuje na začátek listu „Zadání (online)“.

Na návrzích referend (bod D) pracují žáci doma; a to samostatně či ve skupinách (viz výše). Pracují s materiály v elektronické podobě (DOCX). U položky III (Důvody pro NE) doporučujeme, aby si z praktických důvodů žáci šablony nepředávali a aby i tuto položku vypracovali samotní autoři. Výsledky pak žáci (skupiny) zašlou vyučujícímu ve formátu DOCX; vyučující je žákům nasdílí, aby si je před druhou hodinou prošli.

Ve druhé hodině proběhne prezentace a hodnocení návrhů (body E až G). Vyučující nejdříve postupně promítá jednotlivé návrhy (jako samostatné soubory); autoři je vždy slovně stručně představí; v závislosti na dostupném čase může nad každým návrhem dojít k diskusi. Poté proběhne hodnocení přínosnosti a užitečnosti návrhů (bod E), a to formou hlasování (např. zvedáním rukou v MS Teams),

s případným následným komentářem a zhodnocením vyučujícího. Podle dostupného času lze využít i některá nabízená rozšíření (zejm. bod F, ale i část G).

Varianta B

Pokud žáci i vyučující znají a mohou využít práci ve skupinách (skupinové místnosti) v MS Teams, může být hodina realizována pouze během jediné vyučovací hodiny.

Hodina proběhne podobně jako v případě varianty A, ovšem s následujícími rozdíly:

Žákům není nutné poskytovat list „Zadání (online)“. Po zadání práce (bod C) rozdělí vyučující žáky na čtyřčlenné skupiny: využije skupinové místnosti v MS Teams. V nich žáci pracují (bod D) nad šablonou v DOCX, a to tak, že všichni k návrhu referenda přispívají a diskutují, jeden z nich výsledky zapisuje do šablony. Vyučující jednotlivé skupiny navštěvuje a konzultuje průběh prací. Výsledky žáci sdílí: lze provést zasláním vyučujícímu, ale též např. vyvěšením na nástěnku v aplikaci Padlet. Poté se žáci vrátí zpět a společně provedou zhodnocení návrhů (bod E). Hodnocení lze opět provést jak hlasováním v MS Teams (viz výše), tak ještě lépe „lajkováním“ právě v aplikaci Padlet.

Vzhledem ke zdržením, jež při tomto způsobu výuky nutně vznikají, doporučujeme využít pouze základní položky šablony (I–III) a rozšíření (body F a G) realizovat pouze formou podnětů k pozdějšímu zamyšlení žáků.

3.1.4 Rozdělená společnost

Cíl: Žáci poznají a pochopí klíčové koncepty naslouchání a vcítění; jednání, debaty a hledání shody; především win-win řešení a kompromisu. V rozsáhlejší hře na role si pak vše prakticky vyzkoušejí: rozdělí se na zástupce dvou skupin s různými pohledy na sporné body ve fiktivním scénáři a pomocí jednání hledají dohodu na kompromisním řešení.

1. hodina – Zkusme si porozumět!

Poznámka: Hodina č. 5: Hodinu doporučujeme realizovat v jednom dvouhodinovém bloku s následující hodinou (6. Pojďme se dohodnout!).

Výběr z literatury: CEDU 2019; Člověk v tísní 2019; Gollob a Krapf, eds., 2012a, 2012b.

1. Aktivita: O **perníkové chaloupce** (15 minut)

Cíl: Aktivita má žákům ukázat možnost a význam existence více pohledů na jednu věc; slouží jako klíčový „odrazový můstek“ pro celé téma rozdělené společnosti.

Příprava: Pohádkové téma bylo zvoleno především proto, že příběh o perníkové chaloupce zná většina z nás. Předeshlou hodinu je nicméně vhodné žákům zadat za domácí úkol si pohádku přečíst a osvěžit. Pohádka existuje v řadě odlišných verzí; použita byla ta od bratří Grimmů⁸.

Průběh: Vyučující rozdá do dvojic listy „O perníkové chaloupce“ (4.1.4.1.2). Úkolem žáků je přečíst text a zamyslet se nad otázkami pod ním (není nutné odpovědi psát). Poté vyučující vyvolává nebo nechá se hlásit dvojice a diskutuje s žáky odpovědi na otázky. Cílem není zabíhat do přílišných detailů příběhu (příp. hledat chyby v logice předloženého alternativního vyprávění), ale soustředit se na klíčové aspekty tak, jak je naznačuje autorské řešení.

⁸ Viz např. *Pohádky bratří Grimmů*. 3. upravené vydání. Praha: Albatros, 1985. ISBN 13-277-KMČ-85.

Závěr: Na jednu věc či událost mohou mít lidé různé pohledy. Stejně tak mohou mít různé názory na rozličné otázky, problémy nebo témata. Všechny mohou (ale samozřejmě též nemusí) být podobně správné či možné. Pokud si to neuvědomíme a budeme mít pocit, že náš pohled či názor je jediný možný, nebo dokonce jediný správný, bude výsledkem konflikt a katastrofa (jako v perníkové chaloupce). Jak konfliktu zabránit? S názory nebo pohledy jiných lidí nemusíme souhlasit, ale musíme se je snažit poznat (přiznat si, že existují) a brát na ně ohled (respektovat je, tolerovat). Toho docílíme tím, že budeme ostatním lidem naslouchat, hovořit s nimi; budeme se snažit vcítit do jejich pocitů, myšlenek, pohnutek, názorů (vcítění = empatie); budeme se snažit jim porozumět a pochopit je. Ve zbývajících částech obou hodin si to vyzkoušíme prakticky.

2. Aktivita: **Ideální jídelní lístek** (20 minut)

Cíl: Už jsme mlsali perník i pekli čarodějnicí a u jídla ještě zůstaneme: pokusíme se společně sestavit nabídku jídel ve školní jídelně. Jak? Řekli jsme si, jak je důležité s ostatními lidmi hovořit, naslouchat jim a brát na ně ohled; a nyní si proto vyzkoušíme vést jednání, dialog a debatu.

Metoda: Žáci mají za úkol se shodnout na nabídce tří jídel, a to postupně ve třech kolech ve stále reprezentativnějších skupinách. Žáci se shodnou nejdříve v malých skupinách (kolo I); poté každá malá skupina vyšle dva zástupce, aby se shodli ve větší skupině (kolo II); ty poté opět vyšlou po dvou zástupcích, aby se shodli na úrovni celé třídy (kolo III). Počet skupin bude pro kolo I = 9, pro kolo II = 3, a pro kolo III = 1. Počet žáků ve skupinách pro kolo I tak musí vycházet z velikosti třídy: při 30 žácích budou skupiny trojčlenné, při 10 žácích ve třídě budou jednočlenné. Debata v každém kole nesmí trvat více než 3 minuty! Pokud se žáci ve skupině nedokážou v určeném čase shodnout, musí použít první tři jídla, o nichž rokovali.

Jak hledat shodu: Jak budou žáci ve skupině postupovat, je čistě na nich. Třídám s méně aktivními a komunikativními žáky ovšem může vyučující poradit. Jednou z možností je nadnesení „bicího panáka“ jedním aktivnějším žákem a poté přinášení alternativních možností ostatními žáky; o nich lze hlasovat, ať už formálně zvedáním rukou či pouze „souhlasným mručením“. Žáci mohou využít „handlu“: „já budu souhlasit s jedním bezmasým jídlem, když vy budete souhlasit s koprovkou“. Jednotliví členové asi budou prosazovat to řešení, s nímž do skupiny přišli; ale měli by též projevit pochopení pro přání ostatních a snahu nalézt „ideální jídelní lístek“ pro všechny.

Průběh: Vyučující provádí žáky aktivitou postupně pomocí následujících instrukcí.

Úvod: Vaším úkolem je shodnout se ve třech kolech na ideálním jídelním lístku – nabídce tří jídel ve školní jídelně, která bude co nejlépe odpovídat představám většiny z vás.

Kolo I: Vytvořte 9 skupin. V každé skupině máte 3 minuty na to, abyste se shodli na nabídce 3 jídel. Můžete vybírat pouze z těch, která naše školní jídelna vaří (tj. žádná exotika, chobotnice či kaviár).

Kolo II: Každá skupina nyní určí 2 zástupce (v případě jednočlenných skupin pochopitelně pouze 1). Ti se spojí se zástupci 2 jiných skupin; vzniknou tak 3 větší skupiny po 6 zástupcích⁹. Každá tato větší skupina má nyní 3 minuty na to, aby se znovu shodla na nabídce 3 jídel. Může vybírat pouze z těch, která si členové přinesli z předešlého kola (tj. nesmí přicházet s žádnými novými).

Kolo III: Každá větší skupina nyní vyšle 2 zástupce, ti se v počtu 6 sejdou na úrovni celé třídy. Mají opět 3 minuty na to, aby se shodli na konečné nabídce 3 jídel (opět mohou volit pouze z těch z předešlého kola).

⁹ Tj. oba zástupci z jedné menší skupiny směřují společně do jedné větší skupiny (ne odděleně do dvou).

Vyhodnocení: Šestice žáků vyhlásí výsledky, tj. „ideální jídelní lístek“, může jej i napsat na tabuli. Vyučující nyní může nechat žáky, aby se hlásili, zda je na tomto konečném lístku z nabídky jejich původní skupiny (kolo I) alespoň 1 jídlo; poté zda 2 jídla.

Reflexe: V případě dostatku času je velmi vhodné, aby vyučující vedl s žáky alespoň krátkou reflexi aktivity. Debatu je možné vést nad některými z následujících otázek: Jak jste ve skupině hledali shodu, jak jste postupovali? Byl tento postup vhodný, fungoval dobře? Jak jste byli spokojeni s výsledkem, odrážel konečný lístek alespoň částečně vaše původní představy? Lze podobný postup využít i v jiných případech, ve skutečném životě, v politice?

Poznámka: Žákům nezapojeným do kol II a III je vhodné zadat k úvaze otázky z poslední aktivity (3. Kompromis není sprosté slovo); své výsledky pak představí ostatním.

Závěr: V poslední době se často hovoří o tom, že je naše společnost rozdělená – rozhádaná, neschopná nalézt shodu. Z toho můžou vznikat krize a konflikty. Pokud jim chceme předcházet, musíme se snažit dohodnout se a hledat shodu (= konsenzus). Jak už jsme si řekli, předpokladem k tomu je naslouchání, vcítění, vzájemné pochopení a porozumění. Nyní jsme si navíc ukázali, že k dohodě vedou jednání, debata a dialog, že jsou nutné a že jsou možné. Jednání je přitom postaveno na snaze nalézt průnik názorů, střední cestu, výhodnou – nebo alespoň přijatelnou – pro všechny. Takovou střední cestu nazýváme kompromis. Pojďme se mu věnovat podrobněji.

3. Aktivita: **Kompromis není sprosté slovo!** (10 minut)

Cíl: Řekli jsme si, že jednání a dohoda stojí na hledání kompromisu. Co přesně tento pojem znamená? Pokusme se jej blíže rozebrat, pochopit jeho podstatu a přínosy; a to pomocí brainstormingu.

Průběh: Aktivita probíhá v několika krocích v čase zbývajícím do konce hodiny; neprobrané kroky vyučující přesune do začátku hodiny následující (kde jsou jinak hlavní závěry zopakovány).

Krok 1: Vyučující napíše na tabuli pojem „kompromis“. Požádá žáky, aby uváděli, co toto slovo znamená a co bližšího o něm vědí. Nápady a postřehy žáků poznamenává na tabuli. Nakonec vyučující pojem definuje: většina slovníků uvádí, že kompromis je „dohoda na základě vzájemných ústupků“¹⁰; jako příklad lze uvést smlouvání na orientálním tržišti.

Krok 2: Vyučující nechá pojem „kompromis“ napsaný na tabuli. Vyzve žáky, aby uvedli, zda ve svém životě nějaký kompromis udělali, při jaké příležitosti a jaký. Příklady stručně poznamenává na tabuli. Pokud žáci nejsou schopni žádný příklad uvést, předloží jim vyučující jeden modelový: „Já se chci každou sobotu dívat na lyžování, ale tatka na hokej; nakonec jsme se dohodli, že se na lyžování budeme dívat v liché soboty a na hokej v sudé.“

Krok 3: Vyučující napíše na tabuli dvě skupiny pojmů: „kamarádi, spolužáci, rodiče, sourozenci“ a „politické a společenské názory“. Vyzve žáky, aby uváděli další příklady kompromisů, které by v těchto případech byli oni sami ochotni udělat. Příklady heslovitě poznamenává na tabuli. Pokud žáky nenapadá žádný příklad z „politických a společenských názorů“, předloží jim vyučující jeden modelový: „I když si myslím, že bychom uprchlíky přijímat neměli, jsem ochoten přistoupit na to, že přijmeme omezené množství dětských sirotek z válečných zón.“

Krok 4: Vyučující znovu napíše na tabuli slovo „kompromis“ a vyzve žáky, aby uvedli, zda je podle jejich názoru kompromis dobrý, či špatný, jaké může mít výhody a nevýhody. Nápady žáků poznamenává na tabuli; případně je na závěr doplní z příkladů níže.

¹⁰ Např. *Akademický slovník cizích slov*. Vydání 1. (dotisk). Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0982-5; s. 406

(Příklady výhod: vede k dohodě, „obrušuje hrany“, zabraňuje krizím a konfliktům, každý je alespoň trochu spokojený x příklady nevýhod: zcela spokojený není nikdo, nutí člověka slevit ze svých ideálů, výsledek je často „nemastný neslaný“.)

Závěr: Jak už jsme si řekli, možné konflikty – v rodině, mezi přáteli, ve společnosti, v politice – je nejlepší řešit pomocí jednání, debaty, dialogu, shody a z ní vyplývající dohody. Ideálním výsledkem dohody je tzv. win-win řešení (vítěz-vítěz), tj. oboustranně prospěšné řešení, v němž obě strany (alespoň trochu) zvítězí¹¹. Takového řešení můžeme nejlépe dosáhnout pomocí kompromisu, tj. dohody na základě vzájemných ústupků. Kompromis je hlavní nástroj, kterým se dělá politika v demokratických zemích. Jeho pomocí je možné z rozdělené společnosti vytvořit společnost spojenou a jednotnou. My si jej proto vyzkoušíme použít v příští hodině.

Závěr – možné rozšíření: **pro lepší zapamatování – opakování**

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat cizí pojmy, s nimiž pracovali.

Průběh: Vyučující v prezentaci promítá čtyři přesmyčky. Úkolem žáků je vždy složit z písmen pojem a poté jej přeložit do češtiny, definovat, svými slovy vyložit jeho význam. Pojmy je možné probírat postupně společně; anebo je promítnout najednou a žáci mohou soutěžit o prvního úspěšného řešitele.

Pojmy:

- i-nwiwn = win-win (oboustranně prospěšné řešení, vítěz-vítěz)
- skenunsoz = konsenzus (shoda)
- sromkimop = kompromis (dohoda na základě vzájemných ústupků)
- timepea = empatie (vcítění)

2. hodina – Pojďme se dohodnout!

Poznámka: Hodina č. 6: Hodinu doporučujeme realizovat v jednom dvouhodinovém bloku s předcházející hodinou (5. Zkusme si porozumět!). Alternativně je též možné, aby byla ve dvou vyučovacích hodinách realizována pouze tato jedna hodina: ověřování programu sice prokázalo, že jedna vyučovací hodina je dostačující, dvojnásobek času ale zajistí větší hloubku jednání, zpracování i vyhodnocení chart.

Výběr z literatury: Člověk v tísní 2019; Gollob a Krapf, eds., 2012a, 2012b.

1. Aktivita: Kompromis není sprosté slovo: opakování (5 minut)

Cíl: Hlavní aktivita této hodiny stojí na schopnosti jednat a hledat kompromis; je tedy vhodné princip a význam kompromisu žákům připomenout. Tato aktivita má za cíl v krátkosti zopakovat a shrnout hlavní závěry stejnojmenné aktivity z předešlé hodiny. Pokud se ovšem tato v předešlé hodině celá nestihla, využije vyučující tento čas pro její dokončení. Délka aktivity ale nesmí překročit 5 minut!

Průběh: Vyučující položí žákům postupně čtyři otázky a vyzve je ke stručným odpovědím (možné příklady a řešení viz předešlá hodina).

¹¹ S tím kontrastuje řešení win-lose, kdy jedna strana zcela vyhraje a druhá zcela prohraje (v příkladu v Kroku 2 si např. otec z pozice rodiče prosadí pouze hokej); a lose-lose, kdy zcela prohrají obě strany (v tomto příkladu se např. otec a syn/dcera hádají tak dlouho, až matka zakáže televizi oběma a vyžene je odklízet sněh).

I. Co je to kompromis?

II. Jaký kompromis jste v životě udělali?

III. Jaký kompromis byste byli ochotni udělat v politických a společenských otázkách?

IV. Jaké výhody a nevýhody může kompromis mít?

Závěr: Dohod a řešení v demokratických zemích se dosahuje pomocí kompromisů. Kompromis je dohoda na základě vzájemných ústupků, která vede k oboustranně prospěšnému řešení. Vyžaduje schopnost naslouchat ostatním, vcítit se do jejich pozice a brát na ni ohled; snahu ostatním porozumět; schopnost vést dialog a jednání; snahu se dohodnout. Pojďme si to nyní vyzkoušet!

2. Aktivita: Pojďme se dohodnout! (40 minut)

Cíl a metoda: Jedná se o hru na role, při níž si žáci vyzkoušejí vést jednání. Jejich cílem bude nalézt kompromis mezi protichůdnými zájmy dvou stran a shodnout se na znění společné „charty“.

A. Zadání (10 minut)

1. Úvod: Vyučující stručně nastíní situaci.

Když Německo prohrálo první světovou válku, byly jeho kolonie rozděleny mezi vítězné státy. Jedním z nejdůležitějších nápadů bylo přidělit západoafrické Togo nově vznikajícímu Československu. To se samozřejmě nestalo a Togo bylo rozděleno mezi Francii a Velkou Británii¹². Pojďme si ale nyní zaspekulovat a představit si, že Československo roku 1919 kolonii v Africe získalo...

Togo se dostalo pod správu Prahy a do země začínají proudit českoslovenští přistěhovalci. Brzy se však objevují problémy: Afričanům se příliv Evropanů nelíbí, vadí jim, že jim zabírají půdu a vnucují jim svou vládu, zákony i kulturu. Aby pražská vláda předešla možným střetům, svolává roku 1925 československý prezident Masaryk do hlavního města Toga Lomé jednání zástupců původních obyvatel a přistěhovalců. Cílem je projednat sporné body, nalézt řešení k oboustranné spokojenosti a výsledky sepsat do „charty“. Pokud se to nepodaří, mohou spory přerůst ve válku!

2. Zadání: Vyučující zadá práci.

Žáci se rozdělí na skupiny; část členů skupiny bude vždy představovat zástupce původních obyvatel a část zástupce přistěhovalců. Ve skupině projednají čtyři sporné body, naleznou řešení a sepiší chartu.

I. Vytvoření skupin

Žáci vytvoří skupiny po 6. V každé skupině se rozdělí na 2 trojice – jedna bude představovat zástupce původních obyvatel a druhá zástupce přistěhovalců. Je vhodné, aby měla skupina k dispozici dva stoly proti sobě (jeden pro každou trojici). Každá skupina dostane 1 pracovní list „Charta“ (prázdná šablona pro žáky – 4.1.4.2.4; na A3), 2 listy „Togo“ (4.1.4.2.2; 1 pro každou trojici) a 1 list „Pozice“ (4.1.4.2.3; tištěno jednostranně – 1 pozice pro každou trojici).

Poznámka: Ve třídách s více než 24 žáky je vhodné sestavit skupiny větší tak, aby nebyly více než 4.

II. Příprava

Každá skupina bude pracovat samostatně na svém řešení a své chartě. Každá z obou trojic se na úvod seznámí s listem „Togo“ (zejm. se čtyřmi spornými body) a se svým listem „Pozice“ (ke každému

¹² Až potud je informace pravdivá; vše ostatní je již čirá fikce.

spornému bodu popisuje pozici = roli – podtrženo; dále její vysvětlení a zdůvodnění). Žáci se pokusí do svých rolí vcítit, vžít. Uvnitř trojice je vhodné určit lídra (mluvčího) a zapisovatele.

III. Jednání

Po seznámení s podklady se mohou skupiny pustit do jednání. Postup, jaký zvolí, je zcela na nich. Je nicméně vhodné žákům v několika směrech poradit:

- Zástupci původních obyvatel a zástupci přistěhovalců pracují proti sobě – musí se snažit prosadit co nejvíce ze své pozice; s příliš velkými ústupky nemohou předstoupit před ty, jež zastupují (ostatní původní obyvatelé/přistěhovalci). Zároveň ale pracují spolu – hledají jedno řešení přijatelné pro obě strany; je v jejich zájmu se dohodnout a předejít tím válce!
- Podstatou jednání je kompromis a podstatou kompromisu jsou vzájemné ústupky. Ty je možno činit i postupně, v několika „kolech“. Představme si, jak vypadá smlouvání na orientálním tržišti!
- Celý scénář je fiktivní; popustme proto uzdu fantazii: při vymýšlení společného řešení je možné po věcné stránce přijít s čímkoli!
- Je dobré činit si poznámky; zároveň je dobré neprozrazovat druhé straně více než je nutné!

IV. Výsledek

Každý ze čtyř sporných bodů by měl být uzavřen řešením v podobě 1–2 vět; řešení by mělo být co nejvíce praktické a konkrétní.

Poznámka: Ve třídách s méně nadanými žáky může vyučující uvést příklad. Sporný bod: „Mají být posvátné stromy původních obyvatel chráněny, nebo mohou být káceny pro vzácné dřevo?“ Řešení: „Původní obyvatelé určí 2 500 nejposvátnějších stromů, které budou chráněny; ostatní stromy mohou být káceny; za každý pokácený strom ale musí být vysazen nový.“

S řešením musí souhlasit většina zástupců původních obyvatel i většina zástupců přistěhovalců (tj. min. 2 + 2). Svůj souhlas stvrdí hlasováním.

Řešení pak členové skupiny přepíší do charty a potvrdí jej podpisy. Poznámka: V případě dostatku času mohou žáci chartu graficky vyzdobit.

B. Práce ve skupinách (20 minut)

Vyučující prochází třídou a sleduje postup prací. Zvláště ve třídách s méně nadanými, aktivními či komunikativními žáky může vyučující:

- žákům radit, jakými postupy lze vést jednání, jak hledat kompromis (viz III. Jednání);
- žáky k řešení mírně navést, ať již dle Příkladu charty (pracovní list „Charta“ – příklad pouze pro vyučujícího, 5.1.4.2.4; ten ovšem není určen žákům do rukou!) či vlastních nápadů, pokud v řešení tápou po věcné stránce;
- do jednání i částečně vstoupit a intervenovat ve prospěch větší rovnováhy, pokud se zdá, že jedna ze stran ustoupila příliš;
- žákům opakovat, pokud cítí, že je výsledné řešení příliš obecné.

Vyučující by ovšem neměl jednání přímo řídit či jakkoli omezovat aktivitu či kreativitu žáků! V případě potřeby předá vyučující skupinám z rezervy nové listy Charta.

Poznámka k časové dotaci: Na práci ve skupinách je vyčleněno 20 minut. Pokud však vyučující vidí, že jednání je konstruktivní, ale žáci potřebují více času, může je nechat pracovat dále a obětovat část nebo celý bod C. Společné vyhodnocení (může jej přesunout na jinou hodinu, přestávku apod.).

C. Společné vyhodnocení (10 minut)

Prezentace chart: Vyučující postupně prochází jednotlivé čtyři sporné body. U každého bodu požádá zástupce jedné či dvou skupin, aby přečetli svoje řešení; dotáže se ostatních, zda přišli s něčím výrazně jiným či lepším; řešení může i heslovitě poznamenávat na tabuli. V případě dostatku času může třídu požádat o diskusi či okomentování jednotlivých řešení. Pokud by všechny skupiny u některého bodu věcně tápaly, může vyučující uvést možné řešení z Příkladu charty.

Poznámka: Za neúspěch ve vyjednávání (tj. nedosažení shody) by skupina neměla být kritizována; vyučující by s žáky ale měl po hodině individuálně rozebrat příčiny neúspěchu.

Reflexe: V případě dostatku času je vhodné vést s žáky alespoň krátkou reflexi aktivity. Je možné diskutovat některé z následujících otázek: Jakým způsobem jste v jednání postupovali, jak jste hledali shodu? Byl tento postup vhodný? Jaké má tento způsob řešení sporů (jednání, kompromis) výhody a nevýhody? Měl by být takový způsob využíván i ve skutečné politice? Myslíte si, že se takto skutečně řeší spory např. v české politice? (Poznámka: Kompromis je hlavním způsobem dosahování řešení v evropské politice; viz hodina 8.)

Možné alternativy či rozšíření: O přestávce či v jiné hodině je možné uspořádat ústní prezentaci celých chart. Také je možné charty vystavit na několika lavicích vedle sebe a nechat žáky hlasovat o nejlepší chartu (např. lepením lístečků). Žáci též mohou doma vypracovat charty načisto, i s grafickými prvky, poté na nástěnkách ve třídě či na chodbě uspořádat jejich výstavku.

3.2 Svoboda, demokracie a politika ve světě, v Evropě a v České republice

Blok se zaměřuje na žáky jako prvovoliče; dává jim praktické informace o fungování demokracie a politiky na světové, evropské, české, krajské i obecní úrovni; motivuje je k zájmu o politické dění a k zapojení do politického života.

Žáci se dozvědí, jaká lidská práva máme, která jsou ta nejzákladnější, kde a jak ve světě jsou porušována a které části světa jsou svobodné a které ne; seznámí se s orgány, které vládou v Evropské unii, dozví se, jakými postupy dosahují řešení a přijímají právní předpisy, sami si zjednodušeně vyzkoušejí jeden předpis přijmout; dozvědí se, co to je samospráva v České republice, jak fungují obce a kraje, jaké mají orgány a jak vznikají, jaké mají pravomoci a rozpočty; rovněž se seznámí s dělením politických stran a s hlavními stranami v České republice, dozvědí se a diskutují, jak a na základě čeho si ve volbách stranu vybrat.

Po absolvování bloku budou žáci schopni vyjmenovat základní lidská práva a srovnat jejich význam a uvést, kde a jak ve světě jsou porušována; dokážou popsat a blíže vysvětlit fungování hlavních orgánů Evropské unie i postupy, jakými se v Evropské unii přijímají rozhodnutí a právní předpisy; budou schopni vyložit fungování obecních a krajských samospráv a jejich zastupitelských orgánů v České republice; dokážou provést klasifikaci politických stran a zorientovat se v nabídce českých politických stran a budou lépe vědět, jak a na základě čeho si ve volbách stranu vybrat.

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Tento blok rozvíjí kompetence pro demokratickou kulturu zvláště ve vztahu k demokracii jako takové a ke světu a politice.

Hodnoty lidských práv, demokracie a právního státu rozvíjí ve všech hodinách výklad i veškeré aktivity: v první hodině posuzování významu lidských práv a práce s příklady porušování lidských práv, ve druhé hodině doplňování orgánů EU a simulace rozhodování o právním předpisu v EU, ve třetí hodině přehled

voleb a rozlišování pravomocí samospráv a ve čtvrté hodině diskuse ohledně výběru u voleb a využití volební kalkulačky.

Postoje otevřenosti k odlišným přesvědčením a názorům rozvíjí především ve druhé hodině hlavní aktivita (simulace rozhodování o právním předpisu v EU). Postoje občanské uvědomělosti rozvíjí především ve čtvrté hodině obě aktivity (způsob výběru u voleb, využití volební kalkulačky).

Dovednosti samostatného učení rozvíjí především ve čtvrté hodině závěrečná aktivita (využití webové aplikace). Dovednosti analytického a kritického myšlení rozvíjí především v první hodině obě aktivity (posuzování a diskuse relativního významu vybraných práv, přiřazování slov k textům a textů k definicím), ve druhé hodině úvodní aktivita (doplňování pojmů z textu do tabulky), ve třetí hodině závěrečná aktivita (oddělování splnitelných a nesplnitelných slibů) a ve čtvrté hodině zapojení žáků do výkladu pomocí předložených citátů. Dovednosti aktivního naslouchání, komunikační dovednosti a dovednosti spolupráce a řešení konfliktů rozvíjí především ve druhé hodině hlavní aktivita (jednání a rozhodování o návrhu dle pravidel a rolí).

Znalosti a kritické porozumění sobě samému rozvíjí především ve čtvrté hodině obě aktivity (způsob výběru u voleb, použití volební kalkulačky a srovnání s vlastními postoji). A konečně znalosti a kritické porozumění světu politiky, zákonů a lidských práv rozvíjí ve všech hodinách výklad i veškeré aktivity: v první hodině posuzování významu lidských práv a práce s příklady porušování lidských práv, ve druhé hodině doplňování orgánů EU a simulace rozhodování o právním předpisu v EU, ve třetí hodině přehled voleb a rozlišování pravomocí samospráv a ve čtvrté hodině diskuse ohledně výběru u voleb a využití volební kalkulačky.

3.2.1 Práva a svobody ve světě

Cíl: Žáci se dozvědí, jaká práva máme a kde jsou zakotvena; diskutují, která práva jsou nejdůležitější; seznámí se s příklady porušování lidských práv ve světě; získají přehled o tom, které části světa jsou svobodné a které ne.

1. hodina – I feel free(dom)

Poznámka: Hodina č. 7.

Výběr z literatury: Člověk v tísní 2012; Freedom House 2020; Gollob a Krapf, eds., 2012a, 2012b; Zakaria 2004.

1. Výklad: **Práva a svobody** (10 minut)

Jako občané moderního demokratického státu máme právo na vše možné, právem na osobní bezpečí počínaje a právem na pomoc při zpoždění letadla konče. Ta nejhlavnější práva označujeme jako lidská práva; můžeme je chápat jako základní práva všech lidských bytostí. Pohled na lidská práva se po staletí vyvíjel. Významný vliv měla Ústava USA (1789)¹³ a její nejstarší dodatky (tzv. Listina práv, 1791) a francouzská Deklarace práv člověka a občana (též 1789).

Po druhé světové válce došlo při tvorbě definice lidských práv ke shodě a ta byla sepsána do Všeobecné deklarace lidských práv. Byla přijata roku 1948 Valným shromážděním Organizace spojených národů.

¹³ Před ní např. preambule Deklarace nezávislosti USA (1776) a ještě dříve v Anglii Listina práv (1689), a dokonce již Magna Carta Libertatum (1215).

Deklarace sice není pro státy závazná, ale je obecně uznávaná. Je v ní zanesen základní přehled lidských práv. Nejedná se o dlouhý dokument a stojí za to si jej přečíst¹⁴.

Lidská práva v Deklaraci můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Tou první jsou občanská a politická práva. Člověka ochraňují před útlakem jinými lidmi či státem, zajišťují mu účast na politickém a občanském životě. Občanská práva (též občanské svobody) zahrnují např. právo na život, bezpečí či držení majetku; zákaz otroctví, mučení i diskriminace; rovnost před zákonem a právo na spravedlivý soudní proces; právo na svobodu myšlení, projevu, médií, náboženského vyznání, shromažďování či pohybu. Politická práva zahrnují např. právo na sdružování, petiční právo či právo volit. Druhou skupinou jsou práva ekonomická, sociální a kulturní. Sem spadá např. právo na vzdělání, sociální zabezpečení, práci, bydlení, odpočinek či zdraví nebo zvláštní ochrana dětí.

Možné rozšíření: následující látka je pouze rozšiřující pro případ nedostatku času.

Kromě Deklarace zajišťuje ochranu lidských práv řada norem a institucí. V Organizaci spojených národů má lidská práva na starosti Rada OSN pro lidská práva a Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva. V Evropě je klíčová Rada Evropy. Nejedná se o instituci EU, ale o zvláštní mezinárodní organizaci, která dohlíží na dodržování lidských práv v Evropě. Rada Evropy pro to vytvořila dokument zvaný Evropská úmluva o lidských právech¹⁵. Tou se musí řídit všech 47 členských států Rady Evropy (vč. ČR); na její dodržování dohlíží Evropský soud pro lidská práva. Politická, sociální a ekonomická práva občanů Evropské unie jsou zakotvena v Listině základních práv Evropské unie¹⁶. V České republice pak je součástí ústavního pořádku Listina základních práv a svobod¹⁷, která stanovuje naše základní lidská práva, vč. např. práv politických.

Tam, kde selhávají státy nebo mezinárodní instituce, podporují dodržování lidských práv a svobod různé nevládní organizace. Z globálních je to např. Amnesty International, Human Rights Watch či Freedom House (viz 4. Výklad); z českých např. Člověk v tísni nebo Český helsinský výbor. Nevládním organizacím se budeme blíže věnovat v hodinách 11 a 12.

2. Aktivita: **Kufr lidských práv** (15 minut)

Cíl: V průběhu aktivity žáci posuzují a diskutují relativní význam různých lidských práv.

Příprava: Žáci utvoří čtveřice; vyučující každé čtveřici předá jeden list „Kufr lidských práv“ (4.2.1.1.2). Žáci ve čtveřici si jej v rychlosti projdou, zamyslí se a příp. krátce diskutují, zda rozumí smyslu jednotlivých práv; přihlásí se, pokud některému právu nerozumí, resp. si pod ním nedovedou nic konkrétního představit. Vyučující může případně dotazy ověřit, zda žáci rozumí právu na spravedlivý soudní proces a právu podávat petice.

Úvod: Balíme si na dovolenou. Připravili jsme si osm věcí, ale zjistili jsme, že máme příliš malý kufr a všechny věci se nám do něj nevejdou. Některé tak budou muset zůstat doma. A teď si představme, že to je kufr lidských práv a těch osm věcí jsou vybraná lidská práva. Bez kterých se neobejdeme, a která naopak můžeme oželeť?

¹⁴ Viz např. Všeobecná deklarace lidských práv. In: *OhcHr.org* [online]. [citováno 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=czc>.

¹⁵ Viz např. EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv* [online]. Štrasburk: Rada Evropy [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

¹⁶ Viz např. Listina základních práv Evropské unie. In: *EUR-Lex.europa.eu* [online]. [citováno 2021-04-22]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>.

¹⁷ Viz např. Listina základních práv a svobod. In: *Psp.cz* [online]. [citováno 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Práce ve čtveřicích: Vyučující oznámí, že se nám do kufru nevejdou dvě práva; žáci ve čtveřici mají nyní 2–3 minuty na to, aby se shodli, která dvě práva nechají doma, tj. která jsou podle jejich názoru nejvíce postradatelná. Po uplynutí lhůty vyučující třídy sdělí, že práv je stále příliš, a musí proto být vyřazena další dvě; žáci na jejich vyškrtnutí opět dostanou 2–3 minuty. V kufru tak nakonec zůstanou pouze čtyři práva.

Společné vyhodnocení: Vyučující nejdříve vyvolá dvě až tři čtveřice, aby sdělily, která práva jim v kufru zůstala (vyučující je poznamená na tabuli) a proč je považují za nejdůležitější. Poté se ostatních čtveřic zeptá, zda někdo došel k zásadně jinému výsledku, příp. považuje některé jiné právo za natolik důležité, že by mělo v kufru zůstat, a proč. Vyučující vede žáky k vyjádření a vysvětlení jejich názorů, příp. i vzájemné diskusi. Pozor: je lepší se zabývat pozitivně právy v kufru zůstávajícími (proč jsou důležitější) než negativně těmi vyřazenými (proč jsou méně důležitá).

Možné rozšíření: V případě dostatku času může vyučující aktivitu rozšířit, a to ve třech krocích:

- nejprve vyzve žáky, aby na základě výkladu rozdělili osm práv v kufru do 2–3 skupin; žáci se hlásí, vyučující výsledky poznamenává na tabuli do schématu či myšlenkové mapy;
- poté provede jednoduchou statistiku: postupně čte jednotlivých osm práv a nechá zástupce jednotlivých čtveřic prostřednictvím zvednutí ruky sdělit, zda jim zůstala v kufru; počty zapisuje do schématu;
- na tomto základě s žáky na závěr diskutuje, ve které skupině jsou podle jejich názoru důležitější práva, v čem a proč.

Poznámka: V kufru jsou čtyři práva občanská, dvě politická a dvě socio-ekonomická; žáci by měli dojít k závěru, že občanská a politická práva jsou důležitější.

3. Aktivita: Příklady porušování lidských práv ve světě (15 minut)

Cíl: Aktivita na konkrétních příkladech přibližuje vybraná lidská práva z výkladu i předešlé aktivity, jejich konkrétní náplň a význam i možná porušování; připravuje též půdu pro závěrečný výklad.

Práce ve dvojicích (10 minut): Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Příklady porušování lidských práv ve světě“ (4.2.1.1.3; poznámka: ve třídách s méně nadanými žáky může vyučující v listech před tiskem zvýraznit klíčová slova v seznamu práv tak, jako je to v autorském řešení). Žáci si přečtou zadání a splní jej – do textu doplní chybějící pojmy (tento bod je zařazen pro zvýšení pozornosti při čtení textu a pro jeho lepší zapamatování) a ke každému příkladu přiřadí jedno porušené právo.

Společné vyhodnocení (5 minut): Vyučující postupně vyvolává dvojice žáků (ty se příp. hlásí samy). Zástupce dvojice vždy předstoupí před třídu a prezentuje jeden příklad: přečte doplněný text, uvede, které právo bylo porušeno, a příp. ukáže příklad v mapě v prezentaci (s případnou pomocí vyučujícího). Vyučující může dotazy prověřovat, zda žáci chápou podstatu jednotlivých práv i jednotlivé příklady: jak, v čem, který konkrétní bod z Deklarace byl porušen apod. Při dostatku času mohou žáci diskutovat další okolnosti příběhů, vč. toho, jaká další práva mohla být v daném případě porušena.

Možné rozšíření: V případě dostatku času se může vyučující u každého ze čtyř probíraných práv žáků zeptat, zda znají jiný příklad jeho porušení, ze současnosti či z historie, ze světa či z Česka. Žáci mohou využít zprávy z médií či znalosti z jiných hodin. Příklady jsou uvedeny v autorském řešení.

4. Výklad: Práva a svobody ve světě: základní přehled (5 minut)

Demokracie, svoboda a lidská práva spolu úzce souvisejí – jedno bez ostatních nemůže existovat. Přesněji řečeno: dodržování lidských práv a svobod je podstatou demokracie (viz hodina 1).

Jak jsme si již řekli, některé globální nevládní organizace se zabývají sledováním a prosazováním demokracie, práv a svobod. Jednou z nejdůležitějších je americká nevládní organizace Freedom House¹⁸. Ta mimo jiné každý rok vytváří zprávy Freedom in the World (Svoboda ve světě)¹⁹. Ty vyčíslují pro každý stát světa úroveň občanských svobod a politických práv, tj. vlastně úroveň demokracie. Podle toho můžeme státy světa dělit na svobodné, částečně svobodné a nesvobodné. Současný stav si lze prohlédnout v přehledné mapě²⁰. Co v ní vidíme²¹?

Svoboda panuje předně v anglicky mluvících zemích (USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland), v Evropě (mimo východ) a ve východní Asii (Japonsko, Jižní Korea, Taiwan). Patří sem ovšem také Indie a státy Jižní Ameriky a jižní Afriky. Nesvobodou naopak trpí hlavně obyvatelé Ruska a Číny, dále značných částí Středního Východu a Afriky.

O některých z těchto zemí jsme se bavili v předešlé aktivitě. Pokud prozkoumáme mapu, zjistíme, že pro rok 2020 má na stupnici od 0 (nejméně svobodné) do 100 (nejsvobodnější) Katar 25 bodů, Rusko 20, Čína 10 a Eritrea pouhé 2 body. Naproti tomu Česká republika si udržuje velmi solidní úroveň demokracie a se svými 91 body ze 100 se může směle měřit se státy západní Evropy i anglicky mluvícího světa.

Závěr – možné rozšíření: **pro lepší zapamatování – opakování**

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat lidská práva dle Deklarace.

Průběh: Vyučující vyzve žáky, aby uvedli dvě až tři skupiny, do nichž lze dělit lidská práva; pro každou skupinu poté jmenovali maximum práv tak, jak je uvádí Všeobecná deklarace lidských práv. Vyučující může žákům v prezentaci promítnout prázdné schéma skupin práv. Aktivitu lze různě ozvláštnit: např. třída se rozdělí na dvě skupiny a ty soupeří, kdo jmenuje více práv; nebo žáci odpovídají „řetězově“ (jeden řekne jedno právo a vyvolá jmenovitě dalšího) apod.

Poznámka: Svoboda znamená i volnost. V případě dostatku času lze hodinu uzavřít v lehčím duchu pohledem na Homera Simpsona bavícího se u písně „I Feel Free“ („Cítím se volný, svobodný“; Cream, 1966) na YouTube²².

3.2.2 Jak se rozhoduje v Evropské unii?

Cíl: Žáci se seznámí s orgány, které v Evropské unii vládou, dozví se, jakými postupy tyto orgány dosahují řešení, rozhodují a přijímají právní předpisy; sami si pak ve zjednodušené podobě vyzkoušejí jeden předpis přijmout.

1. hodina – Naše Evropa

Poznámka: Hodina č. 8

¹⁸ Viz Freedom House. In: *Freedomhouse.org* [online]. [citováno 2020-06-16]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/>.

¹⁹ Viz např. FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2020* [online]. Washington, DC, USA: Freedom House, 2020 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FIW_2020_REPORT_BOOKLET_Final.pdf.

²⁰ Viz Explore the Map – Freedom House. In: *Freedomhouse.org* [online]. [citováno 2020-06-16]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/explore-the-map>.

²¹ Doporučujeme, aby vyučující vedl následující výklad nad mapou, nikoli nad prezentací.

²² Viz Me – YouTube. In: *YouTube.com* [online]. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=glg1BHmVIWM>.

Výběr z literatury: Dostál 2010a, 2010b; Evropská komise 2014, 2018a, 2018b; Fiala, Krutílek a Pitrová 2018.

1. Aktivita: **Kdo vládne v Evropské unii?** (5 minut)

Cíl: Jednoduchá aktivita zčásti opakuje již existující znalosti žáků (zejm. hodina 2) a zčásti je připravuje na následující výklad.

Práce ve dvojicích: Vyučující předá dvojicím pracovní listy „Kdo vládne v Evropské unii?“ (4.2.2.1.2). Žáci si přečtou zadání a doplní tabulku.

Společná kontrola: Vyučující žáky vyvolává nebo se tito sami hlásí a doplní zbývající dvě buňky tabulky; vyučující píše výsledky na tabuli či do prezentace.

Závěr: Vyučující by měl zdůraznit podobnost tvorby zákonů a vrcholných orgánů ČR a EU: rozhodovací a zákonodárné procesy v Evropské unii probíhají do určité míry podobně jako v České republice, a pokud chápeme jedno, pochopíme i druhé. I proto je vhodné, aby měli žáci vyplněný list celou hodinu před sebou a informace z výkladu si k němu mentálně přiřazovali.

2. Výklad: **Jak se rozhoduje v Evropské unii?** (20 minut)

A. Co je to Evropská unie?

Evropskou unii tvoří 27 států, které dobrovolně spolupracují v různých oblastech politiky.

B. Kdo a jak v Evropské unii vládne?

Podobně jako třeba v České republice se i v celé Evropské unii vládne demokraticky, tj. vládou demokraticky zvolení politici a demokraticky vytvořené orgány. Třemi nejdůležitějšími orgány jsou Evropská komise, Rada Evropské unie a Evropský parlament.

A podobně jako v České republice se také v Evropské unii vládne především pomocí zákonů. Zákony stanovují, co a jak se bude dělat, co se může, a co naopak již ne. V Evropské unii se ovšem nepoužívá slovo „zákon“, ale „právní předpis“; hlavními druhy právních předpisů jsou směrnice a nařízení.

Jak právní předpisy v Evropské unii vznikají? Jak již víme (viz hodina 2), v České republice jsou zákony navrhovány většinou vládou a rozhoduje o nich parlament. Podobně je tomu v Evropské unii; Evropská komise je vlastně obdobou vlády a Evropský parlament a Rada Evropské unie obdobou parlamentu. V Evropské unii je tedy nový právní předpis obvykle navržen Evropskou komisí, rozhodne o něm – změní jej, schválí, či zamítne – Rada Evropské unie a Evropský parlament. K přijetí předpisu je třeba schválení oběma těmito orgány²³. Pojďme se tedy na ně podívat podrobněji.

C. Odkud se tyto tři orgány vzaly?

Prvním ze dvou evropských zákonodárných orgánů je Evropský parlament. Schvaluje nové právní předpisy, ale schvaluje též Evropskou komisi a dohlíží na její činnost. Je základem evropské demokracie: je jediným orgánem, který my, občané Evropské unie, volíme přímo, a hájí tak naše zájmy. Europoslanců je 705. Jsou voleni vždy po pěti letech, a to tak, že v každém členském státě volí jeho občané určitý počet europoslanců odpovídající počtu obyvatel státu (pro ČR 21). Europoslanci potom ale v parlamentu nehlasují podle toho, z jakého státu pocházejí, nýbrž dle toho, k jaké evropské politické straně se zařadí (např. Socialisté a demokraté, Evropská lidová strana).

²³ Rada a Parlament mohou návrh Komise měnit v podstatě jakkoliv; důležité ale je, aby se obě instituce shodly na jednom společném znění. Proces hledání shody může mít i tři kola a trvat i několik let.

Druhým evropským zákonodárným orgánem je Rada Evropské unie. Také ona schvaluje nové právní předpisy. Rada je složena z 27 ministrů – každý členský stát zastupuje jeden ministr, ovšem pokaždé jiný, a to podle toho, jaké téma se zrovna probírá (vzdělávání, doprava apod.). Rada tedy hájí zájmy členských států.

A konečně výkonným orgánem, tedy jakousi evropskou „vládou“, je Evropská komise. Navrhuje nové právní předpisy a má na starosti dodržování existujících předpisů a fungování evropských úřadů. Komisi tvoří 27 eurokomisařů; každý je zodpovědný za určitou oblast politiky (vzdělávání, doprava apod.). Komise musí být nadnárodní a nestranná: eurokomisaři jsou sice vybíráni jednotlivými členskými státy, nehájí však jejich zájmy, nýbrž zájmy Evropské unie jako takové. Po volbách do Evropského parlamentu je pokaždé sestavena nová Komise. A co je hlavní: Evropský parlament ji musí schválit.

Ukázali jsme si, že orgány Evropské unie vznikají, podobně jako parlament a vláda v České republice, demokratickou cestou. My, občané České republiky, jsme si ve vlastních českých volbách zvolili členy své Poslanecké sněmovny, z níž často pocházejí ministři, kteří nás zastupují na Radě Evropské unie. Stejně tak jsme si v celoevropských volbách zvolili svých 21 českých europoslanců, kteří nás zastupují v Evropském parlamentu. Jsou to tedy i naši demokraticky zvolení zástupci, kteří rozhodují o všem důležitém, co Evropská unie činí – především vytvářejí a schvalují klíčové právní předpisy.

D. Jak je v Evropské unii dosahováno řešení?

V Evropském parlamentu a Radě Evropské unie se střetávají přání desítek států, tisíců politiků a stovek miliónů občanů. Při vládnutí a rozhodování i při tvorbě a schvalování právních předpisů proto není snadné dosáhnout řešení. Co je k němu potřeba?

Zprvce jsou to velmi obtížné, zdouhavé a náročné postupy – fungování Evropské unie tak prostě je značně komplikované, a tedy ne vždy zcela srozumitelné. Zadruhé je to kompromis (viz hodiny 5 a 6). Kompromis je ústředním nástrojem evropské politiky. Tvrdošijnost a zatvrzelost nemají v Evropské unii místo – pokud by všichni neoblomně trvali na svém, nikdy by řešení nedosáhli. Evropané jsou proto naopak naučení debatovat, vyjednávat, nacházet bod „někde mezi“, vyhovující co nejširší většině, vzájemně ustupovat, a to tak dlouho, dokud nenaleznou shodu. A zatřetí je nutná empatie a vstřícnost – bez nich nedosáhneme ničeho dobrého ani v životě, natož ve složité evropské politice.

Stručně řečeno: fungování Evropské unie je nejlepším příkladem toho, jak „se dohodnout a rozhodnout“. Pojďme si to ve velmi zjednodušené podobě zkusit!

3. Aktivita: **Pojďme rozhodnout o Evropě!** (20 minut)

Cíl: Aktivita představuje silně zjednodušenou simulaci tvorby právních předpisů v Evropské unii. Žákům umožní „zažít“ teoretické znalosti získané v předešlém výkladu.

Příprava: Vyučující rozstříhá list „Pojďme rozhodnout o Evropě!“ (4.2.2.1.3) na lístky představující „role“ žáků.

Zadání: Vyučující žákům stručně představí Úvod a poté je postupně provádí aktivitou dle pokynů.

Úvod: Zkusíme se vcítit do role evropských zákonodárců – lidí, kteří rozhodují o osudu celého kontinentu. Představme si, že Evropané – lidé i politici – pocítili potřebu zdanit nadnárodní softwarové giganty, jako je Google či Facebook. Evropská komise tyto nálady vyslyšela a navrhla pro tyto firmy daň z příjmu ve výši 10 %. Takto získané prostředky by směřovaly do evropského rozpočtu a odtud na dotace do školství, dopravy, životního prostředí apod. My se nyní vžijeme do pozice členů Evropského parlamentu (poslanců 5 vybraných evropských stran) a Rady Evropské unie (ministrů 5 vybraných členských států) a společně o tomto návrhu rozhodneme. Můžeme jej přijmout, změnit, či odmítnout.

Důležité ale je, že se musíme snažit splnit přání našich voličů, s nímž nás do Bruselu vyslali; a výsledek musíme schválit nadpoloviční většinou stran i států.

Vytvoření skupin a přijetí rolí: Žáci se rozdělí na poloviny. Jedna bude představovat poslance Evropského Parlamentu a druhá ministry Rady Evropské unie; každá polovina se přesune do jiné části učebny. Uvnitř každé poloviny se pak žáci rozdělí na pět menších skupinek; každá skupinka bude představovat jednu politickou stranu, resp. jeden členský stát. Každá skupinka obdrží jeden lístek s rolí (role států jsou žluté a role stran modré). Každá role obsahuje závazný údaj o přání voličů, kterým se daná skupinka musí při hlasování řídit. Poznámka: Pokud je ve třídě 20 či více žáků, doporučujeme provést aktivitu souběžně ve dvou oddělených skupinách po min. 10 žácích.

Krok 1 – Oddělené jednání Rady a Parlamentu: Nejdříve o návrhu Komise (10 %) jedná Rada a Parlament zvlášť. S návrhem Komise mohou udělat cokoli, ale každá z obou institucí musí přijít s jedním vlastním návrhem, na němž se v souladu se svými rolmi shodnou min. tři strany, resp. státy. Žáci se samozřejmě snaží, aby výsledek co nejlépe odpovídal přání právě jejich voličů.

Krok 2 – Společné jednání zástupců Rady a Parlamentu: Toto je klíčový a časově nejnáročnější krok. Rada i Parlament si určí po dvou zástupcích, kteří se sejdou na společném jednání. Přijdou na ně se svými dvěma návrhy, ale mohou s nimi udělat cokoli: přijmout jeden z nich nebo se shodnout na nějakém kompromisu. Ale pozor: výsledný společný návrh musí být takový, aby měl v Radě i Parlamentu podporu min. tří stran, resp. států (dle jejich rolí)! Zástupci Rady i Parlamentu by se proto měli průběžně radit s ostatními poslanci, resp. ministry.

Krok 3 – Hlasování Rady a Parlamentu: Zástupci Rady a Parlamentu ohlásí společný návrh vyučujícímu, který jej napíše na tabuli. Poté o něm postupně hlasuje nejdříve Parlament a následně Rada; vyučující výsledky zapisuje na tabuli. Aby byl návrh schválen, je nutný souhlas obou institucí: musí pro něj hlasovat min. tři strany a min. tři státy; hlasovat mohou pouze pro návrh, který odpovídá přání jejich voličů. Pokud je návrh schválen, vyučující jej vyhlásí: „Podle nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie musí od 1. 1. následujícího roku platit nadnárodní softwarové společnosti daň z příjmu na území Evropské unie ve výši x %.“ V opačném případě byl návrh zamítnut. Poznámka: Role jsou postaveny tak, že úspěšné mohou být pouze návrhy 5, 6 a 7 %.

Reflexe: V případě dostatku času je vhodné uzavřít aktivitu alespoň krátkou diskusí. Vyučující se může žáků ptát, jak při jednání postupovali, co jim aktivita řekla o fungování Evropské unie, zda je podobný postup vhodný apod. Lze také diskutovat výhody a nevýhody vyšší (nižší) daně.

Závěr: Prakticky jsme si ukázali, že řešení jsou v Evropské unii dosahována pomocí kompromisu, vyhovujícího co nejširší většině. A pokud se vám zdál celý postup náročný, tak nezapomínejte, že v Evropské unii je ve skutečnosti 27 států a Evropský parlament má 705 poslanců sdružených do min. sedmi hlavních stran! Ovšem právě proto je postup tak komplikovaný: aby se zohlednila přání desítek států, tisíců politiků a stovek miliónů občanů.

Závěr – možné rozšíření: pro lepší zapamatování – opakování

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat základní orgány, které vytvářejí zákony (a tedy vládou a rozhodují) v České republice a v Evropské unii.

Průběh: Žáci si schovají veškeré poznámky. Vyučující rozdá všem žákům pracovní listy „Opakování“ (4.2.2.1.4). Žáci do tabulky dopíší názvy orgánů; mohou soutěžit o to, kdo první vyplní tabulku správně. Poté vyučující žáky vyvolává nebo se tito sami hlásí; výsledky vyučující píše na tabuli či do prezentace. Ve zbývajícím čase může vyučující vyzvat žáky, aby k jednotlivým orgánům Evropské unie uváděli další podrobnosti, které si pamatují z výkladu (jakou mají roli, jak vznikají, kdo v nich zasedá apod.).

3.2.3 Samospráva v České republice

Cíl: Žáci se dozvědí, co to je samospráva; seznámí se s tím, jak fungují obce a kraje, jaké mají orgány a jak vznikají, které z nich jsou volené občany a jaké pravomoci a rozpočty obce a kraje mají.

1. hodina – Obce a kraje

Poznámka: Hodina č. 9

Výběr z literatury: Člověk v tísni 2019; SMO ČR 2014, 2018; Zákon č. 128/2000 Sb., Zákon o obcích; Zákon č. 129/2000 Sb., Zákon o krajích

1. Aktivita: **Koho volíme?** (5 minut)

Cíl: Jedná se o krátkou vstupní aktivitu; žáci si formou brainstormingu společně připomenou, shrnou, příp. doplní znalosti o tom, jakých voleb se můžeme zúčastnit.

Průběh: Vyučující položí otázku: Jakých voleb se mohou účastnit občané České republiky? Žáci se hlásí s odpověďmi, vyučující je poznamenává na tabuli; příp. doplní chybějící dle řešení.

Možné rozšíření: V případě dostatku času může vyučující žákům položit následujících otázek: Které volby se konaly naposledy a které se budou konat v nejbližší době (tento či příští rok)? Zúčastnili byste se jich, pokud byste mohli volit, a proč? *Poznámka:* Vzhledem k tématu hodiny by se měl vyučující soustředit na obecní a krajské volby.

Řešení: V případě dostatku času může vyučující v prezentaci promítnout souhrnnou tabulku²⁴. Vidíme, že zúčastnit se můžeme celkem šesti druhů voleb; do roku 2030 by se přitom měly (s výjimkou roku 2027) nějaké volby konat každý rok! Účast ukazuje, že občané za nejvýznamnější považují volby prezidentské, do Poslanecké sněmovny a do obecních zastupitelstev. Obecní politiku tedy lidé považují za důležitou; naopak krajská je jim vzdálenější.

Volby	Minulé	Účast (minulé)	Příští (plán)
EU: Evropský parlament	2019	29 %	2024
ČR: Poslanecká sněmovna PČR	2017	61 %	2021
ČR: Senát PČR	(2020)	37 % ²⁵	(2022)
ČR: prezident ČR	2018	62 % ²⁶	2023
Kraje: zastupitelstva krajů	2020	38 %	2024
Obce: zastupitelstva obcí	2018	47 %	2022

2. Výklad: **Samospráva v České republice** (25 minut)

A. Co je to samospráva?

Ne všechny veřejné záležitosti v České republice jsou řízeny ústředně, „z Prahy“. Řadu místních věcí, které se týkají našeho každodenního života (opravy chodníků, provoz domovů seniorů, zajištění autobusové dopravy atd.), mají na starosti místní politici. Ti nejsou jmenováni či úkolováni českou

²⁴ Zdroj: *Volby.cz* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2020-12-03]. Dostupné z: <https://volby.cz/>.

²⁵ V 1. kole (ve 2. kole 17 %). Poznámky: Každé 2 roky se volí 1/3 senátorů. Volební účast je vždy ovlivněna případným souběhem 1. kola s jinými volbami.

²⁶ V 1. kole (ve 2. kole 67 %).

vládou; volíme je my, místní občané. Skrze místní politiky si tak naše místní záležitosti spravujeme my sami: odtud pochází pojem „územní samospráva“²⁷.

V České republice existují dvě úrovně samosprávy – obce a kraje. Česká republika se dělí na 14 krajů, každý kraj se pak skládá z obcí. V Kraji Vysočina leží přes 700 obcí, z toho přes 30 je měst (město je typem obce a funguje zcela stejně).

Každá obec a každý kraj funguje podobně jako český stát v malém (viz hodina 2²⁸). Obecní i krajské politiky volíme my občané podobně jako ty celostátní. Na celostátní úrovni je základním voleným orgánem parlament; podobně má i každá obec a každý kraj základní volený orgán, kterému říkáme zastupitelstvo. A podobně jako český parlament volí vládu, která pak spravuje celou zemi, volí i obecní a krajská zastupitelstva další orgány, které obce a kraje spravují.

Každá obec a každý kraj pak mají určité pravomoci: zákonem je určeno, co mohou na svém území dělat a o jakých věcech mohou rozhodovat. Obce a kraje mohou také vydávat vyhlášky, což jsou vlastně místní „zákony“. Vyhlášku – třeba o zákazu podomního prodeje – musí vždy schválit zastupitelstvo podobně, jako zákony schvaluje parlament. A k tomu, aby se mohly o své území a obyvatele starat, disponují obce a kraje i vlastními rozpočty: mají určité příjmy (zejm. z daní) a rozhodují, na co je vydají. Pojďme se na to nyní podívat podrobněji.

B. Jak funguje obec?

Základním voleným orgánem obce je zastupitelstvo. Volíme je my, obyvatelé obce, a to na čtyři roky. Podle velikosti obce má zastupitelstvo 5–55 členů. Je vlastně obdobou parlamentu. Svým hlasováním schvaluje vše důležité, co obec činí, zejm. její rozpočet a obecní vyhlášky. Zasedání zastupitelstva jsou veřejná a jejich návštěvu lze doporučit²⁹. Zastupitelé také volí starostu. Starosta je vlastně obdobou předsedy vlády; stojí v čele obce a je jakýmsi jejím vrcholným „manažerem“. Víte, kdo je starostou vaší obce? V menších obcích je starosta doslova „děvčetem pro všechno“ a všichni jej znají. Ve větších obcích, zvl. ve městech, starostovi pomáhá a pracuje s ním ještě rada, kterou též volí zastupitelstvo. Rada je výkonným orgánem a je vlastně obdobou vlády (radní jsou „ministři“). Úkoly zastupitelstva, rady a starosty plní a každodenní provoz obce a její služby pro občany zajišťuje obecní úřad (ve městě sídlí na radnici³⁰). Ve větších městech může mít desítky až stovky zaměstnanců.

Obce mají pravomoci v řadě místních témat. Starají se o svůj vlastní rozvoj a sestavují územní plány (viz hodina 14); budují a udržují různé veřejné stavby (knihovny, galerie; hřiště, sportoviště) i veřejnou zeleň a parky; pečují o místní silnice, chodníky i osvětlení; zajišťují fungování kanalizace i vodovodu; provozují mateřské a základní školy, různé sociální služby, vč. domovů pro seniory, obecní policii i městskou hromadnou dopravu; zajišťují úklid a odvoz odpadů; vypisují místní referenda (viz hodina 4) apod. K tomu používají vlastní rozpočet ve výši okolo 20 tis. Kč na obyvatele za rok³¹. Např. Jihlava s 50 tis. obyvateli má roční rozpočet asi 1,1 mld. Kč, Daňkovice ve Žďárských vrších se 150 obyvateli asi 3,5 mil. Kč. Některé obce (na Vysočině např. Žďár nad Sázavou) se dnes snaží zavést

²⁷ Pro zjednodušení a zkrácení dále používáme pouze pojem „samospráva“ namísto plného znění „územní samospráva“. Samospráva může být např. i tzv. „zájmová“ (typicky různé komory – lékařská, advokátní apod.; ale třeba i školní samospráva).

²⁸ Analogii s českým státem zde používáme ze stejných důvodů jako při výkladu o Evropské unii (viz hodina 8).

²⁹ Doporučujeme navštívit jednání zastupitelstva s celou třídou. Zvolte vhodné zasedání dle programu; poté sledujte a následně diskutujte, o jakých tématech a jakým způsobem zastupitelstvo jedná.

³⁰ Ve městech mají všechny orgány označení „městský“ místo „obecní“ (městský úřad, starosta města apod.). Největší, tzv. statutární města (na Vysočině Jihlava), mají místo starosty primátora a místo radnice magistrát.

³¹ Víte, jaký je rozpočet vaší obce a co se z něj platí? Navštivte obecní webové stránky. Rozpočty obcí a dalších veřejných institucí také naleznete v aplikaci Monitor: viz *Monitor - informační portál Ministerstva financí* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2020 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/>.

tzv. participativní rozpočet. O určité části rozpočtu potom nerozhodují zastupitelé, ale přímo občané – obvykle hlasují o různých variantách výdajů (např. park x hřiště).

C. Jak funguje kraj?

Orgány kraje se podobají orgánům obce. Základním voleným orgánem kraje je zastupitelstvo. Volíme jej my, obyvatelé kraje, a to na čtyři roky. V případě Kraje Vysočina má 45 členů. Zastupitelstvo svým hlasováním schvaluje vše důležité, co kraj činí; schvaluje i rozpočet a vyhlášky. V čele kraje stojí hejtman; je jeho vrcholným „manažerem“. Hejtman je volen zastupitelstvem. Kromě něj volí zastupitelstvo i radu kraje jako výkonný orgán; každý radní má na starosti jeden či více „resortů“ (např. školství, zdravotnictví). Provoz, činnost a fungování kraje zajišťuje krajský úřad.

Kraje mají pravomoci v řadě regionálních témat. Starají se o svůj vlastní rozvoj; zodpovídají za stavbu a údržbu silnic II. a III. tříd; zajišťují dopravní obslužnost a jízdní řády meziměstské veřejné dopravy (osobní vlaky, autobusy); provozují střední školy, nemocnice a záchrannou službu, různé sociální služby (např. domovy seniorů) apod. K tomu používají vlastní rozpočet, který v případě Kraje Vysočina činí přes 10 mld. Kč ročně.

D. Poznámka: Možné je rozšíření pro případ nedostatku času.

Kromě samosprávy existuje ještě státní správa; nestojí na volených orgánech, ale je řízena „shora“ (státem). Podstatnou část úkolů státní správy ovšem paradoxně vykonávají obce a kraje v tzv. „přenesené působnosti“. Jedná se zejména o tzv. obce s rozšířenou působností (vyřizuje např. občanské a řidičské průkazy či evidenci motorových vozidel; na Vysočině 15) a obce s pověřeným obecním úřadem (vydává např. stavební povolení; na Vysočině 26). Mimoto v České republice existuje spleť síť územních jednotek a úřadů státní správy jako takové. Jsou to především okresy (na Vysočině 5), které fungují pro potřeby např. soudů či policie. Samostatnou síť územních poboček pak má např. Úřad práce ČR, Česká správa sociálního zabezpečení, finanční či katastrální úřady apod.

3. Aktivita: **Sliby chyby** (15 minut)

Cíl: Aktivita na konkrétních příkladech představuje a opakuje informace z výkladu; žáci si lépe uvědomí pravomoci jednotlivých úrovní samosprávy.

Práce ve dvojicích: Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Sliby chyby“ (4.2.3.1.2). Žáci obě tabulky nejdříve doplní „z hlavy“, dle svých znalostí; poté využijí pro případnou opravu text na druhé straně listu. Pozor! Vyučující musí zdůraznit, že nejde o věcnou (technickou) splnitelnost nebo rozumnost slibů, ale o to, zda má v dané oblasti město, resp. kraj pravomoc – jak to zaznělo ve výkladu.

Společné vyhodnocení: Vyučující vyvolává dvojice (nebo se tyto hlásí), každá vyhodnotí splnitelnost jednoho slibu. Vyučující výsledky případně opraví; jednotlivé body by měl dovysvětlit s odkazem na výklad i na závěr (resp. text na druhé straně pracovního listu).

Závěr: Kraje, a především obce mají řadu významných pravomocí, ale ty se týkají pouze místních záležitostí, zvláště jejich rozvoje a „tváře“. Stát naopak stanovuje základní rámec a pravidla; má výsostné právo zejm. v hospodářské a daňové politice (typicky výše daní), ve věcech práv občanů (např. pohyb lidí) a v různých celostátních tématech (např. stavba dálnic). Takové záležitosti nemohou být v jednotném státu, jakým je Česká republika, svěřeny jednotlivým krajům či obcím.

Závěr – možné rozšíření: **pro lepší zapamatování – opakování**

Cíl: V případě nedostatku času může vyučující s žáky zopakovat hlavní orgány obcí a krajů.

Průběh: Žáci si schovají veškeré poznámky. Vyučující rozdá všem žákům pracovní listy „Opakování“ (4.2.3.1.3). Žáci do tabulky doplní názvy orgánů; mohou soutěžit o to, kdo tabulku vyplní jako první správně. Poté se žáci s výsledky hlásí nebo je vyučující vyvolává; výsledky vyučující zapisuje na tabuli či do prezentace. Ve zbývajícím čase může vyučující vyzvat žáky, aby k jednotlivým orgánům uváděli další podrobnosti, které si pamatují z výkladu (jakou mají roli, jak vznikají apod.); příp. se jich může zeptat, zda vědí, kdo je v současnosti starostou jejich obce či hejtmánem Kraje Vysočina atd.

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat bez větších potíží on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky dostane každý žák před hodinou soubory s pracovními listy pro aktivitu „Sliby chyby“ a pro Závěr („Opakování“); během hodiny je pak žáci vyplní elektronicky.

3.2.4 Politické strany v České republice

Cíl: Žáci se seznámí se základním dělením politických stran a s hlavními stranami v České republice; dozví se a diskutují, jak a na základě čeho si ve volbách stranu vybrat.

1. hodina – Jak (ne)snadné je být voličem

Poznámka: Hodina č. 10

Výběr z literatury: Cabada a Kubát 2007; David 2010; Gollob a Krapf, eds., 2012a; Heywood 2008; Zakaria 2004.

1. Aktivita: Koho volit? (10 minut)

Cíl: Jedná se o úvodní aktivitu „na rozehtání“. Žáci pomocí brainstormingu a příp. i diskuse hledají odpověď na klíčovou otázku: jak a podle čeho se rozhodovat při volbách.

Průběh: Vyučující nadnese (napíše na tabuli, promítne v prezentaci) otázku:

- 1. Jak a podle čeho si vyberu stranu, kterou půjdu volit do Poslanecké sněmovny?

Vyučující vyzve žáky, aby se hlásili s nápady; ty poznamenává na tabuli. Od počátku se je snaží třídit do dvou skupin: zdroje (kde budu hledat informace) a měřítko (co pro mě bude důležité).

Pokud si žáci nevědí rady, rozvede vyučující původní otázku pomocí dvou zpřesňujících otázek. Po každé z nich vyzve žáky, aby se hlásili s nápady; ty poznamenává na tabuli.

- 1 A. Podle jakých měřítek budu stranu vybírat, co pro mě bude při výběru důležité?

(Příklady: I. doporučené: program – souhlas s mými názory, postoji; osobnosti kandidátů – čestnost, schopnost, důvěryhodnost, osobní sympatie, vystupování v médiích; II. ostatní: šance strany na úspěch – předvolební průzkumy, volba „menšího zla“ ...)

- 1 B. Kde budu hledat informace?

(Příklady: I. doporučené: seriózní zpravodajská média a weby – např. ČT, ČRo, Aktuálně.cz; „volební kalkulačky“ – viz závěrečná aktivita; weby politických stran; II. ostatní: sociální média – ale pozor na pravdivost a vyváženost, využití mediální výchovy; přátelé, rodina; předvolební mítinky ...)

Diskuse: V závislosti na dostupném čase by měl vyučující alespoň nad některými názory žáků otevřít krátkou diskusi: jak přesně to udělat, jaká jsou rizika a na co si dát pozor, kdo souhlasí, kdo nesouhlasí, jaké jsou výhody a nevýhody apod.

Závěr: Vyučující s pomocí autorského řešení (viz výše) odpovědi shrne; doplní další možnosti a zdůrazní, které jsou doporučované.

Možné rozšíření: V případě dostatku času, resp. ve třídách s nadanějšími či staršími žáky, může vyučující položit ještě jednu doplňující otázku, jako přechod k následujícímu výkladu:

- 2. Které české politické strany znáte? (příp. Co o nich víte, znáte jejich představitele na celostátní úrovni či na Vysočině? apod.)

2. Výklad: **Politické strany v České republice** (25 minut)

Průběh: Do poměrně obtížného a dlouhého výkladu se žáci zapojují pomocí smyšlených citátů českých voličů. Vyučující před hodinou rozstříhá list „Citáty“ (4.2.4.1.2) na lístky s jednotlivými citáty. Každá dvojice dostane dva náhodně vybrané citáty, tj. ve větších třídách je nutné list vytisknout vícekrát a jeden citát pak dostane více dvojic. Na úvod výkladu vyučující předá lístky dvojicím a zadá práci: Každý lístek obsahuje názor jednoho českého voliče; naším úkolem je doporučit mu, která strana je mu názorově nejbližší, a měl by ji proto volit. Vyučující pak výklad 4x přeruší: po probrání témat pravič – levice, konzervatismus – liberalismus, krajní levice, krajní pravice. V každém přerušení vyzve dvojice, aby se hlásily, pokud se domnívají, že mají citát odpovídající danému typu stran. Žáci citát přečtou, vyučující jej zopakuje; příp. řešení opraví, citáty vysvětlí (proč odpovídají danému typu stran, v čem jsou pro něj typické apod.) a v prezentaci promítne výsledné shrnutí citátů.

Poznámky: U témat levice – pravice a konzervatismus – liberalismus upozorní vyučující žáky na protichůdnost citátů (v řešení označeny světle šedými písmeny). Pro populismus nejsou citáty uvedeny: vzhledem k de facto absenci ideologie by byly nerozpoznatelné. Veškerá látka je silně zjednodušena.

A. Tradiční politické strany

Základem demokracie jsou volby; v nich mezi sebou soupeří politické strany. Ty se odlišují především svými programy, tj. názory na různé problémy a návrhy na jejich řešení. My voliči si ve volbách vybíráme tu stranu, která je nám svými názory a svým programem nejbližší. Po desetiletí, či spíše staletí, bylo v demokratických státech možné rozlišovat strany podle dvou hlavních měřítek: na strany pravicové a levicové, dále pak na strany konzervativní a liberální.

Strany pravicové a levicové se odlišují zvláště v názorech na hospodářskou a sociální politiku. Pravicové strany zdůrazňují volný trh; chtějí, aby stát co nejméně zasahoval do hospodářství a aby dal lidem co největší svobodu v podnikání i zaměstnání (lidé se o sebe nejlépe postarají sami); chtějí nízké daně i nízké výdaje státu (např. na sociální politiku). Pravicové strany oslovují spíše bohatší voliče či podnikatele. Typickou pravicovou stranou u nás je ODS (Občanská demokratická strana), příp. TOP 09. Levicové strany naopak zdůrazňují sociální jistoty; chtějí, aby stát více zasahoval do hospodářství a aby se o lidi postaral; chtějí vyšší daně i vyšší výdaje státu (např. na sociální politiku). Levicové strany cílí spíše na chudší voliče. Typickou levicovou stranou u nás je ČSSD (Česká strana sociálně demokratická).

Rozlišení na strany konzervativní a liberální je složitější; liší se v názorech na různá společenská a hodnotová témata. Konzervativní strany odmítají rychlé změny a zdůrazňují význam tradice; zasazují se zejm. za tradiční rodinu (např. oponují sňatkům či adopcím dětí v případě osob stejného pohlaví) a zdůrazňují význam náboženství, venkova či zemědělství. Konzervativní strany cílí spíše na starší, méně vzdělané, venkovské voliče. Typickou konzervativní stranou u nás je KDU-ČSL. Liberální strany naopak zdůrazňují nutnost společenského pokroku a svobodu jednotlivce a jeho volby; zasazují se

např. za sňatky nebo adopce osobami stejného pohlaví či legalizaci měkkých drog a zdůrazňují ochranu menšin či životního prostředí. Liberální strany oslovují spíše mladší, vzdělanější, městské voliče. Typickou liberální stranou jsou u nás Piráti, příp. Strana zelených.

Nutno zdůraznit, že tato členění nejsou černobílá, strany neleží pouze na opačných pólech (např. buď čistě pravicová, nebo čistě levicová), ale kdekoli mezi nimi; takže např. KDU-ČSL můžeme na ose pravice – levice označit za stranu středovou (či středopravou). Strany se navíc člení podle obou měřítek zároveň; takže KDU-ČSL je strana středová (či středopravá) a konzervativní³².

B. Nové či extremistické strany

V posledních letech se v evropských i jiných demokratických zemích, vč. České republiky, uvedené tradiční dělení politických stran drolí. Souvisí to s řadou společenských trendů, vč. např. ztráty jistot v rychle se měnícím světě, ale též s nespokojeností s tradiční politikou. Posilují strany, jež nelze do uvedeného dělení zařadit nebo stojí na jeho nejzazších okrajích.

Nově se vynořují populistické strany. Jejich hlavním znakem je nedostatek jakýchkoli hodnot či vlastních myšlenek a pouhé automatické plnění požadavků většiny lidí. Populisté se snaží zalíbit všem voličům a pro všechny nabízejí líbivé sliby a recepty – vlastně jde o „guláš“ receptů všech politických stran. Tváří se jako zástupci nás všech, „obyčejných lidí“; ale pozor: nebezpečné jsou jejich útoky na menšiny a elity. Typickou populistickou stranou je u nás ANO.

Zároveň se objevují nové nebo posilují starší extremistické strany. Extremisté stojí na nejzazších okrajích uvedeného dělení stran a nabízejí krajní řešení. Ale pozor: nebezpečné je, že se nachází zcela mimo demokratický rámec, resp. přejí si jeho zničení³³.

Zprv jde o krajně levicové strany, zejm. komunisty. Komunisté nabízejí extrémně levicové recepty (odmítají volný trh, požadují znárodnění a státem řízené hospodářství); omezování demokratických práv a svobod; silně protizápadní postoje (odpor zejm. vůči USA, NATO; slabost pro Rusko a Čínu). Typickým zástupcem je u nás KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy).

Zadruhé se pak jedná o krajně pravicové strany. S výše popsanou tradiční pravicí však mají málo společného. Je pro ně typické přepjaté vlastenectví, až nacionalismus (nacionalisté staví do popředí národ – posilují a zneužívají obavy z ostatních národů, na jejich úkor prosazují svůj národ), rasová nesnášenlivost, xenofobie (strach, resp. odpor vůči cizímu) a nenávisť k menšinám (nejen národnostním, ale ke každému, kdo se nějak odlišuje); podobně jako u komunistů je zde patrná snaha o omezování demokratických práv a svobod, protizápadní postoje (odpor zejm. vůči EU) a rovněž populismus. Typickým zástupcem je u nás SPD (Svoboda a přímá demokracie)³⁴.

3. Aktivita: Volební kalkulačka a moje politické postoje (10 minut)

Úvod: Jak už jsme si řekli, stranu, kterou budeme volit, bychom si měli vybírat především podle souladu jejího programu s našimi politickými postoji a názory. Orientace zvl. prvovoliče v záplavě politických stran a jejich slibů ovšem není snadná. Naštěstí existují nástroje, které nám mohou pomoci. Jde o různá schémata, přehledy, „mapy“ či „kompasy“; ale především o tzv. „volební kalkulačky“. To jsou webové aplikace, jež pomocí řady kvízových otázek odhalí postoje a názory voliče a nabídnou mu strany, které jsou mu nejbližší. Volebních kalkulaček existuje více; při jejich výběru je nutné si ověřit jejich nezávislost. V České republice nabízí volební kalkulačky řada seriózních médií (např. Aktuálně.cz).

³² V prezentaci je tento princip znázorněn v úvodním schématu pomocí „bublin“ s fiktivními stranami A a B.

³³ V citátech voličů si povšimněme i formulací: voliči extremistických stran mají bezpodmínečné požadavky (ne „mělo by“, ale „musí“; řady vykřičníků) – nesnesou jiné názory, diskusi či kompromis.

³⁴ Označení těchto stran za „krajně pravicové“ je poněkud zjednodušující (lze se setkat i s kategorií „pravicově populistické“), nicméně pro danou cílovou skupinu žáků je dostačující a hlavně zapamatovatelné.

Doporučit lze aplikaci nazvanou prostě Volební kalkulačka³⁵, kterou vytváří občanské sdružení KohoVolit.eu³⁶.

Cíl: Aktivita žáky seznámí s principem volební kalkulačky i s konkrétní aplikací Volební kalkulačka; vede je k zamyšlení nad vlastními politickými postoji i nad důležitostí hledání jejich shody s předvolebními programy stran.

Průběh: Každý žák pracuje samostatně na svém počítači, tabletu či mobilu s připojením k internetu. Využije aplikaci Volební kalkulačka. Na úvodní straně v pravém horním rohu klikne na ikonu menu, zvolí Archív kalkulaček a vybere poslední volby do Poslanecké sněmovny (aktuálně 2017, Poslanecká sněmovna)³⁷. Vyučující ukáže postup na svém počítači; před hodinou sám konkrétní kalkulačku vyzkouší a ověří její funkčnost. I ty nejkratší kalkulačky obsahují několik desítek otázek, které není možné v určeném čase obsáhnout; vyučující proto zvolí jednu ze dvou následujících variant. Krátká je určena pro práci pouze ve zbývajícím čase v hodině a je vhodná spíše pro mladší či méně nadané žáky; delší varianta počítá s vypracováním doma a případně i s pozdějším vyhodnocením a je určena spíše pro starší či nadanější žáky.

Krátká varianta:

Žáci si kalkulačku pouze vyzkoušejí, aby pochopili její princip. Společně s vyučujícím projdou několik prvních otázek. Otázku si vždy společně přečtou. Přihlásí se, pokud neporozuměli významu, a navzájem či s pomocí vyučujícího si nejasnosti vysvětlí. Poté každý zvolí odpověď. Po uplynutí času přejde vyučující k závěru; žákům doporučí, aby si doma vyzkoušeli kalkulačku celou.

Dlouhá varianta:

Každý žák si nejdříve do sešitu napíše název té strany, která je mu nejsympatičtější a kterou by volil při příštích volbách do Poslanecké sněmovny; využije dosavadní znalosti vč. předešlého výkladu. K tomu stručně uvede dva až tři důvody. Poté si v hodině vyzkouší kalkulačku, aby pochopil její princip. Doma si pak projde kalkulačku celou; aplikace neumožňuje uložit rozpracované odpovědi, a proto bude muset začít znovu. Po skončení kvízu nabídne aplikace ty strany, které jsou uživateli názorově nejbližší. Žák si tyto výsledky porovná se svou počáteční volbou a zamyslí se nad důvody podobnosti, nebo naopak odlišnosti (může k tomu využít i srovnávací tabulku s odpověďmi stran na otázky, kterou aplikace nabízí). V některé z následujících hodin, o přestávce, po vyučování apod. mohou žáci diskutovat své výsledky – zejm. nakolik se lišila jejich původní volba od výsledků kalkulačky; jaké mohou být přínosy, nebo naopak rizika takové aplikace (příklady viz níže).

(Přínosy kalkulačky: např. pomáhá v orientaci zejm. u prvovoličů; soustředí pozornost na věcná témata, na rozdíl od mediálních kampaní; vede voliče k hlubšímu zamyšlení a k vyhledávání dalších informací. Rizika: např. vlastní rozhodování je nahrazeno strojem, možné je zneužití či manipulace.)

Závěr: Volební kalkulačka není kouzelný proutek, jehož mávnutím vyřešíme své dilema; jde pouze o nástroj, který nám může pomoci v prvotní orientaci; může napovědět, které strany jsou nám nejbližší a mezi kterými bychom si mohli dále sami vybírat.

Závěr – možné rozšíření: **pro lepší zapamatování – opakování**

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat dělení politických stran.

³⁵ Volební kalkulačka [online]. KohoVolit.eu, 2020 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://volebnikalkulacka.cz/>.

³⁶ KohoVolit.eu [online]. KohoVolit.eu, 2020 [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <http://kohovolit.eu/>.

³⁷ Další volby do Poslanecké sněmovny by se měly konat na podzim 2021. Od školního roku 2021/22 proto doporučujeme využívat volební kalkulačku pro tyto volby a dle toho i aktualizovat patřičná místa v prezentaci.

Průběh: Žáci pracují všichni společně; využijí lístky s citáty z výkladu. Jejich úkolem je: (1) lístky rozdělit na skupiny podle typu strany; (2) tyto skupiny pojmenovat; (3) naznačit vztahy mezi nimi, pokud existují (lze i např. do schématu či „mentální mapy“). Pokud je ve třídě magnetická tabule, pracují žáci na ní a využijí magnety a fixy; pokud ne, postačí jim deska stolu a pro popis skupin použijí např. papíry ze sešitu.

Řešení: Viz výklad (6 skupin: tradiční – pravicové x levicové, konzervativní x liberální; extremistické – krajně levicové, krajně pravicové).

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat bez větších potíží on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky musí dojít k dílčí změně v práci s citáty v rámci výkladu „Politické strany v České republice“. Každý žák dostane před hodinou soubor „Citáty (online)“ (4.2.4.1.3), v němž je vybráno pouze šest reprezentativních citátů. Během výkladu pak každý žák vybírá odpovídající citáty z celého tohoto seznamu. Pro aktivitu „Volební kalkulačka a moje politické postoje“ je pak vhodné (ačkoli ne nutné), aby odkaz na volební kalkulačku vyučující rozeslal žákům před hodinou. Závěr je samozřejmě nutné realizovat pouze ústně.

3.3 Res publica = věc veřejná

Blok se soustřeďuje na otázky aktivního občanství, veřejné angažovanosti a občanské společnosti; má žáky především vést a motivovat k většímu zájmu o veřejné dění a k aktivnímu zapojení do společenského, veřejného a politického života.

Žáci diskutují, co to znamená a zda má smysl být veřejně aktivní; seznámí se se způsoby i konkrétními příklady aktivního zapojení do veřejného života, zejména s činností nevládních neziskových organizací a místních spolků; sami si prakticky vyzkoušejí různé formy občanské angažovanosti: navrhnou design trička jako součást kampaně upozorňující na vybraný český problém, účastní se hry, v níž jako občané rozhodují o využití pozemku v centru smyšleného města, a navrhnou projekt rozvojové pomoci řešící vybraný problém fiktivního ostrova; rovněž se seznámí s právy a omezeními, jež se týkají mladých lidí v České republice, a věnují se příběhům aktivních a odvážných mladých lidí, z nichž pro sebe vyvozují poučení.

Po absolvování bloku si žáci budou lépe uvědomovat smysl a význam aktivního zapojení do veřejného života, budou znát různé formy občanské angažovanosti a budou lépe rozumět činnosti i přínosům nevládních neziskových organizací i místních spolků; budou více motivováni se sami veřejně angažovat, a to mimo jiné i na úrovni neziskových organizací působících na národní i globální úrovni i při řešení místních problémů, díky zkušenostem získaným v praktických hodinách toho budou též lépe schopni; v neposlední řadě dokážou popsat práva a omezení mladých lidí v České republice a díky inspirativním příběhům odvážných mladých lidí budou též více motivováni jít za svými ideály a snažit se změnit své okolí a svět.

Rozvíjené kompetence pro demokratickou kulturu

Tento blok rozvíjí kompetence pro demokratickou kulturu zvláště ve vztahu k občanské uvědomělosti a odpovědnosti, ale též ke spolupráci a komunikaci.

Hodnoty lidské důstojnosti a lidských práv rozvíjí především v páté hodině výklad i projekt rozvojové pomoci a v šesté hodině obě aktivity (práva a omezení pro mladé lidi, příběhy odvážných mladých lidí).

Hodnoty demokracie rozvíjí především v první hodině všechny tři aktivity (rozbor citátů, diskuse o veřejné angažovanosti, příklady občanské aktivity), ve druhé hodině všechny tři aktivity (diskuse o zapojení do veřejného života, neziskové organizace, místní spolky) a ve čtvrté hodině výklad i hra na rozhodování o využití pozemku.

Postoje otevřenosti k odlišným přesvědčením a názorům rozvíjí především ve čtvrté hodině hra na rozhodování o využití pozemku. Postoje občanské uvědomělosti a odpovědnosti rozvíjí ve všech hodinách veškeré aktivity: v první hodině rozbor citátů, diskuse o veřejné angažovanosti a seznámení s příklady občanské aktivity; ve druhé hodině diskuse o zapojení do veřejného života, neziskových organizací a místních spolků; ve třetí hodině projekt aktivistického trička; ve čtvrté hodině hra na rozhodování o využití pozemku; v páté hodině projekt rozvojové pomoci; v šesté hodině diskuse o právech a omezeních pro mladé lidi a seznámení s příběhy odvážných mladých lidí. Postoje sebedůvěry rozvíjí především v šesté hodině hlavní aktivita (příběhy odvážných mladých lidí).

Dovednosti analytického a kritického myšlení rozvíjí především v první hodině úvodní a závěrečná aktivita (rozbor citátů, přiřazování textů a doplňování slov); ve druhé hodině druhá a třetí aktivita (přiřazování, klasifikace, analýza a výběr krátkých textů) a v šesté hodině hlavní aktivita (rozbor textu a příprava jeho představení). Jazykové a komunikační dovednosti rozvíjí především v první hodině druhá aktivita (názorová přímka); ve třetí hodině projekt (návrh a hodnocení designu trička); ve čtvrté hodině hra na rozhodování o využití pozemku; v páté hodině projekt (návrh, představení a hodnocení rozvojového projektu) a v šesté hodině hlavní aktivita (rozbor textu a příprava jeho představení). Dovednosti aktivního naslouchání, empatie, spolupráce a řešení konfliktů rozvíjí především ve třetí hodině projekt designu trička; ve čtvrté hodině hra na rozhodování o využití pozemku a v páté hodině návrh rozvojového projektu.

Znalosti a kritické porozumění sobě samému rozvíjí především v první hodině druhá aktivita (diskuse o veřejné angažovanosti) a v šesté hodině úvodní aktivita (práva a omezení pro mladé lidi). Znalosti a kritické porozumění jazyku a komunikaci rozvíjí především ve třetí hodině projekt (návrh a hodnocení designu trička). A konečně znalosti a kritické porozumění světu politiky, zákonů, lidských práv a ekonomik rozvíjí především v první hodině úvodní a závěrečná aktivita (rozbor citátů, příklady občanské aktivity); ve druhé hodině všechny tři aktivity (diskuse o zapojení do veřejného života, o neziskových organizacích a místních spolků); ve čtvrté hodině výklad i hra na rozhodování o využití pozemku; v páté hodině výklad i projekt rozvojové pomoci a v šesté hodině obě aktivity (práva a omezení pro mladé lidi, příběhy odvážných mladých lidí).

3.3.1 Aktivním občanem

Cíl: Hodiny se zabývají tématem aktivního občanství. Žáci diskutují, co to znamená a zda má smysl být veřejně aktivní, a seznámí se s některými typy i konkrétními příklady občanské angažovanosti. Blíže se pak zabývají dvěma způsoby aktivního zapojení do veřejného života: nevládními neziskovými organizacemi a místními spolky.

1. hodina – Nevyrušujte nás, vládneme!

Poznámka: Hodina č. 11: Hodinu doporučujeme realizovat v jednom dvouhodinovém bloku s následující hodinou (12. Ke kořenům!).

Výběr z literatury: Gollob a Krapf, eds., 2012a; Havel 1990; Tabery 2008.

1. Aktivita: **Citáty slavných osobností** (10 minut)

Cíl: Jedná se o vstupní aktivitu „na rozebrání“; žáci se zamýšlejí a diskutují o citátech vyzývajících k aktivitě občanů ve veřejném životě.

Příprava: Vyučující rozstříhá list „Citáty“ (4.3.1.1.2), pro každou čtveřici připraví jeden lístek; jeden citát může mít více čtveřic.

Práce ve čtveřicích: Žáci vytvoří čtveřice; vyučující každé předá jeden lístek s citátem; výrok V. Havla je určen spíše pro nadanější žáky. Poté vyučující vysvětlí úkol: Krátce se nad citátem zamyslete a ve čtveřici o něm diskutujte. Pokuste se jej vysvětlit – co jím chtěl autor říci? Co se nám autor snaží sdělit o lidech, společnosti či politice? Co bychom podle autora měli dělat, jak bychom se měli chovat? K čemu autor vyzývá?

Společné vyhodnocení: Vyučující promítá jednotlivé citáty a vyzývá dotyčné čtveřice k vysvětlení, příp. jim doplňujícími otázkami pomáhá k hlubšímu pochopení výroku a jeho vyložení nad rámec převyprávění vlastními slovy. Do diskuse se mohou zapojit i ostatní žáci. Vyučující případně výsledek doplní či poopraví podle vzorového řešení.

Závěr: Vyučující vyzve žáky k nalezení společných rysů; příp. je poté doplní sám: všechny citáty vyzývají k aktivitě občanů ve veřejném životě.

2. Aktivita: **Aktivním občanem** (15 minut)

Cíl: V návaznosti na tento závěr diskutují nyní žáci o aktivitě občanů ve veřejném životě. Vyučující dle uvážení zvolí jednu ze dvou variant; varianta 2 je určena do dostatečně prostorných učeben.

A. Varianta 1: Brainstorming – Kdo je to aktivní občan? (10 minut)

Průběh: Vyučující napíše na tabuli nebo promítne v prezentaci spojení „Aktivní občan“ a zeptá se žáků: „Kdo je to aktivní občan?“ Může položit doplňující otázky: „Co dělá aktivní občan?“ a „Jak se chová aktivní občan?“ Zdůrazní, že se pojem týká společenského, veřejného a politického života; jako příklad uvede třeba to, že „chodí k volbám“. Žáci se hlásí či přímo volně říkají své názory a vyučující je poznamenává na tabuli; může je uspořádávat do myšlenkové mapy. Očekává se, že žáci budou spíše vyjmenovávat dílčí činnosti (příklady: viz výklad); vyučující je může na závěr vyzvat k jejich zobecnění, tj. definici aktivního občana, nebo ji uvede sám ve výkladu.

Poznámky: V této aktivitě jde o pochopení podstaty pojmu „aktivní občan“, ne o vyjmenování či rozbor maxima možných forem či znaků aktivního občanství (k tomu slouží přímo navazující hodina 12, zejm. aktivita 1). V případě nedostatku času nicméně může vyučující nad jednotlivými nápady žáků otevřít diskusi – žáci uvádějí konkrétní příklady, osobní postřehy, názory či zkušenosti apod.

B. Varianta 2: Názorová přímka – Má smysl být aktivní? (10 minut)

Průběh: Žáci vystoupí z lavic a shromáždí se k jedné z delších stěn učebny. Vyučující určí, který konec stěny („přímky“) je ANO a který NE. Poté pokládá jednotlivé otázky a každý žák se vždy podél stěny postaví dle míry svého souhlasu s otázkou.

Otázky:

1. Má význam se zajímat o společenské, veřejné, politické dění?
2. Má význam se do něj osobně aktivně zapojovat?
3. Může moje zapojení něco změnit?

Diskuse: Po každé otázce se vyučující ptá žáků v krajních bodech i uprostřed „přímky“, proč mají takový názor, a u odpovědí ANO navíc i na to, jak to udělat (žáci uvádějí konkrétní příklady – viz i ukázky odpovědí níže). V případě dostatku času může vyučující nechat žáky vzájemně polemizovat.

(Ukázky odpovědí:

ad 1. *Proč ano?* Bez zájmu a znalosti se nemohu zodpovědně zapojit. *Jak?* Sledovat seriózní média či dění v mé obci.

ad 2. *Proč ano?* Bez zapojení nemohu nic změnit. *Jak?* Příklady viz výklad.

ad 3. *Proč ano?* Každý sám můžeme změnit aspoň málo a společně pak můžeme změnit hodně. *Jak?* Donutíme mocné nám naslouchat.)

C. Výklad – Aktivním občanem: shrnutí (5 minut)

Aktivní občan se jakkoli podílí na společenském, veřejném a politickém životě i mimo volby. Například se zajímá o aktuální dění, je členem různých sdružení, dělá dobrovolnickou práci, podepisuje petice, chodí na demonstrace, je ochoten stávkovat apod.

Na aktivním občanství stojí občanská společnost. Je to společnost veřejně aktivních, angažovaných lidí a jejich skupin, sdružení či hnutí. Mezi nimi hrají nezastupitelnou roli různé místní spolky a tzv. nevládní neziskové organizace (o nich se více dozvíme v následující hodině 12). Občanská společnost je nezbytným základem a podhoubím demokracie; bez ní je demokracie jen prázdnou formální skořápkou. Sílu aktivních občanů a občanské společnosti lze chápat jako „moc bezmocných“, nezdolnou sílu běžných lidí bez politického postavení (Havel 1990).

Řada politiků (u nás typicky V. Klaus st.) by však naopak ráda omezila aktivitu občanů na pouhou účast ve volbách. Mezi volbami by pak občané mohli jen bezmocně přihlížet činnosti politiků. Přesně to vyjadřují slova „nevyrušujte nás, vládneme!“, tj. „zvolte nás a pak mlčte“ (Tabery 2008). Principy aktivního občanství a občanské společnosti jsou vůči tomuto pojetí politiky v přímém protikladu.

3. Aktivita: Příklady občanské aktivity (20 minut)

Cíl: Žáci se pomocí práce s textem seznámí s některými typy občanské aktivity, o nichž byla řeč výše, i s vybranými osobnostmi nebo organizacemi, které takovou aktivitu vykonávaly či vykonávají.

Práce ve dvojicích: Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Příklady občanské aktivity“ (4.3.1.1.3). Žáci si přečtou zadání a splní jej: (1) doplní chybějící slovesa, (2) doplní jména občanů a názvy organizací, (3) zatrhnou další možná slovesa spojená s aktivitou občanů či organizací.

Poznámky: Vylučovací metodou je možné dojít k řešení i bez znalosti konkrétních osob či organizací. Práce se slovesy má mj. zvýšit pozornost při čtení textu a zlepšit zapamatování pojmů.

Společné vyhodnocení: Vyučující vyvolává dvojice, ty postupně čtou své výsledky, vyučující je zaznamenává na tabuli či do prezentace. V posledním úkolu (vyznačení dalších sloves) se žáci samozřejmě mohou odchýlit od naznačeného autorského řešení.

Možné rozšíření – diskuse: V závislosti na zbývajícím čase může vyučující nad jednotlivými příklady aktivit otevřít diskusi. Může pokládat např. následující otázky:

- O jaký typ občanské aktivity se jedná, jak byste danou činnost (příp. člověka, organizaci) pojmenovali?
 - o Příklady: Milion chvilék – demonstrace, protesty; Greta Thunberg – aktivismus, stávky; Ztohoven – angažovanost, performance; Zachraň jídlo – happening; Nicholas Winton – hrdinství; Pavel Landovský – disident.

- Máte o dotyčném občanu či organizaci více informací? (Vyučující může mj. využít odkazy na webové stránky či videa v prezentaci.)
- Co si o těchto aktivitách myslíte? Domníváte se, že občan či organizace dělá či dělal správnou věc? Proč?
- Jak byste se zachovali vy? Připojili byste se k této aktivitě, zachovali byste se stejně? Proč?

Závěr – možné rozšíření: pro lepší zapamatování – opakování pojmů

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky zopakovat výsledky zejm. poslední aktivity formou asociací, resp. „domina“.

Průběh: Vyučující vyzve žáky, aby vyjmenovávali slovesa vážící se k aktivitě občanů či organizací; ke slovesu vždy jiný žák doplní vhodné podstatné jméno. Žáci se hlásí nebo je vyučující vyvolává. Pojmy by měly vycházet především z poslední aktivity, nicméně žáci mohou přicházet i s jinými příklady.

Příklady: bojovat – za nápravu, pořádat – demonstrace, požadovat – ochranu, uniknout – úřadům, upozorňovat – na nepravost, vadit – plýtvání, vysvětlit – činnost, vyvěsit – transparent, zachránit – děti, zařít – odjezd, zasazovat se – o podporu, zveřejnit – iniciativu apod.

Poznámka: Aktivitu lze různě zatraktivnit do podoby hry. Např. ji lze hrát „v řetězu“: jeden žák řekne sloveso, ukáže na jiného, ten musí říct podstatné jméno a poté další sloveso a ukáže na dalšího atd.; lze stanovit časový limit na odpověď, počítat body apod.

2. hodina – Ke kořenům!

Poznámka: Hodina č. 12: Hodinu doporučujeme realizovat v jednom dvouhodinovém bloku s předcházející hodinou (11. Nevyrušujte nás, vládneme!).

Výběr z literatury: Člověk v tísní 2019; Gollob a Krapf, eds., 2012a; Kohák 2000; Kroupa a Mansfeldová, eds., 2006.

1. Aktivita: Způsoby aktivního zapojení do veřejného života (15 minut)

Cíl: Vstupní aktivita slouží pro zopakování a rozšíření znalostí z předešlé hodiny 11 (zejm. aktivity 2). Metodou brainstormingu žáci sestavují co nejúplnější přehled způsobů aktivního zapojení do veřejného života (tj. vlastně projevů občanské společnosti). Dvěma z nich (nevládní neziskové organizace a místní spolky) se budou věnovat zbývající dvě aktivity.

Úvod: Vyučující žákům připomene diskusi nad pojmem „aktivní občan“, resp. nad smyslem aktivního zapojení do veřejného dění z minulé hodiny. Poté nadnese otázky: „Jak se aktivně zapojit do společenského, veřejného, politického života? Jak dát najevo svůj názor, jak projevit nesouhlas se společenským, veřejným, politickým děním?“ Uvede příklad: „Chodit k volbám.“ Úkolem žáků je nyní uvést maximum dalších příkladů, a to i za pomoci znalostí z minulé hodiny.

Práce ve čtveřicích (5 minut): Žáci nejprve utvoří čtveřice; ve čtveřici se zamyslí a sepiší co nejdelší a nejúplnější přehled způsobů aktivního zapojení. Mohou využít myšlenkovou mapu.

Společný souhrn (5 minut): Jednotlivé čtveřice poté postupně předčítají svoje přehledy (např. se střídají vždy po uvedení 1 způsobu zapojení). Vyučující zapisuje výsledky na tabuli, příp. mírně upravuje formulace; může je opět uspořádávat do myšlenkové mapy. Žáky může případně dle časových možností vyzvat k vysvětlení, uvádění příkladů (např. z médií), vyjadřování souhlasu či nesouhlasu apod. V reakci na to mohou žáci přicházet i s novými, dosud nezmiňnými způsoby zapojení.

Závěr (5 minut): Nakonec vyučující rozdá žákům listy „Způsoby aktivního zapojení do veřejného života“ (4.3.1.2.2) a zároveň promítne tento přehled v prezentaci. Spolu s žáky v něm nalezne dosud nezmíněné způsoby; namátkovými dotazy může ověřit, zda žáci znají význam některých obtížnějších cizích slov.

2. Aktivita: Kde úřady nestačí: Nevládní neziskové organizace (15 minut)

Cíl: Aktivita navazuje na předchozí. Představuje jeden ze základů aktivního zapojení lidí do veřejného života (tj. vlastně občanské společnosti), a to nevládní neziskové organizace. Žáci se seznámí s vybranými organizacemi a s jejich typy z hlediska zaměření i územní působnosti.

Úvod: Nevládní neziskové organizace (NNO; Non-Governmental Organisations, NGOs) jsou organizace nezávislé na státu a nevytvářející zisk³⁸. Často vykonávají obecně prospěšnou činnost (např. charitativní, sociální či zdravotní); jak si ale ukážeme, záběr jejich působení je mnohem širší.

Práce ve dvojicích: Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Příklady nevládních neziskových organizací“ (4.3.1.2.3). Úkolem žáků je připojit k popisům názvy organizací; rozdělit je podle území, v němž zřejmě nejvíce působí; a poté k nim přiřadit odhadované převažující zaměření.

Poznámky: Žáci by měli být schopni přiřadit globální organizace i bez úplného překladu popisu, a to dle klíčových slov (např. Greenpeace – „green“ a „peaceful“ apod.); popisy je možné přeložit společně během vyhodnocení. Úkoly (2) a (3) mají sloužit především pro uvědomění si velké různorodosti NNO dle územní působnosti (od lokálních po globální) i náplně práce. U těchto úkolů se žáci samozřejmě mohou odchýlit od naznačeného autorského řešení.

Společné vyhodnocení: Vyučující vyvolává nebo nechá se hlásit dvojice, aby postupně nejdříve přiřadily názvy organizací k popisům a poté provedly klasifikaci dle území činnosti a zaměření; výsledky zapisuje na tabuli či do prezentace. V případě nedostatku času mohou žáci uvádět, zda o uvedených organizacích mají další podrobnější znalosti (např. z médií), příp. mohou diskutovat, zda je činnost daných organizací přínosná a potřebná apod.

Závěr: Nevládní neziskové organizace patří mezi pilíře občanské společnosti. Slouží pro sdružování a aktivizaci občanů; nahrazují stát tam, kde selhává nebo vůbec nepůsobí. Jejich role je klíčová zejm. v místní charitativní, sociální, zdravotní a komunitní práci, při vzdělávání a práci s dětmi a mládeží; ale též např. při ochraně životního prostředí či podpoře lidských práv (to si částečně vyzkoušíme v hodinách 13 a 14); nebo v humanitární a rozvojové pomoci (na to se zaměříme v hodině 15). Mezi nevládní neziskové organizace však patří i velké množství organizací z oblasti sportu a kultury a též různé tradiční, venkovské, místní spolky. O těch bude řeč vzápětí.

Možná rozšíření pro případ dostatku času:

Vyučující může vyzvat žáky, aby jmenovali další NNO, které znají, příp. popsali jejich činnost. Příklady (namátkově): Hnutí Duha, World Wide Fund for Nature – WWF (ekologie); ADRA, SOS Dětské vesničky (charitativní, humanitární, sociální); Amnesty International, Human Rights Watch (lidská práva); na Vysočině např. Kolpingovo dílo (sociální, mládež; Žďár nad Sázavou), Chaloupky (ekologie, vzdělávání; Kněžice – Brtnice), Sdružení Krajina (ekologie; Žďárské vrchy) atd.

Vyučující též může s žáky diskutovat, zda se již sami s nějakou NNO setkali (jako uživatelé jejích služeb či podporovatelé); jakými dalšími způsoby mohou NNO přispívat k veřejnému a společenskému blahu; případně jak činnost NNO podpořit (příklady: finanční dary, DMS; dobrovolnictví).

³⁸ Někdy se hovoří o tzv. „třetím sektoru“ demokratické společnosti: velmi zjednodušeně je první sektor státní, druhý soukromý (ziskový) a třetí nevládní (nestátní) neziskový.

3. Aktivita: **Ke kořenům: Místní spolky** (15 minut)

Cíl: Aktivita navazuje na předchozí dvě; představuje jeden z příkladů zapojení občanů do veřejného života, a to místní spolky a sdružení. Na příkladu činnosti smyšleného sboru dobrovolných hasičů (SDH) se žáci seznámí s nejrůznějšími způsoby, kterými mohou místní spolky napomáhat společenskému a veřejnému životu v obcích.

Úvod: Spojení „ke kořenům“ odkazuje na anglický termín „grassroots“ („kořeny trávy“), který označuje místně zakořeněná hnutí, z místních kořenů vyrůstající, využívající iniciativu a aktivitu místních lidí. Místní hnutí, spolky a sdružení mohou, ale také nemusí mít podobu nevládních neziskových organizací. Vždy ale představují významný projev občanské společnosti na té nejzákladnější úrovni, ve městech, městských čtvrtích i na vesnicích.

Práce ve dvojicích: Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Co vše mohou dělat dobrovolní hasiči?“ (4.3.1.2.4). Úkolem žáků je zaškrtnout ty akce, které přispívají ke společenskému a veřejnému životu v obci; a zamyslet se, jak konkrétně k němu přispívají, jaký konkrétní mají přínos. Pro správné pochopení by měl vyučující zdůraznit náповědu z listu: jedná se o ty akce, které mají větší přesah do života obce a do nichž se široce zapojují občané i mimo okruh členů SDH.

Společné vyhodnocení: Dvojice postupně vyjmenovávají akce, které zaškrtnly. Stručně (několika slovy) se také pokusí vysvětlit jejich konkrétní přínos (např. ohňostroj – občané se při něm setkávají, společně prožívají významnou událost; úklid kolem silnic – společná práce, péče o životní prostředí). Vyučující poté případně doplní chybějící – viz autorské řešení (žáci se od něj samozřejmě mohou odchýlit). Žáci, zvláště pokud jsou mezi nimi mladí dobrovolní hasiči, případně mohou doplnit další typy aktivit, kterými hasiči přispívají k životu v obci.

Uzavření aktivity: Vyučující s pomocí prezentace představí druhy akcí hasičů dle jejich přínosu pro veřejný a společenský život (viz i autorské řešení: akce podporující společenský život, ochranu životního prostředí, charitu a práci s dětmi). Ve třídách s nadanějšími žáky, resp. v případě dostatku času může vyučující o stanovení druhů akcí dle jejich přínosu požádat samotné žáky (lze uvést jeden příklad, např. „práce s dětmi“ – Soptík a ZŠ). Toto uzavření aktivity je velmi důležité, neboť umožní žákům lépe porozumět různým typům přínosu spolků pro místní život a komunitu.

Závěr: Jedním z důležitých vyjádření občanské aktivity a občanské společnosti jsou nejrůznější spolky a sdružení působící na místní úrovni (v obcích). Jejich význam obvykle přesahuje samotný účel, pro který jsou zřizovány – zvyšují aktivitu a zájem lidí o své okolí, stojí na nich společenský život v obci a posilují místní identitu a soudržnost lidí. Jejich největším přínosem je ale samotné setkávání lidí a společné trávení času: lidé se setkávají, poznávají se, mluví a pracují spolu.

Možné rozšíření pro případ dostatku času:

Vyučující může vyzvat žáky, aby jmenovali další příklady místních spolků a sdružení, které na vesnicích a ve městech posilují a zlepšují společenský a veřejný život (může se jednat o čistě místní spolky či o místní pobočky celostátních organizací). Přijmout ale nelze úplně vše – je důležité, aby spolek působil skutečně místně; ale hlavně aby jeho význam přesahoval samotný účel spolku (hůře představitelné např. u filatelistů). Dále je možno diskutovat, zda již je někdo z žáků (či jeho rodiče) členem některého z uvedených spolků či jak konkrétně spolek působí ve prospěch veřejného života.

Příklady (namátkově): skaut; fotbalový klub, tělocvičná jednota, Sokol; pěvecký, divadelní či folklórní soubor; místní svaz ochránců přírody; myslivci, rybáři; místní zahrádkářský svaz atd.

Cíl: V případě dostatku času může vyučující s žáky pomocí jednoduché křížovky zopakovat obtížnější pojmy z první aktivity.

Průběh: Vyučující v prezentaci promítne křížovku; úkolem žáků je doplnit slova vyjadřující způsoby projevů názoru či nesouhlasu. Žáci mohou pracovat společně (s odpověďmi se hlásí, vyučující je píše na tabuli či do prezentace) nebo každý sám v sešitě a soutěžit, kdo tajenku vyluští nejrychleji.

Tajenka: akce

s t á v k a						přerušení práce (či studia)							
						o	k	u	p	a	c	e	obsazení místa
d	e	m	o	n	s	t	r	a	c	e	shromáždění s vyjádřením názoru		
					p	r	o	t	e	s	t	ústní či písemné vyjádření nesouhlasu	

Cíl: Hodina tvůrčí formou rozvíjí téma občanské angažovanosti a neziskových organizací; žáci navrhnou design (potisk) trička jako součást kampaně upozorňující na vybraný český veřejný, politický či společenský problém.

Poznámka: Hodina č. 13: Tuto hodinu je možné alternativně realizovat ve dvou vyučovacích hodinách: ověřování programu sice prokázalo, že jedna vyučovací hodina je dostačující, dvojnásobek času ale zajistí větší hloubku zpracování i vyhodnocení návrhů a též plné využití rozšiřujícího úkolu.

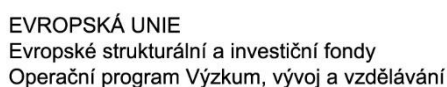
Výběr z literatury: Člověk v tísní 2012, 2019.

A. Úvod

Cíl: Hodina navazuje na dvě předchozí (hodiny 11 a 12); projektovou formou rozvíjí téma aktivního občanství, občanské společnosti a neziskových organizací. Na úvod vyučující žákům stručně nastíní cíl hodiny: „Jste zaměstnanci české neziskové organizace, která vede kampaň upozorňující na nějaký český veřejný, politický či společenský problém. Navrhněte design (potisk) trička a placky jako součást této kampaně.“ Vyučující též několika slovy popíše průběh hodiny.

Poznámka: Hodina nabízí vyučujícímu řadu alternativ; měl by se s nimi předem dobře seznámit a volit mezi nimi zejm. na základě své znalosti žáků (ročník, nadání, aktivita apod.)

Cíl: Pomocí brainstormingu žáci společně sestaví přehled českých veřejných problémů; každá čtveřice žáků si poté vybere ten, na němž bude dále pracovat.

Vytvoření skupin: Žáci nejprve utvoří čtveřice; každá čtveřice se sesedne okolo jednoho stolu.

Úvod: Vyučující nastíní úkol: „Uvedte český veřejný, politický, společenský problém, který považujete za závažný a který lze napravit nebo proti němu lze bojovat.“ Zároveň uvede dva příklady: „růst nenávisných, xenofobních, rasistických, neonacistických nálad ve společnosti i v politice“ a „nedostupnost legální marihuany pro rekreační účely“.

Společný brainstorming (2–3 minuty): Žáci uvádějí problémy (hlásí se nebo je říkají volně); vyučující je poznamenává na tabuli, s případnými formulačními úpravami. Měl by vyřadit (se zdůvodněním) ty, které se pro daný úkol nehodí – např. jsou příliš dílčí nebo sporné či jsou nějakým způsobem urážlivé nebo netolerantní atd.

Poznámka: Pokud žáci nejsou schopni přijít s vhodnými příklady, může vyučující v prezentaci promítnout nouzovou nabídku (vč. dvou příkladů z úvodu), z níž si žáci mohou vybírat:

- komunisté v parlamentu;
- rozdělená společnost;
- právo volit až od 18 let;
- ignorování hrozby klimatické změny ze strany politiků;
- pomalý rozvoj vysokorychlostního internetu;
- nedostatek lékařů a sester.

Výběr tématu (2–3 minuty): V každé skupině se nyní žáci zamyslí a vyberou ze seznamu na tabuli jeden problém, na němž budou dále pracovat. Je vhodné, aby se na tématu shodli všichni členové skupiny. Jednomu problému se samozřejmě může věnovat více skupin.

C. Zadání práce (5 minut)

Průběh: Vyučující předá každé skupině listy „Tričko – prázdné“ (4.3.2.1.2; A3) a „Tričko – vzor“ (4.3.2.1.3; A4). Poté zadá práci; jednotlivé body ukazuje na vzoru v prezentaci, žáci sledují prezentaci a své listy.

Zadání – „Měli byste dodržet následující body:

- vytvořte návrh designu (potisku) trička, který bude vtipně, přitažlivě, zajímavě upozorňovat na vybraný problém nebo nastiňovat jeho řešení;
- inspirovat se můžete (ale nemusíte) vzorem³⁹;
- návrh může (ale nemusí) obsahovat: základní symbol, stručný text či heslo, příp. další grafické prvky (geometrické obrazce, barva trička apod.);
- na základě potisku trička navrhnete i potisk placky;
- do kolonky v listu (vpravo nahoře) kampaň stručně popište – uveďte její název (heslo), problém, kterým se zabýváte, a řešení, ke kterému by kampaň měla směřovat; do další kolonky (vlevo dole) uveďte autory návrhu.“

Rady – „Mohou vám pomoci:

- nejdříve myslíte, pak kreslete: nejdříve vše řádně prodiskutujte a promyslete (kampaň, heslo, grafika), pak pracujte nanečisto v sešitu, pak teprve hotový návrh přeneste na pracovní list;
- v jednoduchosti je krása: jednoduchý, stručný, úderný, vtipný design zaujme více než graficky složitý či s dlouhým textem;

³⁹ Vyučující též může krátce ukázat i „trika proti komunismu“ ze serveru Dekomunizace.cz. Viz Trika Archiv. In: Dekomunizace.cz [online]. [citováno 2020-09-08]. Dostupné z: <https://dekomunizace.cz/kategorie-produktu/trika/>.

- pokuste se zapojit do práce všechny členy skupiny: např. můžete přicházet s konkurenčními nápady a variantami a diskutovat je nebo si můžete určit role (např. kreativec, designér, kreslíř, koordinátor);
- využijte pastelky či fixy; u barevného trička není nutné vybarvovat celou plochu, ale stačí dopsat barvu do kolonky u spodního okraje;
- musíte se vejít do časového limitu (25 minut).“

D. Práce ve čtveřicích (25 minut)

Průběh: Vyučující by měl na začátku projít třídou a zjistit, na kterých tématech skupiny pracují. I v celém průběhu by měl třídou procházet a sledovat postup prací, příp. žákům radit; ovšem ne přímo, ale formou diskuse, otázek, variantních možností apod. – kreativita musí zůstat na straně žáků. Po celou dobu by měl v prezentaci promítat zadání. V případě potřeby může skupinám předat nové prázdné pracovní listy z rezervy.

E. Možné rozšíření: Kampaň

Cíl: Úkol ještě více propojuje téma s předešlou hodinou (hodina 12); slouží pro lepší porozumění činnosti neziskových organizací. Žáci navrhují průběh kampaně využívající vytvořené tričko k upozornění na vybraný problém.

Možnosti využití: Jedná se o náročnější a čistě rozšiřující aktivitu. Je možno ji využít při následujících příležitostech:

- ve třídách s mimořádně aktivními a nadanými žáky;
- pokud některá skupina dokončí návrh designu trička s velkým předstihem;
- pro lepší zapojení všech členů skupiny (např. 1 člen se může věnovat pouze tomuto úkolu);
- při rozložení celého tématu do dvou vyučovacích hodin.

Aktivitu je možno zadat buď až po skončení práce na návrhu designu; nebo ještě před samotným začátkem práce na designu spolu se zbytkem zadání – výhodou pak je, že žáci mohou uzpůsobit samotný návrh tak, aby mohli vyrobit co nejvíce triček, např. volbou barev či velikosti potisku (ačkoli vyrobit co nejvíce triček není přímo cílem).

Průběh: Vyučující rozdává do skupin list „Kampaň: zadání“ (4.3.2.1.4). Ústně práci záměrně nezadává; pouze může prověřit, zda žáci rozumí podstatě fixních nákladů⁴⁰. Žáci si přečtou úvodní text a splní úkoly (navrhnou cílovou skupinu a způsob jejího oslovení a nabídky triček; spočítají náklady a počet vyrobených triček). Výpočty provádí pomocí kalkulačky či mobilu, poznámky mohou psát do sešitu, výsledky pak načisto přepíší do hlavního pracovního listu (kolonka vpravo dole).

F. Prezentace a hodnocení (10 minut)

Cíl: Žáci zhlédnou, zhodnotí, příp. diskutují výsledky své práce.

Příprava: Vyučující již v průběhu práce na návrzích rozdává každému žákovi 2 lepicí papírky.

Průběh: Žáci sestaví z pracovních listů s návrhy malou výstavku na několika lavicích u sebe. Poté si výstavku projdou; každý žák vybere dva návrhy, které se mu nejvíce líbí, a ocení je přilepením papírku na okraj listu (samozřejmě nemůže ocenit vlastní návrh). Návrhy hodnotí:

- především: dle nápadu, originality, vtipnosti, grafického zpracování;

⁴⁰ Jsou vždy stejné; rozpočítají se na jedno tričko prostým dělením: v případě vzoru 1.250 Kč/65 triček = cca 19 Kč, které připočteme k ceně za 1 tričko.

- méně: dle sdělení kampaně (heslo, problém, řešení);
- vůbec NE: z hlediska osobního souhlasu s obsahem.

Vyhodnocení: Vybraní žáci spočítají papírky. Na tomto základě vyučující vyhlásí nejúspěšnější návrhy, ovšem s tím, že zároveň pochválí i ty neúspěšné a vyzdvihne na nich povedené prvky. V případě dostatku času je možné diskutovat, jaké prvky na vítězných (i méně úspěšných) návrzích žáky nejvíce zaujaly. Vyučující též může autory vítězných návrhů ocenit malou „1“; žáky ale může oznámkovat i za samotný proces, tj. práci v hodině (např. splnění časového limitu a požadovaných kritérií).

Poznámky a možná rozšíření: Pokud vyučující uzná za vhodné, může prezentaci a hodnocení vypustit, příp. přesunout např. na přestávku či další hodinu, a ušetřený čas tak věnovat samotné práci na návrzích. V případě dostatku času může naopak vést s žáky alespoň krátkou diskusi o významu a širších souvislostech aktivity (např. s jakými aktivistickými tričky či plackami se již žáci v životě setkali; jestli vědí, zda za nimi stála nějaká nezisková organizace a jaká to byla; zda je takový způsob upozorňování na problémy vhodný, jaké jiné způsoby jsou ještě možné apod.). Z vyhotovených listů s návrhy je možné uspořádat na stěnách třídy či na chodbě výstavu.

Shrnutí: Nošení trička s potiskem, ale i placky, odznaku apod. patří mezi projevy aktivního zapojení do veřejného života, resp. aktivního občanství. Neziskové organizace i samotní aktivní občané je využívají pro vyjádření názoru či jako projev nesouhlasu; pro upozornění na nějaký problém či nastínění jeho řešení; rovněž pro sdělení či propagaci svých cílů (viz hodina 12).

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky musí dojít k určitým změnám. Hodinu je nutno realizovat ve dvou vyučovacích hodinách s cca týdenním odstupem. Z praktických důvodů je také vhodnější, aby na návrzích designu pracovali žáci samostatně, ač skupinová práce (ve dvojicích až čtveřicích) je možná.

V první hodině proběhne zadání (body A až C a E). Vyučující žákům s dostatečným předstihem před hodinou poskytne elektronicky veškeré podklady: listy „Tričko – prázdné“, „Tričko – vzor“, „Kampaň: zadání“ a navíc ještě list „Zadání (online)“ (4.3.2.1.5) s textem zadání. Nápadů pro bod B (Výběr problému) si žáci mohou připravit předem; v hodině je vyučující zapisuje na začátek listu „Zadání (online)“. Na konci hodiny či po ní každý žák (skupina) nahlásí vyučujícímu vybraný problém; vyučující jej zkontroluje a schválí.

Na návrzích designu (body D a E) pracují žáci doma; a to samostatně či ve skupinách (viz výše). Pracují s materiály v papírové podobě: prázdnou šablonu (list „Tričko – prázdné“) si vytisknou nebo od ruky překreslí do sešitu či na papír. Výsledky pak žáci (skupiny) zašlou vyučujícímu ve formě skenu či fotky; vyučující je žákům nasdílí, aby si je před druhou hodinou prošli.

Ve druhé hodině proběhne prezentace a hodnocení návrhů (bod F). Vyučující postupně promítá jednotlivé návrhy (jako samostatné obrázky či předem vložené do prezentace); autoři je vždy slovně stručně představí. Poté proběhne hodnocení formou hlasování (např. zvedáním rukou v MS Teams); může následovat komentář a zhodnocení vyučujícího, diskuse apod. (viz bod F).

3.3.3 Obce a jejich územní rozvoj

Cíl: Hodina je praktickou ukázkou fungování demokracie a občanské společnosti na místní úrovni. Obsahuje hru, v níž žáci (jakožto občané) společně rozhodují o využití volného pozemku v centru smyšleného města.

1. hodina – Pojďme změnit naše město!

Poznámka: Hodina č. 14: Tuto hodinu je možné alternativně realizovat ve dvou vyučovacích hodinách: ověřování programu sice prokázalo, že jedna vyučovací hodina je dostačující, dvojnásobek času ale zajistí větší hloubku jednání i reflexe a též plné využití rozšiřujícího výkladu.

Výběr z literatury: Člověk v tísní 2019; Gollob a Krapf, eds., 2012a; Hradečná a Tollarová, eds., 2011; Kubeš a Perlín 1998; Maier 2004.

1. Aktivita: **Pojďme změnit naše město!** (45 minut)

Cíl: Aktivita praktickým způsobem rozvíjí poznatky z několika předešlých hodin týkajících se jak aktivního zapojení lidí do veřejného života a občanské společnosti (hodiny 11 a 12), tak i fungování samosprávy na úrovni obcí (hodina 9). Představuje zjednodušenou hru založenou na rozhodování o využití území v obci. Ve skutečném životě se o využití území rozhoduje složitým postupem, tzv. územním plánováním (viz výklad); některé principy se ale podobají – nebo by se měly podobat – naší hře (dohadování, kompromisy, zájmové skupiny, zapojení občanů).

A. Úvod (5 minut)

Průběh: Vyučující stručně představí cíl aktivity. Nezachází však do detailů a konkrétní úkoly vysvětluje až u jednotlivých bodů.

Cíl: „Naše město má blízko centra prázdný pozemek. Pojďme nyní rozhodnout o jeho budoucím využití. Sešly se celkem čtyři návrhy; každý zde zastupuje a prosazuje jeden lobbista – někdo, kdo se pro návrh snaží získat podporu (vlastně tak trochu jako influencer). A v našem městě je šest různých skupin občanů, z nichž každá má jiné zájmy a potřeby. Čtyři návrhy si nyní představíme (to bude práce lobbistů) a v několika kolech rozhodneme, který z nich uskutečníme (to zase bude práce skupin občanů). Naším cílem je dohodnout se – nechceme nechat pozemek nevyužitý!“

Žáci: Rozdělí se do skupin. Čtyři žáci budou představovat lobby – budou pracovat a vystupovat samostatně, a je proto vhodné, aby je vybral vyučující z aktivních a nadaných žáků. Zbytek třídy se rozdělí do šesti skupin, které budou představovat jednotlivé skupiny občanů. Žáci představující jednu skupinu občanů se vždy sesednou okolo jedné lavice; každá skupina by si měla vybrat svého mluvčího. Žáci představující lobby by měli sedět samostatně a odděleně od ostatních (ideálně např. naproti nim).

Vyučující: Každé skupině občanů a každému lobbistovi předá jeden lístek s rolí z předem rozstříhaných listů „Role pro lobby“ (4.3.3.1.2) a „Role pro skupiny občanů“ (4.3.3.1.3). Kromě toho dostane každá skupina občanů a každý lobbista identifikační kartu z předem rozstříhaného listu „Identifikační karty rolí“ (4.3.3.1.4; skupiny občanů mohou dostat dvě – jednu umístí na stůl a s druhou se mohou pohybovat po třídě). Karty je možné přeložit a postavit viditelně na stůl.

B. Příprava (5 minut)

Průběh: Žáci se seznámí s rolemi a připraví si jejich představení.

Role lobbistů obsahují návrh na využití pozemku a dále jeho zdůvodnění (bližší popis a zdůvodnění návrhu + skupiny občanů, na které by se měli zaměřit při lobbování). Lobbisté si pro další průběh připraví představení: několika větami představí sebe, svůj návrh a jeho zdůvodnění; na základě textu své role návrh rozvedou, pokusí se zdůraznit jeho přínosy, pokusí se jej propagovat a „prodat“ skupinám občanů – měli by proto být co nejvýřečnější a nejpřesvědčivější!

Role skupin občanů obsahují hlavní upřednostňované využití (= co by na pozemku viděli nejraději), další přípustné využití (= na co jsou ještě ochotni přistoupit, ač neradi) a několika slovy vždy i zdůvodnění. Skupiny občanů (resp. jejich mluvčí) si taktéž pro další průběh připraví krátké představení: několika slovy představí svou skupinu a upřednostňované využití.

C. Představení (5 minut)

Průběh: Nejdříve předstoupí před třídu každý lobbista a několika větami představí sebe, svůj návrh a zdůvodnění. Vyučující návrhy napíše na tabuli. Poté postupně vstávají z lavic mluvčí jednotlivých skupin občanů a několika slovy představí svou skupinu a upřednostňované využití.

D. Hlasování – první kolo (z max. 3)

Úvod: Vyučující stručně vysvětlí pravidla: Hlasují pouze skupiny občanů (tj. ne lobbisté), každá skupina má jeden hlas, který vyjadřuje její mluvčí zvednutím identifikační karty. Aby návrh zvítězil, musí obdržet min. 2/3 hlasů (tj. min. 4 hlasy). V 1. kole musí skupiny občanů hlasovat pro upřednostňovaný návrh ze své role.

Průběh: Vyučující předčítá návrhy, mluvčí skupin hlasují, vyučující sečte hlasy a zapíše je na tabuli.

Závěr: Skupiny hlasovaly mechanicky pro své upřednostňované využití, a proto žádný z návrhů nedostal dostatečný počet hlasů. Postupujeme proto k dalšímu kroku.

E. Jednání – první kolo (z max. 2; 10 minut)

Cíl: „Jejda! Žádný z návrhů neprošel a pozemek zůstává nevyužitý! Nyní tedy musí skupiny občanů vstát z lavic, dát hlavy dohromady, jednat a pokusit se shodnout na jednom návrhu. Jednání jsou v celé aktivitě klíčová, bez nich se k řešení nedostaneme!“

Průběh: Skupiny občanů se pokoušejí shodnout na tom návrhu využití, který by měl v následujícím druhém kole hlasování podporu min. 2/3 hlasů; přičemž v tomto kole budou moci skupiny občanů nově hlasovat nejen pro upřednostňované, ale i pro jiné přípustné využití. Skupiny občanů využijí údaje ze svých rolí – snaží se prosadit své původní upřednostňované využití, ale jsou ochotni přistoupit i na další přípustná využití. Předpokládá se, že budou jednat především mluvčí – buď všichni společně, nebo v menších skupinkách; radit by se ale měli s ostatními členy svých skupin. Lobbisté přitom občany volně obcházejí a snaží se podpořit svůj návrh.

Poznámka: V méně aktivních třídách vyučující žáky tlačí k tomu, aby vstali z lavic, promíchali se a jednali. Může např. přímo vybídnout, aby se mluvčí skupin sesedli okolo 1 stolu nebo aby se vždy na jednu až dvě minuty sesedly 2–3 celé skupiny společně a poté se vyměnily. Pokud jednání i přesto vážně a dohoda se nerýsuje, přikročí vyučující k dalšímu bodu i před vypršením časového limitu. „Ostatně nic vážného se neděje, k dohodě máme ještě jedno kolo.“

F. Hlasování – druhé kolo (z max. 3)

Průběh: Hlasuje se podobně jako v prvním kole. Každá skupina občanů hlasuje pro jeden z návrhů, nově ale může hlasovat jak pro návrh upřednostňovaný, tak pro návrh přípustný ve své roli.

Závěr: Vyučující sečte hlasy. Pokud jeden z návrhů dostane 4 či více hlasů, stává se vítězným; vyučující by měl poté pogratulovat tomu lobbistovi a těm skupinám občanů, o jejichž upřednostňovaný návrh šlo, nicméně by měl pochválit i ostatní; pokračuje se bodem I. Pokud žádný návrh nedostane 4 či více hlasů, pokračuje se k dalšímu bodu.

G. Jednání – druhé kolo (poslední; 10 minut)

Cíl: „A safra! Teď už jsme opravdu v problémech! Pozemek je stále nevyužitý a nám zbývá poslední příležitost k tomu, jak se dohodnout!“

Průběh: Skupiny občanů se snaží nalézt jiné řešení, které při posledním hlasování získá podporu min. 2/3; přičemž v tomto kole budou moci skupiny občanů nově hlasovat pro jakýkoli návrh bez ohledu na své role⁴¹. Skupiny občanů se musí snažit přijít s nějakým novým, jiným, kompromisním řešením. Může se objevit více konkurenčních řešení – pak o nich rozhodne závěrečné hlasování. Vyučující nechává prostor aktivitě a kreativitě žáků, pouze jednání sleduje a snaží se:

- aby se do diskuse zapojilo a bylo vyslyšeno maximum skupin občanů (resp. žáků);
- dát konečnému řešení rámcová pravidla: např. žáci nejspíše přijdou s nápadem pozemek rozdělit na části – potom by měl vyučující trvat na tom, aby byly tyto části pouze dvě;
- příp. žáky navést k možnému řešení (pouze pokud diskuse zcela vážne a žáci si nevědí rady) – příklady viz bod I.

Poznámka: Pokud není na stole žádný návrh, je celý proces neúspěšný a pokračuje se bodem J.

H. Hlasování – třetí kolo (poslední)

Průběh: Hlasuje se podobně jako v předešlých kolech, ale pouze o novém návrhu (návrzích). Skupina občanů může nově hlasovat pro jakýkoli návrh bez ohledu na svou roli.

Závěr: Vyučující sečte hlasy. Pokud návrh získá min. 4 hlasy, je vítězný. Pokud ne, je celý proces neúspěšný a pokračuje se bodem J.

I. Reflexe a diskuse (5 minut)

Reflexe: Vyučující se nejdříve ptá žáků na jejich pocity a názory – jak při jednání postupovali, na základě čeho se rozhodovali, jak jsou spokojeni s výsledkem, v čem se asi tato hra odlišuje od reality apod. Názory může nechat volně plynout.

Diskuse: Vyučující poté položí klíčovou otázku: „Jak zohlednit zájmy těch skupin občanů, které nakonec pro vítězný návrh nehlasovaly?“ Žáci se hlásí s odpověďmi, příp. je vyučující doplní.

Příklady odpovědí: již uvedené rozdělení pozemku na části; využití dalšího pozemku či financí pro jinou variantu; různé typy technických řešení (např. supermarket s parkovištěm na střeše nebo v podzemí, park s rozmístěným sportovním vybavením apod.).

J. Závěr (5 minut)

Průběh: Vyučující může stručně shrnout zajímavé poznatky z průběhu aktivity; poté představí následující klíčové závěry.

⁴¹ Ověřování programu ukázalo, že v této fázi hodiny je již prakticky nemožné žáky v jejich rolích udržet. Ve třídách s nadanými a aktivními žáky je ale samozřejmě možné stále trvat na tom, aby skupiny občanů mohly hlasovat pouze pro takový návrh, který nějak zohledňuje upřednostňované či přípustné řešení z jejich role.

Ve skutečném životě se o využití území rozhoduje jiným, složitým postupem – územním plánováním. Některé jeho principy se ale podobají (nebo by se měly podobat) naší hře: podstatou je dohadování, vyjednávání a kompromisy, objevují se zde zájmové skupiny, jsou zapojeni občané apod.

Rozhodování o využití území v obci je přitom důležitým projevem jak občanské společnosti (hodiny 11 a 12), tak demokracie obecně (hodiny 1, 2; 5 a 6) i na místní úrovni (hodina 9). Konkrétně nám hra ukázala, že:

- demokracie se neobejde bez aktivního zapojení občanů do veřejného života;
- podstatou demokratických postupů není samotné hlasování (to je pouze „třešničkou na dortu“), ale vyjednávání, které mu předchází, a kompromis (tj. ústupky), který jej doprovází;
- demokracie je sice vládou většiny, ale s ochranou menšin, tj. je nutno zohlednit i zájmy těch, kteří v hlasování prohrají (viz bod I).

2. Výklad – vhodné rozšíření: Územní plán

Poznámky: Vyučující výklad využije v případě brzkého dokončení hlavní aktivity. Výklad je návratem ze hry do skutečnosti; obsah je silně zjednodušený; navazuje na poznatky o fungování obecních samospráv (hodina 9).

Hlavním nástrojem, kterým mohou obce usměrňovat svůj rozvoj, zejména zástavbu a využití území, je územní plán. Jde o dokument, který stanovuje, pro co a jakým způsobem mohou, nebo naopak nemohou být v obci využita jednotlivá území (pozemky, plochy), co je na nich přípustné, a co nikoli. Například říká, že daná plocha může být užita pouze pro zeleň, jiná pouze pro bydlení, další pro průmysl, obchod, dopravu, rekreaci apod. Územní plán může stanovit i technické parametry budov (výška, charakter), taktéž vymezuje tzv. zastavitelné území (území, které může být v budoucnu zastavěno). Vztahuje se pouze na budoucí změny využití území, na novou zástavbu (tj. ne na tu stávající).

Územní plán je dokument, skládající se z textu a map. Obvykle je zpracován specializovanou firmou, ovšem dle požadavků obce (starosty, rady, zastupitelstva, občanů). Jeho tvorba většinou trvá několik let, ale s úpravami pak slouží celá desetiletí. Do přípravy územního plánu je zapojena veřejnost (obyvatelé a jejich zástupci, majitelé pozemků a staveb apod.): mohou podávat písemné připomínky, námítky, účastní se veřejných projednávání apod. Územní plán je závazný: je schválen zastupitelstvem obce, je vydán formou vyhlášky („zákona“) a musí být dodržován (např. při povolování nových staveb).

Ve skutečnosti jsou ale mezi obcemi velké rozdíly ve vzniku i využití územních plánů: v některých obcích jde pouze o formální dokument, ležící na polici, zatímco v jiných je aktivně sestavený a využíván. Podobně i zapojení veřejnosti je v některých obcích pouze formální, zatímco v jiných je patrná skutečná snaha radnice o zohlednění přání občanů.

3.3.4 Rozvojová pomoc a rozvojové projekty

Cíl: Hodina obohacuje téma občanské společnosti a neziskových organizací o otázky zahraniční spolupráce. Žáci navrhnou projekt rozvojové pomoci řešící vybraný problém fiktivního ostrova.

1. hodina – Pojďme změnit svět!

Poznámka: Hodina č. 15: Tuto hodinu je možné alternativně realizovat ve dvou vyučovacích hodinách: ověřování programu sice prokázalo, že jedna vyučovací hodina je dostačující, dvojnásobek času ale zajistí větší hloubku zpracování, představení a hodnocení projektů a též plné využití úvodního výkladu.

Výběr z literatury: British Council a Člověk v tísni 2014; Člověk v tísni 2004, 2015, 2019; Dušková a kol. 2011; Nováček, ed., 2014.

1. Výklad: Humanitární a rozvojová pomoc (5 minut)

Poznámky: Látka je silně zjednodušená. Vyučující klade důraz na vysvětlení rozdílu mezi humanitární a rozvojovou pomocí a na rozvojové projekty; zbývající látka je rozšiřující.

Humanitární a rozvojová pomoc je pomoc chudším, problémy postiženým státům či regionům světa. Humanitární pomoc by měla zahrnovat spíše rychlou, krátkodobou pomoc během či po přírodní nebo jiné pohromě (zemětřesení, sucho, epidemie, válka); obvykle je ve formě dodávek potravin, léků a lékařské pomoci, poskytnutí bydlení apod.

Rozvojová pomoc je naopak dlouhodobá a systematická pomoc v hospodářském a dalším rozvoji; obvykle je zaměřena na zdravotnictví, školství, infrastrukturu, podnikání apod. Rozvojová pomoc je obvykle prováděna skrze konkrétní rozvojové projekty v určitém regionu či lokalitě. Zjednodušeně můžeme rozlišovat „tvrdé“ projekty, což jsou obvykle stavby (např. stavba nemocnice či školy); a „měkké“ projekty, typicky zaměřené na vzdělávání (např. vzdělávání lékařů či učitelů).

Humanitární a rozvojovou pomoc provádějí nejrůznější organizace. Mohou být buď mezinárodní – typicky různé agentury OSN (např. UNICEF = Dětský fond OSN), či různé fondy a agentury Evropské unie (která patří mezi vůbec největší přispěvatele na humanitární a rozvojovou pomoc na světě); nebo státní – např. USAID (USA); nebo nevládní.

Ze zahraničních nevládních organizací můžeme jmenovat např. Oxfam (původně britská) či ADRA (původně americká církevní); z českých pak např. Člověk v tísni či Charita Česká republika. Tyto organizace jsou financovány z různých veřejných zdrojů (např. státní granty), soukromých nadací (např. Nadace Billa a Melindy Gatesových), ale i z darů jednotlivců. Pomoci proto můžeme i my, např. skrze dobrovolnictví či právě dary (např. DMS = dárcovská SMS, Darujme.cz). Nevládní neziskové organizace jsou v zahraniční humanitární a rozvojové pomoci nezastupitelné. Pojďme si to nyní vyzkoušet prakticky!

2. Aktivita: Rozvojový projekt (40 minut)

A. Úvod

Cíl: Aktivita rozvíjí téma občanské společnosti a angažovanosti (hodiny 11 a 12): formou projektu žákům představuje roli nevládních neziskových organizací v zahraniční rozvojové pomoci.

Průběh: Vyučující představí cíl aktivity: „Jako zaměstnanci neziskové organizace navrhnete projekt rozvojové pomoci, který přispěje k řešení vybraného problému Škeblího ostrova.“ Poté několika slovy nastíní postup práce. Žáci následně utvoří skupiny po čtyřech. Každá se sesedne okolo jednoho stolu a obdrží materiály: listy „Projekt – prázdný“ (4.3.4.1.2; A3), „Projekt – vzor“ (4.3.4.1.3; A4) a „Škeblí ostrov“ (4.3.4.1.4; A4).

B. Zadání (10 minut)

Průběh: Vyučující stručně zadá práci. Žáci vše sledují v prezentaci či ve svých pracovních listech.

Zadání – Škeblí ostrov: Vyučující několika slovy představí Škeblí ostrov, zejm. jeho hlavní problémy.

Zadání – projekt: Vyučující podrobněji představí cíle a náležitosti projektu; uvádí příklady ze vzoru.

Cíl: „Jste zaměstnanci české neziskové organizace zabývající se rozvojovou pomocí. Navrhnete rozvojový projekt za max. 10 mil. Kč, kterým přispějete k řešení jednoho vámi vybraného problému

Škeblího ostrova. Projekt popište do pracovního listu.“ Vyučující upozorní žáky, že projekt musí obsahovat následující náležitosti:

Název: Co nejstručnější a nejvýstižnější (lze jej vymyslet až nakonec).

Problém: Zvolit lze 1 z 5 (tím je nutné začít).

Cíl: „O co se snažíme, čeho chceme dosáhnout, čím chceme přispět k odstranění problému?“ (Je vhodné použít slova jako „zvýšíme, zlepšíme“ apod.); několik slov.

Řešení: „Jak konkrétně dosáhneme cíle, co konkrétně budeme dělat, jak se dostaneme k cíli (použijeme slova jako „postavíme, vyškolíme“ apod.)“; několik slov. Poznámka: Pro žáky není snadné odlišit cíl a řešení; řešení obsahuje konkrétní kroky (stavba něčeho, výuka někoho), zatímco cíl představuje směr naší snahy; rozdíl je nejlépe vysvětlitelný na příkladu ve vzoru. Na odlišení nicméně není nutné bazírovat; ve třídách s méně nadanými žáky je možné (s příslušnými opravami v pracovních listech a prezentaci) položku „Cíl“ odstranit.

Podrobný rozpis řešení: Podrobnější rozpis řešení lze shrnout do několika odrážek (co a jak konkrétně bude realizováno). Text může být doprovázen různou grafikou – obrázky, schémata apod. (pomocí pastelek).

Rozpočet: Žáci provedou odhad ceny projektu vč. fungování po 1 rok (max. 10 mil. Kč), příp. jej rozepíší několika slovy do více položek. Vůbec nejde o přesné ceny – naopak stačí pouze zvážit řádovou finanční náročnost projektu (za 10 mil. Kč nelze postavit nemocnici). Poznámka: Žáci tohoto věku by měli mít – i v návaznosti na výuku finanční gramotnosti – představu o řádové ceně věcí, s nimiž přicházejí do styku (kniha: stovky, mobil: tisíce, počítač: desítky tisíc, auto: stovky tisíc, dům: miliony Kč), stejně jako o výši mezd (měsíčně desítky tisíc Kč), z čehož by měli být schopni řádově odhadnout náklady na mzdy i na investice do jiných položek.

Autoři: Žáci uvedou jména tvůrců.

Rady (vyučující je promítá v prezentaci po celou dobu práce):

- Na projekt má vaše organizace vyčleněno max. 10 mil. Kč, což není mnoho; buďte tedy uměřeni a snažte se o co nejmenší, ale chytrý projekt; nesnažte se vyřešit celý problém, ale k jeho řešení přispět malým dílem.
- Může se jednat o projekt „tvrdý“ (typicky investice do stavby; nejjednodušší) nebo „měkký“ (typicky investice do vzdělávání), příp. o kombinaci obojího (jako ve vzoru; nejobtížnější).
- Škeblí ostrov je smyšlený, a proto i veškeré vámi uvedené údaje budou vymyšlené – cení se kreativita a nápady; nicméně je nutné zachovat logiku a uvěřitelnost projektu.
- Nejdřív myslíte, pak pište – nanečisto pracujte do sešitu, výsledek poté přeneste do pracovního listu.
- Do práce zapojte všechny členy skupiny – např. přicházejte s konkurenčními návrhy a diskutujte je nebo si rozdělte role (šéf, chrlič nápadů, písař, kreslíř, vnitřní kritik atd.).
- Dodržte časový limit.

C. Práce na projektech (20–30 minut)

Průběh: Vyučující prochází třídou a sleduje postup prací. Musí dbát především na dva aspekty: jednak na vnitřní logiku (cíl je realistický a splnitelný) a provázanost (cíl řeší problém, řešení vede k cíli); jednak na řádovou finanční realističnost (zejm. zda žáci nemají přehnané představy o tom, co lze pořídit za 10 mil. Kč). V případě potřeby žáky upozorní na problém a navede je k realističtějšímu řešení. Dle uvážení může s žáky různě konzultovat a radit jim, ale nesmí omezovat jejich kreativitu! V případě potřeby předá vyučující žákům nový prázdný pracovní list z rezervy.

Délka: Doporučujeme využít celý zbývajcí čas v hodině (30 minut) pro práci na projektech. Ve třídách s méně aktivními, nadanými či kreativními žáky je možné zadat dopracování za domácí úkol. Naopak ve třídách s nadanějšími žáky je možné určit kratší čas (20 minut), a zbytek hodiny tak využít pro prezentaci a hodnocení projektů (bod D).

D. Představení projektů a hodnocení (0–10 minut)

Prezentaci, hodnocení a uzavření projektů lze realizovat třemi způsoby (k délce viz bod C):

1. V hodině ve zbylém čase: Zástupci skupin postupně předstupují se svými pracovními listy před třídu a několika slovy (do 1 minuty) představí projekty – problém, cíl, řešení a rozpočet. V případě dostatku času mohou po každém představení následovat dotazy či připomínky od ostatních žáků.

2. O přestávce po hodině, po vyučování, ve volné hodině apod. (doporučujeme): Na několika lavicích u sebe žáci uspořádají výstavku projektů, kterou poté budou procházet (u každého pracovního listu může zůstat jeden zástupce tvůrců pro zodpovězení případných dotazů). Poznámka: Žáci mohou projekty hodnotit podobným způsobem jako návrhy triček (hodina 13).

3. Dlouhodobější výstavkou: Žáci po hodině vyvěsí pracovní listy na nástěnky ve třídě či na chodbě.

Poznámka: Projekty může zhodnotit i vyučující, příp. v následující hodině vyhlásit např. tři nejpovednější (bez pořadí) a jejich autory ocenit malou „1“. Hodnotíme kreativitu a nápaditost, vnitřní logiku (problém – cíl – řešení), řádovou finanční realističnost a grafické zpracování. V takovém případě je však nezbytné pochválit i ostatní práce a žákům poskytnout zpětnou vazbu (co je vhodné více, co méně; dobré a horší nápady; co bylo zajímavé i na neúspěšných pracích apod.).

Závěr: Rozvojová pomoc napomáhá v rozvoji chudších, problémy postižených částí světa. Nezastupitelnou roli v ní hrají různé nevládní neziskové organizace, včetně těch českých. Jejich činnost můžeme podpořit i my, třeba pomocí darů nebo dobrovolnické práce – může se to stát důležitou součástí našeho aktivního zapojení do veřejného života.

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky musí dojít k určitým změnám. Hodinu je nutno realizovat ve dvou vyučovacích hodinách s cca týdenním odstupem. Z praktických důvodů je také vhodnější, aby na projektech pracovali žáci samostatně, ač skupinová práce (ve dvojicích až čtveřicích) je možná.

V první hodině proběhne kromě výkladu (část 1) hlavně zadání projektů (body A a B). Vyučující žákům s dostatečným předstihem před hodinou poskytne elektronicky veškeré podklady: listy „Projekt – prázdný“, „Projekt – vzor“, „Škeblí ostrov“ a navíc ještě list „Zadání (online)“ (4.3.4.1.5) s textem zadání. V hodině zadá práci.

Na projektech (bod C) pracují žáci doma; a to samostatně či ve skupinách (viz výše). Pracují s materiály v elektronické či lépe papírové podobě: prázdnou šablonu (list „Projekt – prázdný“) si vytisknou nebo přepíší do sešitu či na papír. Výsledky pak žáci (skupiny) zašlou vyučujícímu ve formě dokumentu, skenu či fotky; vyučující je žákům nasdílí, aby si je před druhou hodinou prošli.

Ve druhé hodině proběhne představení a hodnocení projektů (bod D). Vyučující postupně promítá jednotlivé projekty (jako samostatné soubory či předem vložené do prezentace); autoři je vždy slovně stručně představí, poté proběhnou dotazy a připomínky. Na závěr může přijít i hlasování (např. zvedáním rukou v MS Teams); komentář a zhodnocení vyučujícího, shrnutí a závěr (viz bod D).

3.3.5 Práva a postavení mladých lidí

Cíl: Hodina se soustřeďuje na možnosti mladých lidí. Žáci se nejdříve seznámí s právy a omezeními, jež se týkají dětí a mladých lidí v České republice; poté se věnují příběhům šesti aktivních a odvážných mladých lidí a pokoušejí se z nich pro sebe vyvodit poučení.

1. hodina – Tenhle svět není je pro mladý!

Poznámka: Hodina č. 16

Výběr z literatury: Gollob a Krapf, eds., 2012b; Pavlišová a Novotná 2013; Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce; Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník; Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (nový).

1. Aktivita: **Od kolika mohu...?** (15 minut)

Cíl: Aktivita je zaměřena na možnosti, postavení, práva a omezení týkající se mladých lidí v České republice. Žáci se seznámí nejprve s věkovými omezeními u různých činností a poté se souvisejícími odbornými a právními pojmy a jejich významem.

A. Aktivita: **Od kolika mohu...?** (10 minut)

Práce ve dvojicích (5 minut): Vyučující rozdá do dvojic pracovní listy „Od kolika mohu...?“ (4.3.5.1.2). Úkolem žáků je do sloupce „Od kolika“ napsat, od kolika let věku je podle jejich názoru možné provozovat v České republice legálně danou činnost.

Společné vyhodnocení (5 minut): Vyučující předčítá činnosti a dvojice se hlásí s odpověďmi nebo je vyučující vyvolává. Správné výsledky píše vyučující na tabuli či do prezentace (příp. je komentuje dle sloupce „Poznámka“), žáci si je píší do sloupce „Skutečnost“. Poté si dvojice v jednotlivých řádcích odečtou hodnoty „Od kolika“ a „Skutečnost“ a za celou tabulku sečtou absolutní hodnoty rozdílů. Dvojici (dvojicím) s nejnižším součtem může vyučující udělit malou „1“.

B. Výklad: **Základní pojmy** (5 minut)

Český právní řád považuje za dítě každého člověka do 18 let. Zvláštní kategorii potom tvoří mladiství – děti ve věku 15–18 let.

V 18 letech se člověk stává zletilým (neboli plnoletým), a z právního hlediska tím dosáhne plné svéprávnosti. Svéprávnost je popsána jako způsobilost právně jednat: např. uzavírat smlouvy, komunikovat s úřady, podávat stížnosti apod. Naopak člověk do 18 let je nezletilý, tedy není plně svéprávný, a nemůže proto činit řadu právních úkonů a jednání. Před 18 lety věku lze dosáhnout svéprávnosti jejím přiznáním či uzavřením manželství; obojí povolují soudy.

Jak bylo uvedeno, zvláštní kategorii tvoří mladiství (15–18 let). Ti tvoří jakousi „přechodovou“ skupinu mezi dětmi a dospělými a v některých ohledech je již na ně nahlíženo jinak než na děti. Například z hlediska trestního práva je mladistvý již trestně zodpovědný (dítě do 15 let není: za něj jsou zodpovědní rodiče); jeho činy jsou ale posuzovány jinak (např. soudy pro mládež, ne „trestné činy“, ale „provinění“, větší důraz na převýchovu, trest vězení jen ve výjimečných případech apod.). Mladistvý již také může pracovat (pokud ukončil povinnou školní docházku).

Pro mladého člověka je nejen zajímavý, ale též důležitý tzv. věk souhlasu. Je popsán jako „legální věk způsobilosti k pohlavnímu styku“, tj. jedná se o věk, od něhož je možné mít legální pohlavní styk; v České republice je stanoven na 15 let.

Poznámka: Je nutné si uvědomit, že cílem těchto opatření nemá být mladým lidem v něčem bránit nebo je omezovat, ale chránit je (před zneužíváním, prací apod.). Pravdou ovšem je, že v některých

případech může být důsledek opačný, zejm. v omezení svéprávnosti a schopnosti činit různé právní úkony do 18 let věku (viz příběh Jakuba Čecha v následující aktivitě).

2. Aktivita: **Mladí a odvážní** (30 minut)

A. Cíl

Aktivita žákům představuje příběhy šesti mladých lidí, kteří se nebáli být veřejně aktivní, angažovat se a bojovat za své ideály a lepší svět – a to někdy i přesto, že jim jejich nízký věk mohl do cesty stavět překážky a omezení.

B. Zadání (5 minut)

Vyučující dá každému žákovi jeden příběh (2 strany) z listu „Příběhy“ (4.3.5.1.3)⁴². Žáci si příběh přečtou a splní dva úkoly na druhé straně listu:

- 1. Pro spolužáky, kteří příběh nečetli, jej stručně, jasně a výstižně shrňte do 2–4 vět.
 - o Např.: Jan Tleskač byl mladý vynálezce z pražských Stínadel. Na počátku 20. století vynalezl létající kolo – od plánů po funkční prototyp vše zhotovil zcela sám; přitom musel překonat intriky svého dílenského mistra. Kolo vynalezl proto, že chtěl dát lidem levný a rychlý dopravní prostředek – viděl, že neradi chodí pěšky.
- 2. Zamyslete se, v čem hrdina příběhu postupoval odvážně a v čem si z něj můžete vzít příklad.

Vodítkem, resp. osnovou ke splnění prvního úkolu může (ale nemusí) být pro žáky metoda pro snadnější zapamatování textu označovaná zkratkou KCKKJZZ. Vyučující ji stručně představí; pro větší názornost použije uvedený příklad Jana Tleskače. Žáci si již v průběhu čtení mohou v textu podtrhávat příslušné pasáže; poté si ke každému z bodů osnovy mohou napsat poznámky v rozsahu max. 1 řádku. Na tomto základě by měli být schopni příběh převyprávět v úplnosti i požadované délce.

Metoda KCKKJZZ:

- K = Kdo;
 - o např.: Jan Tleskač byl mladý vynálezce.
- C = Co (Co dělal?) = stručný souhrn činnosti;
 - o např.: Vynalezl létající kolo.
- K = Kde;
 - o např.: Praha (Stínadla).
- K = Kdy;
 - o např.: 10. léta 20. století.
- J = Jak (Jak to dělal?) = konkrétní, detailní rozpis činnosti; postup, způsob, prostředky;
 - o např.: Dostal nápad, nakreslil plány, sestrojil prototyp, odzkoušel jej.
- Z = Za jakým účelem (Proč to dělal?) = cíl, záměr, účel;
 - o např.: Chtěl dát lidem levný, rychlý a zdravý dopravní prostředek.
- Z = Z jakého důvodu (Co ho k tomu přivedlo?) = prvotní příčina, impuls, důvod, zdroj;
 - o např.: Viděl, že lidé neradi chodí pěšky a všude přicházejí pozdě.

Poznámky: Vyučující tento přehled promítá po celou dobu samostatné práce. Pro žáky není úplně snadné odlišit některé položky (co, jak, účel, důvod). Měli by se o to snažit, neboť to pomáhá při zapamatování příběhů a nalezení jejich vnitřní logiky; ale nevadí, pokud se jim to zcela nepovede,

⁴² V příběhu Jakuba Čecha jsou použity tři obtížnější termíny, týkající se územní samosprávy: radní, magistrát, primátorka. Jejich znalost není nutná pro porozumění pointě příběhu; nicméně v textu jsou stručně vysvětleny kurzívou v závorkách. Blíže se jim věnuje hodina 9. Pokud žáci tuto hodinu neabsolvovali nebo od ní uběhl již delší čas, může vyučující význam těchto termínů stručně připomenout (viz hodina 9, část 2. Výklad, bod B).

C. Samostatná práce (10 minut)

D. Prezentace (15 minut)

Poznámky: Během prezentace příběhů by žáci neměli pouze číst své poznámky, ale měli by se snažit hovořit i z paměti a svými slovy. Vyučující žáky tlačí k výstižnosti a stručnosti; příp. dle potřeby některé body doplní sám. Je nutné, aby byly příběhy prezentovány tak, aby si z nich něco odnesli i ti, kteří je nečetli. K tomu slouží i nástin řešení v prezentaci; to je však nutné promítnout (příp. vyučujícím pro shrnutí přečíst) vždy až po prezentaci úkolu 1 žáky.

Příběhy nám samozřejmě mohou připadat vzdálené, neboť dotyční lidé byli mimořádně nadaní anebo byli vystaveni mimořádným okolnostem. Ukazují ale zároveň, že každý mladý člověk se může zajímat o své okolí, může být veřejně aktivní, angažovat se, jít za svými ideály, snažit se napravit různé křivdy, nepravosti a bezpráví a snažit se změnit svět – a že v tom může být úspěšný. Demokracie – ani lidská společnost jako taková – se bez aktivních mladých lidí neobejdou.

Závěr – možné rozšíření: pro lepší zapamatování – opakování pojmů

Průběh: Vyučující v prezentaci promítne křížovku; úkolem žáků je doplnit odborné či právní termíny vážící se k postavení mladých lidí v České republice. Žáci mohou pracovat společně (s odpověďmi se hlásí, vyučující je píše na tabuli či do prezentace), nebo každý sám v sešitě a soutěžit, kdo tajenku vyluští nejrychleji.

Tajenka: mládí

			m l a d i s t v ý								člověk ve věku 15–18 let			
v	ě	k				s	o	u	h	l	a	s	u	legální věk způsobilosti k pohlavnímu styku
			s	v	é	p	r	á	v	n	o	s	t	způsobilost právně jednat
						d	í	t	ě					člověk ve věku do 18 let
n	e	z	l	e	t	i	l	í						lidé do 18 let, kteří nejsou plně svéprávní

Poznámka k případné výuce on-line

Ověřování programu v praxi prokázalo, že tuto hodinu lze realizovat bez větších potíží on-line formou; nicméně preferována by měla být prezenční forma.

V případě on-line výuky doporučujeme u aktivity „Mladí a odvážní“ předat všem žákům všechny příběhy, ale každému zadat individuálně ke zpracování jeden konkrétní. U obou aktivit dostanou žáci pracovní listy předem; mohou si je i předem přečíst a zpracovat (u obou aktivit samostatně) a v hodině pak může proběhnout jen společné vyhodnocení.

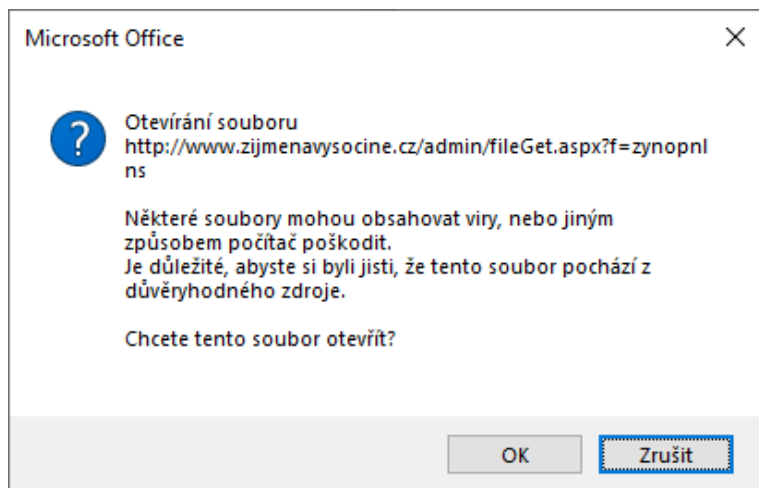

4 Příloha č. 1 – Soubor materiálů pro realizaci programu

Poznámky:

Značení příloh: „4. Tematický blok. Téma. Hodina. Číslo přílohy“.

V případě, že se při kliknutí na odkaz objeví obrazovka podobná následující, je nutné zvolit **OK** a soubor se přímo otevře.

4.1.1.1.1 Prezentace „Vláda lidu“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zybasikdk>

4.1.1.1.2 Pracovní list „Úplatky“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=ibbdibppa>

4.1.1.1.3 List „Život v demokracii, nebo v diktatuře?“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hfhideoya>

4.1.1.1.4 Pracovní list „Život v demokracii, nebo v diktatuře? (online)“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zhoozopbk>

4.1.2.1.1 Prezentace „K čemu máme parlament?“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hegblodba>

4.1.2.1.2 Pracovní list „Druhy demokracie: základní pojmy“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zzlkslnya>

4.1.2.1.3 Pracovní list „Cesta zákona od návrhu ke schválení“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zzhiepidl>

4.1.3.1.1 Prezentace „Nástroj demokratů, nebo despotů?“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dkigaynpl>

4.1.3.2.1 Prezentace „Pojďme změnit naši školu!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=liskkbkol>

4.1.3.2.2 Pracovní list „Návrh referenda – šablona“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dfszfihg>

4.1.3.2.3 List „Návrh referenda – vzor“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dslniehbl>

4.1.3.2.4 List „Zadání (online)“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=ahasbnfpl>

4.1.4.1.1 Prezentace „Zkusme si porozumět!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bfndbabns>

4.1.4.1.2 List „O perníkové chaloupce“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nanhggonh>

4.1.4.2.1 Prezentace „Pojďme se dohodnout!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=liepdepds>

4.1.4.2.2 List „Togo“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nyeeapbez>

4.1.4.2.3 List „Pozice“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=igazenaso>

4.1.4.2.4 Pracovní list „Charta“ (prázdná šablona pro žáky)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=idisdidha>

4.2.1.1.1 Prezentace „I feel free(dom)“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=adyhkhnez>

4.2.1.1.2 List „Kufr lidských práv“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bplahyfn>

4.2.1.1.3 Pracovní list „Příklady porušování lidských práv ve světě“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dzgfoakhf>

4.2.2.1.1 Prezentace „Naše Evropa“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=azfbhahns>

4.2.2.1.2 Pracovní list „Kdo vládne v Evropské unii?“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bpakkaos>

4.2.2.1.3 List „Pojďme rozhodnout o Evropě!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=lizzhdns>

4.2.2.1.4 Pracovní list „Opakování“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=iaykkepez>

4.2.3.1.1 Prezentace „Obce a kraje“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bhpgibbps>

4.2.3.1.2 Pracovní list „Sliby chyby“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zzdbkopdk>

4.2.3.1.3 Pracovní list „Opakování“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bizgbadyz>

4.2.4.1.1 Prezentace „Jak (ne)snadné je být voličem“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hdphezsos>

4.2.4.1.2 List „Citáty“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=ieizpgene>

4.2.4.1.3 List „Citáty (online)“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nlszyhaba>

4.3.1.1.1 Prezentace „Nevyrušujte nás, vládneme!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=lzfdzedbk>

4.3.1.1.2 List „Citáty“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=lzshfapdl>

4.3.1.1.3 Pracovní list „Příklady občanské aktivity“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dpyeilool>

4.3.1.2.1 Prezentace „Ke kořenům!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zioakszbf>

4.3.1.2.2 List „Způsoby aktivního zapojení do veřejného života“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bebygznpk>

4.3.1.2.3 Pracovní list „Příklady nevládních neziskových organizací“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nekelynay>

4.3.1.2.4 Pracovní list „Co vše mohou dělat dobrovolní hasiči?“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bhnafigyk>

4.3.2.1.1 Prezentace „Pojďme změnit naši zemi!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bifleeaya>

4.3.2.1.2 Pracovní list „Tričko – prázdné“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=heseofpns>

4.3.2.1.3 List „Tričko – vzor“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=lsagegbdl>

4.3.2.1.4 List „Kampaň: zadání“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=aydspyoya>

4.3.2.1.5 List „Zadání (online)“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bhgyyggpk>

4.3.3.1.1 Prezentace „Pojďme změnit naše město!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=banffelhz>

4.3.3.1.2 List „Role pro lobbisty“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dhazlfops>

4.3.3.1.3 List „Role pro skupiny občanů“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zlbsgpbbI>

4.3.3.1.4 List „Identifikační karty rolí“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=aiiblsds>

4.3.4.1.1 Prezentace „Pojďme změnit svět!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=deggekens>

4.3.4.1.2 Pracovní list „Projekt – prázdný“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nskasebdI>

4.3.4.1.3 List „Projekt – vzor“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=lzhlgkksn>

4.3.4.1.4 List „Škeblí ostrov“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dzleobppk>

4.3.4.1.5 List „Zadání (online)“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=blkkbzens>

4.3.5.1.1 Prezentace „Tenhle svět není je pro mladý!“

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dyeaznnns>

4.3.5.1.2 Pracovní list „Od kolika mohu...?“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hdyigfiol>

4.3.5.1.3 Pracovní list „Příběhy“ (zadání)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=iayfygnps>

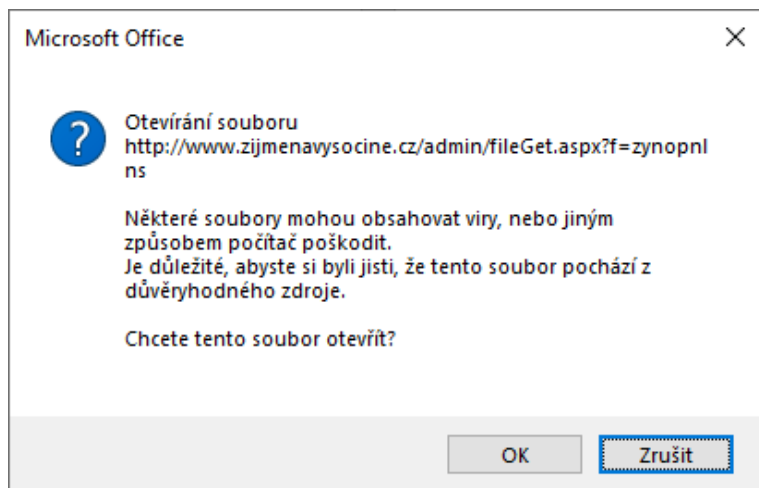

5 Příloha č. 2 – Soubor metodických materiálů

Poznámky:

Značení příloh: „5. Tematický blok. Téma. Hodina. Číslo přílohy“. Číslování příloh není souvislé, aby byla zajištěna návaznost na materiály v příloze 4 (tj. řešení má poslední čtyřčíslí shodné se zadáním odpovídajícího pracovního listu, pokud existuje, např. 5.1.1.1.2 je řešením zadání 4.1.1.1.2).

V případě, že se při kliknutí na odkaz objeví obrazovka podobná následující, je nutné zvolit **OK** a soubor se přímo otevře.

5.1.1.1.2 Pracovní list „Úplatky“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hgkelhkns>

5.1.2.1.2 Pracovní list „Druhy demokracie: základní pojmy“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=ahsfpains>

5.1.2.1.3 Pracovní list „Cesta zákona od návrhu ke schválení“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=aflieplns>

5.1.4.1.2 List „O perníkové chaloupce“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=alkkklipa>

5.1.4.2.4 Pracovní list „Charta“ (příklad pouze pro vyučujícího)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hfiokolpk>

5.2.1.1.3 Pracovní list „Příklady porušování lidských práv ve světě“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hdbpnshln>

5.2.2.1.2 Pracovní list „Kdo vládne v Evropské unii?“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bioifpbol>

5.2.2.1.4 Pracovní list „Opakování“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=hnbpohdos>

5.2.3.1.2 Pracovní list „Sliby chyby“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nghnsgkpk>

5.2.3.1.3 Pracovní list „Opakování“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=abhbahsns>

5.2.4.1.2 List „Citáty“ (pomůcka pro vyučujícího)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=bphodbkpl>

5.3.1.1.2 List „Citáty“ (pomůcka pro vyučujícího)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zpynsphha>

5.3.1.1.3 Pracovní list „Příklady občanské aktivity“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nblyfbzns>

5.3.1.2.3 Pracovní list „Příklady nevládních neziskových organizací“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dpnyapfdk>

5.3.1.2.4 Pracovní list „Co vše mohou dělat dobrovolní hasiči?“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=nfoghzegi>

5.3.5.1.2 Pracovní list „Od kolika mohu...?“ (řešení)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=akgohabns>

5.3.5.1.3 Pracovní list „Příběhy“ (pomůcka pro vyučujícího)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=askykspps>

Použitá a doporučená literatura

ASI-MILOVANÍ. *Demokracie versus Extremismus: Teoretická část*. Praha: Asi-milovaní, 2013a. ISBN 978-80-905551-0-5.

ASI-MILOVANÍ. *Demokracie versus Extremismus: Aktivita a pracovní listy*. Praha: Asi-milovaní, 2013b. ISBN 978-80-905551-2-9.

BRITISH COUNCIL a ČLOVĚK V TÍSNI. *Metodika programu Active Citizens*. Praha: British Council a Člověk v tísni, 2014. ISBN 978-80-87456-53-8.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076.

CEDU. *Táhneme za jeden provaz: Zážitekový program pro žáky 3.–5. ročníků ZŠ* [online]. Praha: CEDU – Centrum pro demokratické učení, 2019 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: http://www.skolaprodemokracii.cz/uploads/sources/op-vvv/bb4df2be1ac0911f45ce7e571277ccf3_pk-1-tahneme-za-jeden-provaz-pdf.pdf

Co je pro mě ústupek. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-05-15]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/co-je-pro-me-ustupek>

Co to jsou politická práva? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-06-05]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/co-to-jsou-politicka-prava>

Co vlastně dělají kraje? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-07-03]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/co-vlastne-delaji-kraje>

ČLOVĚK V TÍSNI. *Společný svět: Příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni, 2004. ISBN 80-903510-X.

ČLOVĚK V TÍSNI. *Svět podle demokracie: Náměty k výuce*. Praha: Člověk v tísni, 2012.

ČLOVĚK V TÍSNI. *Globální rozvojové vzdělávání v přípravě budoucích učitelů*. Praha: Člověk v tísni, 2015. ISBN 978-80-87456-74-3.

ČLOVĚK V TÍSNI. *Metodika programu Active Citizens pro 2. stupeň základních škol*. Praha: Člověk v tísni, 2019. ISBN 978-80-7591-024-0.

DAHL, Robert. *O demokracii: Průvodce pro občany*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-422-2.

DAVID, Roman. *Politologie: Základy společenských věd*. 5. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010. ISBN 978-80-7182-162-5.

Demokracie a volby. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-25]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/demokracie-a-volby>

Dětská práva. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-06]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/detska-prava>

DOSTÁL, Petr. *Multi-Speed European Union: Differentiated Integration and Spatial Development in Public Opinion*. Praha: Česká geografická společnost, 2010a. ISBN 78-80-904521-6-9.

DOSTÁL, Petr. *Risks of a Stalemate in the European Union: A Macro-Geography of Public Opinion*. Praha: Česká geografická společnost, 2010b. ISBN 78-80-904521-5-2.

DUŠKOVÁ, Lenka a kolektiv. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2948-9.

EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Jak funguje Evropská unie*. 5. vydání. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014. ISBN 978-92-79-39905-3.

EVROPSKÁ KOMISE. *Evropa ve 12 lekcích*. 4. vydání. Brusel: Generální ředitelství pro komunikaci, 2018a. ISBN 978-92-79-71592-1.

EVROPSKÁ KOMISE. *Evropská unie: Co je a co dělá*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2018b. ISBN 978-92-79-63359-1.

FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 3. vydání. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018. ISBN 978-80-7325-450-6.

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2020* [online]. Washington, DC, USA: Freedom House, 2020 [cit. 2020-06-16]. Dostupné z: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FIW_2020_REPORT_BOOKLET_Final.pdf

GOLLOB, Rolf a Peter KRAPF, eds. *Výuka demokracie. Sbírka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům*. Brno: Masarykova univerzita, 2012a. ISBN 978-80-210-6089-0.

GOLLOB, Rolf a Peter KRAPF, eds. *Život v demokracii: Učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol*. Brno: Masarykova univerzita, 2012b. ISBN 978-80-210-6088-3.

HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. Praha: Lidové noviny, 1990. ISBN 80-7106-005-4.

HESOVÁ, Alena. Názorová škála. In: *Metodický portál RVP.cz* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2020 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/18297/NAZOROVA-SKALA.html/>

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, eds. *Demokracie: Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Muni Press, 2007. ISBN 978-80-210-4249-0.

HRADEČNÁ, Marie a Blanka TOLLAROVÁ, eds. *Jsme lidé jedné Země: Metodika k projektu prevence rasismu a xenofobie* [online]. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011 [cit. 2020-01-24]. Dostupné z: https://www.lidejednezeme.cz/uploads/file/c389b10d0f5348cea0192122df18d325/Metodika_Jsme_lidej%C3%A9_jedn%C3%A9_Zem%C4%9B.pdf

Jak by skončily Pussy Riot v Česku? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-05-15]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/jak-by-skoncily-pussy-riot-v-cesku>

Jak orgány EU přijímají rozhodnutí. In: *Europa.eu* [online]. [citováno 2020-03-17]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/eu-law/decision-making/procedures_cs

Já občan. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-01-24]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/ja-obcan-0>

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*. Přepřacované vydání. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2000. ISBN 80-85850-86-9.

Koho zvolím prezidentem? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/koho-zvolim-prezidentem>

KROUPA, Aleš a Zdenka MANSFELDOVÁ, eds. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006. ISBN 80-86429-53-9.

KUBEŠ, Jan a Radim PERLÍN. *Územní plánování pro geography*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-512-4.

Legislativní proces projednávání návrhů zákonů. In: *PSP.cz* [online]. [citováno 2020-03-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=331>

Lidská práva – Aktivita pro inspiraci. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-06-05]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/aktivity-k-lidskym-pravum-aktivity-uvvedene-v-lekci-jsou-vhodne-pro-vsechny-typy-skol-zs-sos-gym-uprava-je-individualni>

MAIER, Karel. *Územní plánování*. 2. vydání. Praha: ČVUT, 2004. ISBN 80-01-02240-4.

Měli bychom se zapojovat do politiky? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/meli-bychom-se-zapojovat-do-politiky>

Naše obec. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-01-24]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/nase-obec>

NOVÁČEK, Pavel, ed. *Rozvojová studia: vybrané kapitoly*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3958-7.

Občanem v EU. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-01-09]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/obcanem-v-eu-1>

Občanské aktivity. In: *MVCR.cz* [online]. [citováno 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcanske-aktivity-118893.aspx>

Orgány, instituce a ostatní subjekty EU. In: *Europa.eu* [online]. [citováno 2020-03-17]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies_cs

Pane prezidente! In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-01-16]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/pane-prezidente>

PAVLIŠOVÁ, Radka a Alena NOVOTNÁ. *Právní odpovědnost ve školách*. 2. vydání. Pardubice: Benepal, 2013.

Poznání vlastních politických postojů. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-07-28]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/poznani-vlastnich-politickych-postoju>

Proč bránit demokracii, když je? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-25]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/proc-branit-demokracii-kdyz-je>

QVORTRUP, Matt. *Government by Referendum*. Manchester, UK: Manchester University Press, 2018. ISBN 978-1526130037.

QVORTRUP, Matt. *The Referendum and Other Essays on Constitutional Politics*. Oxford, London, UK: Hart Publishing, 2019. ISBN 978-1509929290.

SETÄLÄ, Maija. *Referendums and Democratic Government: Normative Theory and the Analysis of Institutions*. Basingstoke, London, UK: MacMillan Press, 1999. ISBN 978-0333761168.

SMO ČR. *Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách v roce 2014*. Praha: Svaz měst a obcí České republiky, 2014. ISBN 978-80-905421-3-6.

SMO ČR. *Příručka pro člena zastupitelstva obce po volbách v roce 2018*. Praha: Svaz měst a obcí České republiky, 2018. ISBN 978-80-906843-3-1.

Sněmovní tisk 564. Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In: *PSP.cz* [online]. [citováno 2020-11-04]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=564&o=6>

S řetězy ke stromům: limity protestu I. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-01-10]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/s-retezy-ke-stromum-limity-protestu>

S řetězy ke stromům: limity protestu II. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-01-21]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/s-retezy-ke-stromum-limity-protestu-ii>

Stát se členem politické strany? In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/stat-se-clenem-politicke-strany>

TABERY, Erik. *Vládneme, nerušit: Opoziční smlouva a její dědictví*. Praha: Respekt Publishing, 2008. ISBN 978-80-903766-3-2.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Analýza místních referend 2014* [online]. Praha: Transparency International Česká republika, 2016a [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Anal%C3%BDz%C3%A1-m%C3%ADstn%C3%ADch-referend-2014-Anal%C3%BDza-je-sou%C4%8D%C3%A1st%C3%AD-projektu-Rok-m%C3%ADstn%C3%ADch-referend.pdf>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Kuchařka místního referenda: Manuál pro aktivní občany* [online]. Praha: Transparency International Česká republika, 2016b [cit. 2020-05-06]. ISBN 978-80-87123-26-3. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Kucha%C5%99ka-m%C3%ADstn%C3%ADho-referenda-2016.pdf>

Ústava České republiky. In: *PSP.cz* [online]. [citováno 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Územní plán. In: *Wikipedia.org* [online]. [citováno 2020-01-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Azemn%C3%AD_pl%C3%A1n

VAŠÁK, Karel. Human Rights: A Thirty-Year Struggle: the Sustained Efforts to give Force of law to the Universal Declaration of Human Rights. *UNESCO Courier*. Paříž, 1977, **30**(11), 29–32.

Volby do Evropského parlamentu. In: *Vychovakobcanstvi.cz* [online]. [citováno 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/volby-do-evropskeho-parlamentu>

ZAKARIA, Fareed. *Budoucnost svobody*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1285-0.

Zákon č. 128/2000 Sb., Zákon o obcích. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [citováno 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

Zákon č. 129/2000 Sb., Zákon o krajích. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [citováno 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-129>

Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [citováno 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [citováno 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (nový). In: *Zakonyprolidi.cz* [online]. [citováno 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Materiály, které byly pro toto téma vytvořeny v rámci OP VK a OP VVV

V databázích OP VK⁴³ a OP VVV⁴⁴ jsme našli cca 45 projektů, které se svým zaměřením více či méně dotýkají témat vzdělávacího programu „Pojďme se dohodnout a rozhodnout!“. Tvorba a nabídka vzdělávacích materiálů o společnosti, demokracii, politice, aktivním občanství a občanské společnosti je tedy dostatečná. Z nalezených projektů jsme vybrali deset následujících, které jsou pro potřeby uživatelů tohoto programu nejužitečnější (projekty jsou řazeny od nejrelevantnějších).

CIVIS: zaostřeno na občanské a sociální kompetence⁴⁵

CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000672

Rozsáhlý projekt, zastřešený organizací Lipka, p.o., je zaměřen na rozvoj občanských a sociálních kompetencí žáků.

Projekt je mimořádně široce využitelný a doporučeníhodný, jelikož přináší mnoho věcně, metodicky i formálně propracovaných materiálů pro aktivizaci žáků. Z nepřehledného množství výstupů je pro naše

⁴³ Viz Vyhledávání projektů – Databáze výstupů projektů OP VK. In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Search/>

⁴⁴ Viz OP VVV – Databáze výstupů. In: *Opvvv.msmt.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.opvvv.msmt.cz/>

⁴⁵ Viz [CIVIS: Zaostřeno na občanské a sociální kompetence]. In: *Databaze.opvvv.msmt.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.opvvv.msmt.cz/projekt/3478>

téma nejužitečnější aktualizovaná příručka „Metodika programu Active Citizens pro 2. stupeň základních škol“. Ta na 200 stranách obsahuje velké množství konkrétně rozpracovaných inspirativních metod a postupů, které vyučujícím pomáhají žáky aktivizovat a vést je k angažovanému občanství a zapojení do občanské společnosti, a to mj. formou rozsáhlého školního projektu.

Celonárodní síť pro podporu výchovy k lidským právům a aktivnímu občanství – Centrum občanského vzdělávání⁴⁶

CZ.1.07/1.2.00/14.0084

Projekt Masarykovy univerzity se zaměřuje na podporu vzdělávání k demokracii, lidským právům a aktivnímu občanství; ale též na prevenci nesnášenlivosti a extremismu.

Projekt je mimořádně široce využitelný a doporučeníhodný. Pro potřeby uživatelů tohoto programu jsou nejužitečnější tři přeložené a upravené příručky Rady Evropy: „Výuka demokracie“, „Vzdělávání k demokracii“ a „Život v demokracii“. Ty na celkem 450 stranách přinášejí nesmírné množství mezinárodně prověřených a věcně, didakticky i formálně povedených metod a aktivit cílených na posilování vztahu žáků k demokracii a lidským právům, ale i na obecnou aktivizaci žáků a na podporu jejich veřejné angažovanosti a zapojení do občanské společnosti.

Svět podle demokracie⁴⁷

CZ.1.07/1.3.08/03.0009

Projekt organizace Člověk v tísni, o.p.s., je zaměřen na vzdělávání k demokratické kultuře, občanské angažovanosti, lidským právům, na globální rozvojové vzdělávání apod.

Ač již ne úplně nejnovější, je projekt stále tematicky aktuální a mimořádně široce využitelný a doporučeníhodný, a to zvláště jeho výstup v podobě příručky „Svět podle demokracie: náměty k výuce“. Ta na 170 stranách přináší řadu teoretických informací, ale především konkrétních učebních metod, praktických příkladů a návodů přímo využitelných v hodinách.

Školy pro lidská práva⁴⁸

CZ.1.07/1.2.00/14.0043

Projekt organizace Amnesty International ČR, o.s., je zaměřen na výchovu k lidským právům a svobodám.

Projekt je široce využitelný a doporučeníhodný. Jeho výstup ve formě příručky „Lidská práva ve výuce“ obsahuje na 80 stranách jak řadu zajímavých informací, tak především konkrétně rozpracované metodiky přímo užitelné ve výuce, zaměřené jsou na jednotlivá práva a svobody (např. zákaz diskriminace, právo na život apod.).

⁴⁶ Viz [Detail projektu: Celonárodní síť pro podporu výchovy k lidským právům]. In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Detail/136>

⁴⁷ Viz Detail projektu: Svět podle demokracie. In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Detail/2160>

⁴⁸ Viz Detail projektu: Školy pro lidská práva. In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Detail/109>

Žákovské parlamenty S.O.S.⁴⁹

CZ.1.07/1.1.00/14.0075

Projekt organizace Gemini, o.s., je zaměřen na podporu žákovských parlamentů na základních školách.

Projekt je široce využitelný a doporučeníhodný, neboť obsahuje řadu věcně, metodicky i formálně povedených materiálů týkajících se jak zakládání a činnosti školních parlamentů, tak i obecněji aktivizace žáků a jejich zapojování do života školy, obce i celé společnosti.

Nakládání s konflikty jako příležitost k posílení demokratických hodnot⁵⁰

CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008234

Projekt organizace Na Zemi, z.s., představuje sérii programů zaměřených na výuku nenásilného řešení konfliktů a posilování vztahu k demokracii.

Projekt je široce využitelný a doporučeníhodný, ač se našeho tématu týká jen částečně. Nabízí čtyři obsahově i metodicky velmi zajímavé programy s řadou praktických aktivit zaměřených na posilování dovedností naslouchání, vcítění, porozumění, tolerance a nenásilného řešení konfliktů (mezi lidmi, ale i jejich skupinami, či dokonce státy), a to pro žáky různých věkových skupin.

Hrozby extremismu/Příležitosti demokracie – výchova k aktivnímu občanství⁵¹

CZ.1.07/1.1.00/14.0209

Projekt organizace Asi-milovaní je zaměřen na vzdělávání učitelů v oblasti prevence extremismu a výchovy k demokracii.

Projekt je široce využitelný a doporučeníhodný, byť z hlediska tématu našeho programu již spíše okrajový. Jeho jádro tvoří tři obsahově i formálně výborně zpracované publikace – jedna s nezbytnými teoretickými informacemi, druhá s metodickými pokyny a poslední s nejrůznějšími promyšlenými aktivitami a pracovními listy, které přímo umožňují vést výuku na témata spojená s lidskými právy, demokracií, extremismem apod.

Jsme lidé jedné Země (program prevence rasismu a xenofobie)⁵²

CZ.1.07/1.2.00/08.0166

Projekt Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s., je zaměřen na multikulturní výchovu a prevenci rasismu a xenofobie.

Program je využitelný a doporučeníhodný; pro nás je sice již tematicky hodně vzdálený, ale nabízí řadu zajímavých námětů pro výuku, zejm. různorodých aktivizačních cvičení a metod, a to ve formě vskutku profesionálně provedené.

⁴⁹ Viz Detail projektu: Žákovské parlamenty S.O.S. In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Detail/4305>

⁵⁰ Viz [Nakládání s konflikty jako příležitost k posílení demokratických hodnot]. In: *Databaze.opvvv.msmt.cz* [online]. [citováno 2021-05-25]. Dostupné z: <https://databaze.opvvv.msmt.cz/projekt/4786>

⁵¹ Viz Detail projektu: Hrozby extremismu/ Příležitosti demokracie - výchova k aktivnímu občanství. In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Detail/2908>.

⁵² Viz Detail projektu: Jsme lidé jedné Země (program prevence rasismu a xenofobie). In: *Databaze.op-vk.cz* [online]. [citováno 2021-05-24]. Dostupné z: <https://databaze.op-vk.cz/Project/Detail/102>.

Co nebylo v učebnici – spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání žáků 21. století⁵³

CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008278

Projekt Centra rozvojových aktivit Unie zaměstnavatelských svazů ČR, z.s., je zaměřen na rozvíjení informační gramotnosti žáků i učitelů.

Z projektu je pro naše potřeby využitelný pouze program „S informacemi k lepšímu celoživotnímu učení pro věkovou kategorii žáků z 8.–9. ročníku ZŠ a odpovídající ročníky 8 a 6letého gymnázia“, který obsahuje zajímavé informace a aktivity zaměřené na otázky demokracie, svobody a lidských práv i občanské angažovanosti a občanské společnosti.

Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí, oblastí vzdělávání a gramotnosti⁵⁴

CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000664

Velmi široce pojatý projekt, vedený Univerzitou Karlovou, je zaměřen na podporu kompetencí žáků i učitelů v mnoha různých oblastech.

Z projektu mohou být pro uživatele tohoto programu okrajově zajímavé pouze některé dílčí výstupy, např. „Možnosti zvýšení kvality zeměpisného vzdělávání u žáků 2. stupně základní školy“, „Jak uspořádat informace: Pojmové a myšlenkové mapy ve vybraných předmětech na 2. stupni ZŠ“ či „Portfolio studenta – Rozvíjení sociální a personální kompetence v rámci multikulturní výchovy v hodinách zeměpisu“, které obsahují některé užitečné aktivity a jiné náměty k výuce.

⁵³ Viz [Co nebylo v učebnici – spolupráce knihoven a škol]. In: *Databaze.opvvv.msmt.cz* [online]. [citováno 2021-05-25]. Dostupné z: <https://databaze.opvvv.msmt.cz/projekt/1822>

⁵⁴ Viz [Zvýšení kvality vzdělávání žáků, rozvoje klíčových kompetencí]. In: *Databaze.opvvv.msmt.cz* [online]. [citováno 2021-05-25]. Dostupné z: <https://databaze.opvvv.msmt.cz/projekt/2305>

6 Příloha č. 3 – Závěrečná zpráva o ověření programu v praxi

Výzva Budování kapacit pro rozvoj škol II
Povinně volitelná aktivita č. 7

Zpráva o ověření programu v praxi

průběžná/závěrečná¹ (vzor)

V průběžné zprávě uvádějte informace o ověření programu s jednou ověřovací skupinou v případě, že bude probíhat následné ověření s další ověřovací skupinou.

V závěrečné zprávě uvádějte souhrnné informace shrnující/rekapitulující celý proces (všechna) ověření programu, popř. informace o ověření programu, které bude realizováno jen s jednou ověřovací skupinou.

I.

Příjemce	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o.
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008119
Název projektu	Pojďme o sobě rozhodovat!
Název vytvořeného programu	Pojďme se dohodnout a rozhodnout!
Pořadové číslo zprávy o realizaci	7.

II.

Místo ověření programu	Datum ověření programu	Cílová skupina, s níž byl program ověřen ²
Jihlava Pelhřimov Havlíčkův Brod	12. 2. 2020 – 29. 4. 2021	celkem 119 žáků (9 – 27); žáci 1., 2. a 3. ročníků tříletých učebních oborů zakončených závěrečnou zkouškou a výučním listem (Ošetřovatel, 53-41-H/01; Kuchař – číšník, 65-51-H/01; Kadeřník, 69-51- H/01; Truhlář, 33-56-H/01); Obchodní akademie, Vyšší odborná škola zdravotnická a Střední zdravotnická škola,

¹ Nehodící se škrtněte.

² Uveďte stručně charakteristiku a velikost skupiny (např. 25 žáků 7. ročníku ZŠ apod.) a název organizace.

		Střední odborná škola služeb a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Jihlava; Vyšší odborná škola a Střední škola hotelová SČMSD Pelhřimov, s.r.o.; Střední průmyslová škola a Střední odborné učiliště Pelhřimov; Obchodní akademie a Hotelová škola Havlíčkův Brod

III.

1. Stručný popis procesu ověření programu

a) Jak probíhalo ověření programu (organizace, počet účastníků, počet realizátorů atd.)?

Ověřování vzdělávacího programu „Pojďme se dohodnout a rozhodnout!“ (dále „program“ či „VP“) probíhalo na čtyřech školách, na sedmi skupinách. Celkem se jej zúčastnilo 119 žáků (jejich počet se při ověřování pohyboval mezi 9 a 27); z toho ověření všech 16 hodin programu v první, základní verzi se zúčastnilo 59 žáků. Ověřování probíhalo v rámci běžné výuky především v hodinách občanské nauky; omezeně i v hodinách etiky. Část hodin byla ověřena standardní prezenční formou v běžných třídách, v nichž bylo k dispozici obvyklé vybavení (počítač, dataprojektor, napojení na internet). Část hodin musela být ověřena on-line formou a to nejčastěji za využití aplikace MS Teams (příp. Google Meets), přičemž všichni účastníci měli k dispozici standardní vybavení – počítače (příp. mobily), mikrofony a v případě potřeby zapínali i kamery.

Ověřování prováděly pedagogické pracovnice, zaměstnankyně škol (dále „vyučující“); za přítomnosti lektorů – realizátorů VP, zaměstnanců příjemce; a to v celkovém počtu pěti vyučujících a dvou lektorů, kteří se při ověřování střídali (v hodině vždy byli přítomni dva – vyučující a zaměstnanec příjemce). Z prezenční výuky byly pořizovány fotografie a z on-line výuky printscreeny; pořizovány byly obvykle i podrobné zápisy, které jsou u příjemce k dispozici v el. podobě. Získané poznatky z výuky byly hned po hodině vzájemně konzultovány, realizátoři si sdělovali svoje pocity ze zvládnutí hodiny, vyjasnili si nedostatky jak po věcné, tak organizační stránce a domluvili se na organizaci ověřování další hodiny. Před každou hodinou si realizátoři vysvětlili případné nejasnosti (obsahového či organizačního charakteru). Materiály v elektronické podobě (textové podklady, prezentace, pracovní listy včetně řešení) byly vyučujícím předávány vždy min. s dvou týdním předstihem. V případě prezenční výuky dostali účastníci po hodině podklady obsahující základní poznatky získané v hodině; v případě on-line výuky dostali veškeré podklady předem s několikadenním předstihem.

Program byl uspořádán do několika bloků, které byly hodnoceny ze strany účastníků i realizátorů evaluačními dotazníky.

b) Jaký byl zájem cílové skupiny?

Zájem žáků během ověřování byl značný. Účastníci motivoval především odlišný způsob výuky ve srovnání s běžným stavem (frontální výklad byl omezen; většinu doby se žáci zabývali různými aktivizačními cvičeními, prací ve dvojici nebo ve skupině, společnou diskusí, prací na projektech, didaktickými hrami apod.). Po značnou část hodiny tak byli do výuky aktivně zapojeni všichni účastníci. Účastníci dávali pozor, aktivně reagovali na otázky vyučujících, s velkým zájmem se zabývali pracovními listy, diskutovali, s nadšením plnili aktivity typu projektů či her, v řadě případů si opravili svoje původní názory na konkrétní problémy spojené s probíranými tématy apod.

c) Jaká byla reakce cílové skupiny?

Témata se týkala veřejného života, občanské angažovanosti, lidských a občanských práv, a politiky, což již žáky v tomto věku zajímá. Účastníci sami uváděli své zkušenosti k daným oblastem a příklady ze života, kterými výuku doplňovali, ale též s vyučujícími v některých případech polemizovali nebo nesouhlasili. Nejsilnější reakci vyvolal blok C, zaměřený na problematiku veřejného života a občanské angažovanosti, téma rozdělené společnosti v bloku A, a dále všechny projektové hodiny v blocích A a C; žáci však uvítali i ty hodiny bloků A a B, které jim přinesli řadu praktických informací o fungování politiky na obecní, krajské, české, evropské i světové úrovni.

2. Výsledky ověření

a) Výčet hlavních zjištění/problémů z ověřování programu:

Ověřování programu prokázalo, že hodiny jsou přínosné, funkční a realizovatelné. Přesto jsme se při ověřování první (původní) verze programu setkali v jednotlivých hodinách s některými dílčími problémy. Díky intenzivnímu kontaktu a diskusím byla na těchto problémech takřka stoprocentní shoda mezi tvůrci programu a vyučujícími; a ve většině ohledů i s žáky, kteří nedostatky vycítili a upozornili na ně po hodině či v evaluačních dotaznících. Na základě rozboru problémů jsme přistoupili k dílčím úpravám všech hodin programu. Některé hodiny v takto upravené nové (finální) verzi byly na některých skupinách ověřeny, přičemž se ukázalo, že byly problémy a nedostatky úspěšně odstraněny. Níže je uveden souhrn těch nejhlavnějších zjištění, týkajících se prvních (původních) verzí hodin programu:

1. Relativně největším problémem byla poněkud větší délka a náročnost výkladových částí některých hodin bloků A a B (hodiny 1 – 3 a 7 – 10, z toho zvláště hodiny 2 a 8). Ukázalo se, že žáci si ze základní školy nepřinesli v daných tématech patřičný základ a značné mezery v něm jim neumožnily plně vstřebat a využít nový výklad. Také jejich schopnost udržet pozornost a plně porozumět všem aspektům probírané problematiky byly nižší, než tvůrci programu původně předpokládali. Ve výsledku trval výklad většinou o něco déle, než bylo plánováno, a žáci si z něj neodnesli všechny potřebné poznatky, což do určité míry negativně ovlivnilo i další průběh hodin.

2. Jako poněkud obtížné či dlouhé se ukázaly v některých hodinách i některé dílčí aktivity (např. obě aktivity v hodině 1, závěrečná aktivita v hodině 2 i v hodině 9, některé aktivity v hodinách 11 a 12), a to z hlediska náročnosti úkolů, srozumitelnosti zadání, množství cizích slov, obtížnosti textů, celkové délky aktivit apod.

3. Z dílčích problémů v jednotlivých hodinách už níže uvádíme pouze ty relativně závažnější. Ostatní dílčí problémy již značně marginálního charakteru (i způsob vypořádání se s nimi) jsou uvedeny pro jednotlivé hodiny v jednotlivých průběžných zprávách (např. úpravy jednotlivých konkrétních vět či obrázků v prezentacích apod.).

3A. V hodině 10 se ukázalo, že využití citátů ve výkladu je velmi vhodné, ale citáty samotné jsou příliš početné, dlouhé a složitě formulované.

3B. V hodině 14 se ukázalo, že pravidla hry na rozhodování o využití území jsou nastavena zbytečně složitě a podrobně, což hru pouze prodlužuje a ubírá na kreativě žáků.

3C. V hodině 15 měli někteří žáci určitý problém s oddělením cílů a řešení rozvojového projektu, s odhadem finanční náročnosti projektů a s konceptem udržitelnosti.

3D. V hodině 16 v hlavní aktivitě měli někteří žáci problém s porozuměním osnově; navíc při prezentaci nebyl z osnovy zcela zřejmý příběh dotyčného člověka.

Ověřování on-line ukázalo, že tyto konkrétní hodiny (1, 3, 4, 9, 10, 13, 15, 16) lze on-line formou uspokojivě realizovat, i když preferovaná by stále měla být prezenční forma.

b) Návrhy řešení zjištěných problémů:

Všechny výhrady uvedené v bodu (a) byly zohledněny při přepracování programu do nové (finální) verze:

Ad 1. Bylo nutné poněkud krátit výkladové části některých hodin bloků A a B (hodiny 1 – 3 a 7 – 10, zvláště hodiny 2 a 8), a snížit jejich náročnost tak, aby lépe odpovídala zjištěným vstupním znalostem i schopnostem žáků. Teorii a odbornost bylo nutné potlačit a naopak bylo nutné zdůraznit praktické využití i příklady, které žákům umožní látce lépe porozumět, pochopit její význam, a „zažít“ si ji. Výklad též bylo nutné pro žáky zatraktivnit a více jej přiblížit jejich zájmům a potřebám; to se týkalo dvojnásob prezentací (méně textů, méně odborných termínů, více grafiky apod.). Největší změny se v tomto ohledu týkaly hodiny 2, v níž byly výklad a hlavní aktivita nastaveny jako vzájemně částečně alternativní; a hodiny 8, v níž byl podstatně krácen výklad a obměněna hlavní aktivita hodiny.

Ad 2. Bylo nutné poněkud krátit a zjednodušit některé aktivity (např. obě aktivity v hodině 1, závěrečná aktivita v hodině 2 i v hodině 9, některé aktivity v hodinách 11 a 12), a to ve smyslu

snížení náročnosti i počtu úkolů, zlepšení vysvětlení, srozumitelnosti a názornosti zadání, nahrazení maxima cizích slov českými výrazy, zjednodušení textů, krácení textů i celkové délky aktivit, uvádění příkladů, nastavení některých úkolů jako vzájemně alternativních či rozšiřujících apod.

Ad 3A. Citáty v hodině 10 bylo nutné nahradit menším počtem kratších a srozumitelnějších citátů, konkrétně smyšlených citátů českých voličů.

Ad 3B. Hru v hodině 14 bylo nutné zjednodušit – méně pravidel a jednodušší, ubrat některé zbytečné kroky, nechat více prostoru pro kreativitu žáků, podpořit jejich zapojení do diskuse.

Ad 3C. V hodině 15 bylo nutné z rozvojového projektu odstranit udržitelnost a lépe (názorněji) vysvětlit rozdíl mezi cílem a řešením a taktéž finanční náročnost.

Ad 3D. V hodině 16 bylo nutné osnovu lépe a názorněji vysvětlit a doplnit požadavek na převyprávění příběhu vlastními slovy.

U těch hodin, které byly ověřovány on-line (1, 3, 4, 9, 10, 13, 15, 16) byl do metodického textu pro vyučujícího dodán popis uzpůsobení pro on-line výuku.

c) Bude/byl vytvořený program upraven?

ANO, byl. Jak bylo uvedeno v bodu (a), na základě poznatků byla vytvořena nová (finální) verze všech hodin programu.

d) Jak a v kterých částech bude program na základě ověření upraven?

Viz body (a) a (b) – byla vytvořena nová (finální) verze programu s dílčími úpravami všech hodin. Jednotlivé úpravy jsou popsány v bodu (b), konkrétních zásahů bylo mnoho set, od kosmetických po podstatnější; do detailu jsou patrné z průběžných zpráv a ze srovnání obou verzí hodin, které má příjemce k dispozici přehledně v el. podobě.

Změny se týkaly především krácení a zjednodušení výkladu některých hodin bloků A a B, a krácení a zjednodušení některých aktivit vybraných hodin všech tří bloků.

Jak bylo uvedeno v bodu (a), některé hodiny v přepracované nové (finální) verzi byly na některých skupinách úspěšně ověřeny, přičemž se ukázalo, že nedostatky byly odstraněny a nové hodiny již fungovaly bez problémů.

3. Hodnocení účastníků a realizátorů ověření³

a) Jak účastníci z cílové skupiny hodnotili ověřovaný program?

Vzdělávací program byl hodnocen jednotlivými skupinami po jednotlivých blocích. Hodnocení probíhalo do standardizovaných formulářů, které jsou vyplněné k dispozici u příjemce.

Účastníci hodnotili průběh programu pozitivně. Neměli žádné zásadní námitky, které by se stále opakovaly, chválili výběr témat, aktivity, ukázky a příklady i diskusi nad problémy, nad nimiž se dříve příliš nezamýšleli, i informace a aktivity které budou přínosné pro jejich další život.

b) Co bylo v programu hodnoceno v rámci ověřovací skupiny nejlépe?

Souhrnně lze konstatovat, že největší zájem vzbudily prakticky všechny aktivity; výklad samozřejmě žáky zaujal o něco méně. Velmi kladně byla přijata práce ve dvojicích resp. skupinách, diskuse a jednání, různé formy hlasování, využití pracovních listů. Největšímu zájmu se pak těšily praktické hodiny s projekty či hrami (4, 6, 13, 14, 15), v nichž mohli žáci nejvíce projevit svou aktivitu a kreativitu (která je u řady manuálně zaměřených učňovských oborů velmi důležitá – např. kadeřník, truhlář, kuchař). V některých školách posloužily výsledky projektů i k výzdobě stěn tříd či chodeb, příp. byly i prezentovány na webu, intranetu či facebooku školy.

³ Vychází z evaluačních dotazníků žáků, učitelů, realizátorů programů – pracovníků neformálního vzdělávání či záznamů z rozhovorů s dětmi, které příjemce uchovává pro kontroly na místě.

c) Jak byl hodnocen věcný obsah programu?

Velmi příznivě, témata byla pro žáky zajímavá a aktuální. Žáci si pochvalovali jak často velmi inspirativní hodiny bloku C, které byly zaměřeny na jejich vlastní občanskou angažovanost a veřejnou aktivitu; a poslední dvě hodiny bloku A, zaměřené na téma rozdělené společnosti; tak i některé více výkladové hodiny bloků A a B, zaměřené prakticky na českou či evropskou politiku a prvovaliče, což již žáky daného věku zajímá.

d) Jak bylo hodnoceno organizační a materiální zabezpečení programu?

Pomůcky a materiální zajištění programu byly hodnoceny pozitivně; u některých hodin se objevily výtky k přílišné časové náročnosti. Žákům pochopitelně nevyhovovala výuka on-line, s čímž však nebylo možné nijak naložit.

e) Jak byl hodnocen výkon realizátorů programu?

Výkon vyučujících dostal nadprůměrný počet kladných reakcí, a to ve všech hodnocených skupinách.

f) Jaké měli účastníci výhrady/připomínky?

Žádné zásadní výtky zaznamenány nebyly; dle připomínek viz výše, zejm. bod (2a) – u některých hodin větší časová náročnost, resp. obtížnost či odbornost výkladu, ojedinelé i délka či náročnost některých aktivit.

g) Opakovala se některá výhrada/připomínka ze strany účastníků častěji? Jaká?

NE; jak to tak bývá, řada připomínek byla spíše protichůdná (někteří chtěli více diskuse, jiní více pracovních listů; někteří považovali látku za příliš jednoduchou, jiní za příliš obtížnou apod.). To do určité míry souvisí i se značnou vzájemnou odlišností jednotlivých skupin (malé x větší kolektivy, starší x mladší, různé obory – ošetřovatel x truhlář apod.).

h) Budou případné připomínky účastníků zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?

ANO, byly – jak bylo uvedeno v bodu (2), byla zpracována nová (finální) verze všech hodin programu.

i) Jak byl program hodnocen ze strany realizátorů programu?

Ze strany realizátorů byl VP hodnocen velmi příznivě. Vyučující uváděly, že nabídka materiálů na tato témata pro výuku na tomto typu škol byla dosud zcela nedostatečná (resp. žádná), že jim předložené materiály nabídly řadu možností, jak vyučovat některá obtížnější témata, že je hodlají používat i v dalších letech, že je považují za metodické i obsahové obohacení své výuky, a že je rády doporučí ostatním vyučujícím.

Většina připomínek byla uvedena již v bodu (2a) – týkaly se především větší časové či obsahové náročnosti některých výkladových částí, ojedinelé i aktivit. Nutno ovšem podotknout, že ani jednotlivé vyučující se na některých bodech neshodly – pro některé byla jedna aktivita obtížnější a pro jiné jednoduchá, některé daný výklad zvládly časově bez problémů a jiné jej přetáhly o 25 %, apod. Pokud se na něčem vyučující shodly, pak to byla obtížnost on-line výuky, která je na tomto typu škol násobena nedostatečným technickým zázemím žáků a malou podporou ze strany rodin.

j) Navrhují realizátoři úpravy programu, popř. jaké?

Jak již bylo uvedeno v bodu (2b), vyučující doporučily u některých výkladových částí, ojedinelé i u aktivit, jejich krácení či zjednodušení.

k) Budou tyto návrhy realizátorů zpracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?

ANO – jak již bylo uvedeno v bodech (1) a (2), byla zpětná vazba od vyučujících získávána po jednotlivých hodinách, což umožnilo postupně vytvářet nové (finální) verze hodin, které obsahovaly zpracované jejich výtky a návrhy.

l) Konkrétní výčet úprav, které budou na základě ověření programu zpracovány do další/finální verze programu:

Jak již bylo mnohokrát uvedeno (zejm. bod 2), byla vytvořena nová (finální) verze programu s dílčími úpravami všech hodin. Jednotlivé úpravy jsou popsány výše (bod 2), konkrétních zásahů bylo mnoho set; do detailu jsou patrné ze srovnání obou verzí jednotlivých hodin, které má příjemce k dispozici přehledně v el. podobě. Změny se týkaly především:

- zkrácení a zjednodušení některých výkladových částí (zejm. hodiny 1 – 3 a 7 – 10, z toho zvláště 2 a 8),

- zkrácení, zjednodušení, srozumitelnější zadání apod. u některých aktivit,

- některé další dílčí úpravy aktivit či praktických hodin podle toho, jak (ne)fungovaly při ověřování (např. hodiny 10, 14, 15, 16; viz bod 2).

Některé výtky a problémy měly obecný charakter, tj. týkaly se všech hodin, a proto byly provedeny větší či menší změny a revize plošně u všech hodin programu.

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis
Zpracoval/a	Mgr. Jan Kabrda, Ph.D.	10. 5. 2021, Jihlava	

7 Příloha č. 4 – Odborné a didaktické posudky programu

Výzva Budování kapacit pro rozvoj škol II

Povinně volitelná aktivita č. 7

Odborný a didaktický posudek programu

(vzor)

Dva odborné a didaktické posudky jsou součástí finální verze každého vytvořeného programu. Dva posuzovatelé zpracovávají posudky nezávisle jeden na druhém a současně se nepodíleli na tvorbě posuzovaných programů a s nimi souvisejících materiálů. Smysl a podmínky zpracování odborných a didaktických posudků jsou uvedeny v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část, kap. 5,2,4:

Případné připomínky a návrhy posuzovatelů příjemce vypořádá a zadá posuzovatelům (kteří zpracovali původní posudek) následně vypracování nového posudku. Podmínkou pro schválení výstupu jsou dva doporučující posudky, které budou součástí finální verze programu.

Schvalující posudky potvrzují soulad nově vytvořeného programu se zaměřením výzvy, soulad se strategickými dokumenty, s pojetím Kompetencí pro demokratickou kulturu, s požadavky na výstupy této aktivity a potvrzují potřebnou odbornou a didaktickou úroveň vytvořeného programu.

I.

Příjemce	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o.
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008119
Název projektu	Pojďme o sobě rozhodovat!
Název vytvořeného programu	Pojďme se dohodnout a rozhodnout!
Pořadové číslo zprávy o realizaci, ke které je posudek dokládán	7.

II.

1. Celkové zhodnocení programu

- a) *Je název programu srozumitelný a vyjadřuje jeho obsah?*
Název programu i jeho dílčích částí je zvolen vhodně a výstižně a shoduje se s obsahem předloženého textu. Je dobře srozumitelný jak účastníkům programu (žákům a pedagogům) tak i veřejnosti. Název programu odpovídá i obsahu jednotlivých vyučovacích hodin.
- b) *Odpovídá název programu názvu, který příjemce uvedl do přílohy žádosti o podporu Přehled vytvářených programů a zvolených tematických oblastí?*
Ano, během vytvoření programu nedošlo ke změně názvu a zvolených tematických oblastí.
- c) *Je jasně stanoven cíl programu?*
Cíl programu je stanoven jasně a srozumitelně. Stejně tak jsou vhodně zvoleny i cíle jednotlivých vyučovacích hodin. Jsou stanoveny jak dovednostní, tak i poznávací cíle včetně doplňujících cílů.
- d) *Je dosažení vzdělávacího cíle programu reálné?*
Dosažení vzdělávacího cíle celého programu je reálné v rámci stávající časové dotace. Autoři si jsou vědomi dílčích rizik, které se mohou vyskytnout při práci v některých hodinách v rámci tříd s méně nadanými žáky či v určitých typech škol, protože program je určen pro vzdělávání širokého spektra žáků. Tam by mohla být časová dotace nedostatečná, ale materiály k jednotlivým aktivitám v rámci hodin s tímto počítají (příprava některých aktivit jako domácí úloha, možnost přesunu mezi jednotlivými hodinami, zkrácení vypracování části úkolů nebo prezentace žáků, několik verzí výkladu).
- e) *Je vzdělávací cíl stanoven v souladu s Kompetencemi pro demokratickou kulturu – viz kap. 2 Pravidel pro žadatele a příjemce – specifická část?*
Vzdělávací cíl programu je stanoven plně v souladu s Kompetencemi pro demokratickou kulturu. Akceptuje tyto modely včetně získávání a osvojení demokratických kompetencí – hodnot, postojů, dovedností a znalostí s kritickým porozuměním a možností diskuse o těchto kompetencích. Především jde o hodnoty demokracie, lidská a občanská práva, postoje k odlišným názorům a pravidlům demokratické diskuse a způsobům fungování demokracie, odpovědnosti a občanské uvědomělosti.

- f) *Pokud je program určen dětem a žákům, jsou rozvíjeny odpovídající klíčové kompetence? Je vzdělávací cíl stanoven v souladu s příslušným RVP?*

Program je určen především žákům odborných středních škol a učilišť a rozvíjí klíčové kompetence v rámci rámcových vzdělávacích programů. Vzdělávací cíle programu odpovídají vzdělávacím cílům RVP pro příslušné předměty a věkové skupiny. Velmi dobře podporuje klíčové kompetence pro mezipředmětovou výuku. Jeho kladem je i to, že pokrývá široké spektrum oborů středních odborných škol a učilišť.

- g) *Pokud je program určen pedagogům, odpovídá vzdělávací cíl programu potřebám jejich pedagogické praxe?*

Není relevantní.

- h) *Je jasně stanovena cílová skupina?*

Cílová skupina je v úvodních materiálech k předkládanému programu jasně stanovena. Jedná se především o žáky oborů zakončených závěrečnou zkouškou a výučním listem, tj. žáky středních odborných učilišť resp. středních odborných škol; ale i o žáky maturitních oborů tamtéž. Cílovou skupinu považují za vhodně zvolenou s ohledem na náročnost programu, stejně tak na možnost přizpůsobení programu úrovni jednotlivých žáků, případně i jejich věku.

- i) *Odpovídá zvolená cílová skupina programu údaj, který uvedl příjemce do přílohy žádosti o podporu Přehled vytvářených programů a zvolených tematických oblastí?*

Odpovídá v plném rozsahu.

- j) *Odpovídá zaměření a obsah programu zvolené cílové skupině?*

Program odpovídá cílové skupině jak zaměřením, tak i obsahem a jeho úrovní s možností vnitřní diferenciací v jednotlivých skupinách žáků, nejen co do jejich úrovně, ale například i velikosti tříd. V rámci středních odborných učilišť / škol je daleko větší diferenciací v počtu žáků v jednotlivých třídách než např. na gymnáziích.

k) *Pokud se jedná o program s uzpůsobením pro žáky se SVP ve smyslu společného vzdělávání, je splněna podmínka, že jej mohou žáci se SVP bez problému absolvovat?*
Není relevantní. Program není explicitně určen pro žáky se SVP; nicméně nic nebrání tomu, aby jej absolvovali.

l) *Odpovídá obsah a pojetí programu Kompetencím po demokratickou kulturu a pojetí aktivity č. 7 ve výzvě?*
Ano, odpovídá jak kompetencím pro demokratickou kulturu, tak i pojetí aktivity č. 7 v rámci výzvy.

m) *Není koncepce programu v rozporu s pojetím Kompetencí po demokratickou kulturu a pojetím aktivity č. 7 ve výzvě?*
Obsah i koncepce předloženého programu jsou v souladu jak s pojetím Kompetencí pro demokratickou kulturu, tak i pojetím výše zmíněné aktivity.

n) *Odpovídá obsah programu zvolené tematické oblasti (viz kap. 5.2.4 Pravidel pro žadatele a příjemce – specifická část), kterou příjemce uvedl do přílohy žádosti o podporu Přehled vytvářených programů a zvolených tematických oblastí?*
Z kontroly programu a přílohy žádosti o podporu vyplývá, že obsah plně odpovídá zvolené tematické oblasti.

o) *Odpovídá hodinová dotace obsahu a cílům programu?*
Celková hodinová dotace je dostatečná a stačí pokrýt požadavky na čas nutný pro splnění cílů programu. Program počítá s možností dílčích přesunů časové dotace mezi jednotlivými tématy.

- p) *Je program zpracován na dostatečné grafické úrovni s využitím vzoru přílohy pro vzdělávací program (viz vzor na webu MŠMT)?*
Úroveň grafického zpracování jednotlivých částí programu zcela odpovídá požadavkům a je v souladu se vzorem přílohy pro tvorbu vzdělávacích programů.
- q) *Je program zpracován ve všech částech, které obsahuje vzor přílohy pro vzdělávací program (viz vzor na webu MŠMT)?*
Ano, je zpracován ve všech částech podle obsahu vzoru přílohy pro vzdělávací program.
- r) *Obsahuje program všechny povinné dílčí výstupy vzdělávacího programu tak, jak jsou uvedeny v popisu aktivity č. 7 v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část?*
Program obsahuje všechny požadované dílčí výstupy.
- s) *Obsahuje program všechny povinné dílčí výstupy vzdělávacího programu minimálně tak, jak je příjemce uvedl v příloze žádosti o podporu Přehled klíčových výstupů k naplnění indikátorů projektu ESF?*
Program obsahuje všechny povinné dílčí výstupy v rozsahu, v jakém je uvedl žadatel v příloze žádosti o podporu.
- t) *Proběhlo ověření programu dle podmínek uvedených v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část – viz kap. 2 a kap. 5.2.4?*
Ověření proběhlo dle stanovených podmínek; uzavření škol si pochopitelně vynutilo ověření některých hodin on-line, nicméně to bylo provedeno zcela korektně a plnohodnotně.

- u) Je součástí finální verze programu Zpráva o ověření programu v praxi (viz vzor na webu MŠMT)? Byly do finální verze programu skutečně zapracovány poznatky z ověření programu v praxi?

Ano, Zpráva je součástí programu; poznatky z ověřování byly plně a správně zapracovány do finální verze programu (autoři na tomto základě vytvořily nové, finální verze všech hodin).

- v) Vypořádal a zapracoval příjemce Vaše případné připomínky a návrhy, pokud jste je před vypracováním této finální verze posudku vznesl/a?

Příjemce se vypořádal s mými připomínkami v dostatečném rozsahu a přijal také většinu návrhů, které jsem před vypracováním finální verze posudku vznesl.

- w) Jaké jsou slabé a silné stránky programu?

K silným stránkám posuzovaného programu patří jeho srozumitelnost jak pro žáky, tak i pro pedagogy. Oproti minulým programům příjemce došlo ke zjednodušení části programu i zmenšení nutnosti ověřovat řadu údajů např. na internetu a dalších zdrojích. Kladen je důraz na vytváření vlastního názoru účastníků, jejich vlastní aktivitu a využití již získaných znalostí a dovedností a kritické myšlení a vhodná je i metodika vyjadřování vlastního názoru i jeho prosazování v rámci skupiny. To plně odpovídá i zaměření programu. Obsah je zpracován inovativně s použitím aktuálních dostatečně medializovaných i méně známých případů i příběhů z minulosti, které se dotýkají témat programu a silně motivují žáky. Velmi dobré je i rozčlenění programu na jednotlivé bloky a vyučovací hodiny, vše na sebe logicky navazuje. Vhodné je i zařazení aktivit a úkolů pro různé úrovně žáků v rámci jednoho kolektivu. Program je orientován mezipředmětově s možností zařazení množství témat probíraných v jednotlivých předmětech.

Slabých stránek programu je velmi málo a jde spíše o potenciální hrozby, kterých si jsou zpracovatelé vědomi, často s nimi již počítají a vše také ověřili v rámci pretestování. Jde především o možnou časovou náročnost některých hodin. S tím ovšem tvůrci programu počítají. Spíše jako doporučení a možnou příležitost do budoucna pak vidím možnou úpravu celého programu do on-line výuky.

- x) Jak hodnotíte celkové zpracování programu a jeho kvalitu? Vložte slovní hodnocení. Pokud byste měl/a program ohodnotit známkou, jakou mu udělíte? Známkování jako ve škole, tj. od jedničky (nejlepší hodnocení) do pětky (nejhorší hodnocení).

Program hodnotím zcela jistě za 1. Toto v současné době stále více aktuální téma je nutné zařadit do výuky kvůli současnému zpochybňování demokracie a jejích principů i volání po různých třetích cestách (např. přímá a neomezená demokracie) i v souvislosti se současnou pandemií. Na základě mých zkušeností s výukou na středních i vysokých školách (mimo jiné i předmětů jako management neziskového sektoru nebo politické geografie) právě znalosti a dovednosti, které žáci získají po absolvování tohoto programu, jsou klíčové nejenom pro jejich další studium, ale zejména pro jejich další život.

V této souvislosti velmi kladně hodnotím potřebu vlastního přístupu, uplatnění kritického myšlení a nutnost diskuse mezi sebou i s vyučujícím, tedy to co nejen našemu školství stále chybí.

y) *Doporučujete program k realizaci tvůrcem programu?*

Jednoznačně doporučuji realizaci programu jeho tvůrci.

z) *Doporučujete program k realizaci i dalšími subjekty?*

Doporučuji jeho další realizaci i dalšími subjekty, tvůrce programu je plně kompetentní k jeho rozšíření mezi další subjekty. Jeho realizace je zcela jistě doporučitelná i na dalších typech škol a vzdělávacích zařízení.

2. Zhodnocení programu z odborného hlediska

- a) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován kvalitně a na potřebné odborné úrovni?*
Program je po odborné stránce zpracován velmi kvalitně a jeho obsah odpovídá současným trendům jak v příslušných vědních disciplínách, tak i ve způsobu předávání poznatků a učení se potřebným dovednostem.
- b) *Je z odborného hlediska program koncipován logicky?*
Program je z odborného hlediska seřazen logicky a postupuje se od jednotlivostí ke složitějším poznatkům. Všechny pojmy a postupy jsou vysvětleny tak aby byly srozumitelné všem účastníkům programu.
- c) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován dostatečně přehledně?*
Jak celkový program, tak i jeho dílčí výstupy jsou zpracovány velmi přehledně bez zbytečného balastu. Zároveň však jsou uváděny souvislosti a reálie, které účastníkům programu pomáhají v lepší orientaci a porozumění.
- d) *Jsou jednotlivé obsahové části programu propojeny, existuje potřebná návaznost jednotlivých obsahových celků?*
Jednotlivé obsahové celky a v jejich rámci i jednotlivé hodiny na sebe dobře navazují. Dovednosti a vědomosti získané v předchozích obsahových celcích jsou využívány v těch následujících a jsou vhodně rozšiřovány a upevňovány.
- e) *Odpovídá odborná úroveň programu současným poznatkům a je dostatečně aktuální?*
Autoři používají, jak už bylo uvedeno, nejnovější současné poznatky. Vysoká je i míra aktuálnosti, která je patrná na jednotlivých příkladech uvedených v dílčích celcích, ale zároveň si program uchovává nadčasovost a může tak být bez problémů realizován dlouhodobě nebo v případech, kde je to nutné, jen po drobných aktualizacích. Vysoce kladně hodnotím i na první pohled neobvyklé příklady, které však velmi dobře ilustrují řešenou problematiku, jsou nadčasové (využívají ne zcela známá historická fakta) a zároveň vysoce aktuální a nutí žáky ke kritickému myšlení a k následné diskusi (např. pohádka o Perníkové chaloupce v podcelku Rozdělená společnost nebo Charta o Togu též v podcelku Rozdělená společnost).
- f) *Je program z odborného hlediska zpracován v souladu s Kompetencemi pro demokratickou kulturu?*
Ano je v souladu se všemi součástmi Kompetencí pro demokratickou kulturu.

- g) *Je program ve všech dílčích výstupech dostatečně podrobně rozpracován (tj. tak, aby mohl být bez problémů realizován bez dalšího doplňování obsahu učiva apod. i jiným subjektem, v jiné škole)?*

Všechny dílčí výstupy programu jsou realizovatelné bez úpravy či doplňování učiva i pro realizace jiným subjektem než zhotovitelem programu.

- h) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován tak, že je možná jeho bezproblémová přenositelnost (vyjma částí programu, které jsou popř. vázány na konkrétní region, konkrétní objekt atd., popř. obsahuje program varianty pro jiný region, objekt nebo metodický návod na možnou úpravu pro realizaci v jiném regionu, objektu apod.)?*

Ano. Program byl sice primárně vypracován a také ověřován ve školách Kraje Vysočina, ale principiálně je zaručena jeho bezproblémová přenositelnost do jiných regionů. Pouze velmi malá část programu je vázána ke Kraji Vysočina (např. pokud se uvádí konkrétní příklady, tak jsou přednostně uváděny z tohoto kraje), ale i tyto části jsou přenositelné maximálně s malými úpravami a proto není potřebné, aby program obsahoval metodické úpravy pro možnou realizaci v jiném regionu.

- i) *Pokud je program určen pedagogickým pracovníkům, je zpracován ve formě odpovídající požadavkům na akreditované programy DVPP: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/akreditace-v-systemu-dvpp>?*

Není relevantní.

- j) *Pokud je program určen pedagogickým pracovníkům a obsahuje distanční část, je zpracován dle akreditačních požadavků na programy DVPP s distanční částí: <http://www.msmt.cz/file/36202?>*

Není relevantní.

- k) *Je soubor odkazů na materiály, které byly pro danou problematiku vytvořeny v předchozích projektech, dostatečně rozsáhlý, jsou anotace výstižné a jsou odkazy funkční?*

Každá vyučovací hodina je doplněna poměrně velkým množstvím odkazů na literaturu a internetové zdroje, a to jak na materiály které byly pro danou problematiku vytvořeny

v předchozích projektech, tak autoři i doplnili vysoce relevantní vlastní zdroje. Při kontrole internetových odkazů byly všechny funkční, ale vzhledem k proměnlivosti situace v internetovém prostředí doporučuji kontrolu internetových odkazů průběžně během realizace vzdělávacího programu.

- l) *Je terminologie používaná ve všech dílčích výstupech na odpovídající odborné úrovni, popř. je v odůvodněných případech dostatečně vysvětlena?*

Terminologie je v naprosté většině případů na odpovídající odborné úrovni a je srozumitelná. Doporučuji jen drobné úpravy nebo vysvětlení některých méně obvyklých výrazů, přitom však použitých u velmi dobře zvolených postupů a metod. Např. ne každý může pochopit výrazy „lobby“ či „po lajně“. Viz dílčí připomínky k odborné úrovni projektu na závěr tohoto posudku, kde jsou tyto poznámky zopakovány, rozšířeny a sumarizovány.

- m) *Obsahuje program potřebné odkazy na použité zdroje?*

Odkazy na použité zdroje jsou v pořádku. Stejně tak odkazy na literaturu a další zdroje obsahuje i seznam literatury, který je součástí metodického textu k jednotlivým vyučovacím hodinám.

- n) *Jsou citace uváděny v souladu s platnou normou?*

Citace literatury a zdrojů jsou v souladu s obvyklými citačními normami používanými v odborných textech. V dílčích případech však doporučuji sjednotit citace v jednotlivostech, jako např. psaní křestních jmen: někde je pouze počáteční písmeno, někde celé jméno; nebo podoba citace Člověk v tísni, kde je např. u první vyučovací hodiny rok vydání hned za názvem organizace, zatímco ve vyučovací hodině číslo 6 až na konci citace. Blíže viz připomínky na závěr tohoto posudku.

- o) *Prošel program ve všech dílčích výstupech jazykovou korekturou?*

Podle mého posouzení je stylistická a jazyková úroveň všech výstupů na dobré úrovni a jazyková korektura byla provedena na odpovídající úrovni.

- p) *Je program ve všech dílčích výstupech na potřebné jazykové, stylistické a grafické úrovni? Veškerá jazyková, stylistická i grafická úroveň je na velmi dobré úrovni a působí přehledně a srozumitelně. Vhodně jsou zvoleny styly, velikosti a druhy písma i uspořádání jednotlivých dílčích částí (odstavců, odrážek, nadpisů a podnadpisů či rámečků).*
- q) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován tak, že splňuje všechny požadavky uvedené v Kritériích kvality digitálních vzdělávacích zdrojů podpořených z veřejných rozpočtů: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/21071/kriteria_kvality_digitalnich_vzdelavacich_zdroju.pdf? Ano. Předkládaný program bude zveřejněn pod veřejnou licenci, z autorskoprávního hlediska tedy požadavky splňuje. Stejně tak bude uložen on-line s náležitými metadatovými popisky a v přístupném formátu a tak bude plnit i technické požadavky. Z výše i níže uvedených částí posudku pak vyplývá i jeho soulad s požadavky na odbornou a jazykovou správnost, s kurikulárními požadavky a je také v obecném souladu s Ústavou České republiky a dalšími právními předpisy.*
- r) *Doložil příjemce, jak nabídl program ke zveřejnění na portálech uvedených v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část? Ano, příjemce způsob nabídky zveřejnění doložil.*
- s) *Jak hodnotíte celkovou odbornou úroveň programu? Jak bylo uvedeno výše je program na velmi dobré odborné úrovni a je pouze velmi málo podobných vzdělávacích programů, které by měly nejen vysokou úroveň zpracování, ale také byly aktuální a používaly současné poznatky z příslušných vědních oborů. Velmi vysoko hodnotím i úspěšnou snahu o mezipředmětovou spolupráci.*

3. Zhodnocení programu z didaktického hlediska

- a) *Jsou zvolené metody, postupy a formy výuky/realizace programu vhodné?*
Autoři programu velmi vhodně zvolili metody, postupy i formy pro realizaci programu jak ve vztahu k cílové skupině tak i k diskutované problematice.
- b) *Odpovídají zvolené metody, postupy a formy dané cílové skupině?*
Ano, plně odpovídají cílové skupině, a to jak zapojením náročnějších forem a prvků výuky (kritické myšlení, skupinové aktivity, interaktivní výuka), tak i forem a prvků méně náročných na znalosti a analytické a kritické myšlení (hra, projektová metoda).
- c) *Odpovídá obsah a odborná náročnost programu zvolené cílové skupině?*
Obsah i odborná náročnost odpovídají zvolené cílové skupině. Tato skupina může být svým složením v jednotlivých školách dosti různorodá, na což autoři reagují vnitřním členěním jednotlivých hodin a možností zvyšování či naopak snižování náročnosti obsahu.
- d) *Pokud je program určen pro děti a žáky, jsou zohledněny věkové zvláštnosti dané cílové skupiny?*
Ano, jsou zohledněny případné věkové zvláštnosti cílové skupiny, a to jak užitými metodami (např. příprava projektů), tak i obsahově (např. tematická orientace na prvotní či na mladistvé).
- e) *Pokud je program určen pro pedagogy, jsou z hlediska andragogiky zvoleny odpovídající formy výuky?*
Není relevantní.
- f) *Je v programu zvolena a realizována vhodná forma motivace cílové skupiny?*
Cílová skupina je motivována vhodnou formou, kromě hodnocení pedagogem se uplatňuje často i vnitřní hodnocení mezi žáky navzájem, a to jak při práci v celé třídě, tak i v menších skupinách.

- g) Jsou využity vhodné aktivizační metody?
Ano, jednotlivé vyučovací hodiny aktivizují žáka především samostatným myšlením a chováním, nutností použití kritického myšlení a spolupráci jak s učitelem tak mezi sebou.
- h) Jsou v programu využívány vhodné didaktické pomůcky?
V rámci programu jsou používány vhodné didaktické pomůcky především ve formě pracovních listů, powerpointových prezentací pro žáky a učitele, případně tabletů nebo počítačů s připojením na internet.
- i) Je metodika programu zpracována na potřebné didaktické úrovni?
Ano, metodika programu má nadstandardní didaktickou úroveň.
- j) Obsahuje program všechny potřebné materiály, prezentace, odborné texty, baterie příkladů dobré praxe, seznam doporučené literatury, internetové odkazy, klíče k listům úkolů, křížovek, kvízů, poznatky z ověření v praxi atd.?
Ano, všechny tyto prvky jsou součástí programu v dostatečné míře.
- k) Jak hodnotíte celkovou didaktickou úroveň programu?
Celková didaktická úroveň programu je velmi vysoká, stejně jako jeho odborná a formální úroveň. Velmi vhodně jsou propojena jednotlivá témata, vysoká je kvalita didaktických materiálů jak pro pedagogy, tak i pro žáky. Program proto může zprostředkovat aktuální témata především ze společensko-vědních předmětů na střední škole a připravit žáky nejen pro navazující výuku, ale zejména pro praktické využití získaných kompetencí, dovedností a znalostí v praktickém životě.

Případné další komentáře/poznámky k programu

K celému programu:

Je nutné sjednotit formu citací literatury a dalších zdrojů napříč všemi hodinami.

U projektových hodin je vhodné vyučujícímu poradit, že jsou sice bez větších potíží realizovatelné během jedné hodiny, ale že lze též pro větší hloubku zpracování a diskuse realizovat i během hodin dvou.

Metoda „po lajně“ (ve více hodinách) – metoda je velmi dobrá, ale snažil bych se možná najít vhodnější název.

K jednotlivým hodinám:

V hodině 1 je asi lépe použít než „vládu interpelovat = rožnit“, spíš „grilovat“.

V hodině 2 v aktivitě Proč bych měl jít volit v příkladech odpovědí bych jako příklad kromě Facebooku přidal i další sociální sítě nebo jen obecně „na sociálních sítích“.

V téže hodině doporučuji u výkonné moci doplnit úřady na různých úrovních.

V téže hodině bych místo „vláda je schvalována“ uvedl raději „je jí udělována důvěra“.

V téže hodině u tří mocí je používán jako příklad Ústavní soud, to je v pořádku, ale bylo by vhodné zmínit čtyřstupňovou strukturu obecných soudů (okresní, krajský, vrchní, nejvyšší), ústavní soud však je mimo tuto soustavu.

V téže hodině v pracovním listu „Cesta zákona“ je asi lépe než „podle stejného postupu“ zvolit „podle stejného principu“.

V hodině 5 v pracovním listu formulaci „záchrana života před vraždou“ bych doplnil nebo nahradil pojmem „sebeobrana“.

V hodině 7 ve výkladu k Demokracii, svobodě a lidským právům bych určitě doplnil kromě vysokého hodnocení západní Evropy a anglicky mluvících zemí ještě min. Japonsko a Jižní Koreu a asi i některé další státy.

V hodině 9 je nutné aktualizovat tabulku s výsledky účasti ve volbách (senát a kraje 2020).

V téže hodině na začátku vysvětlení menších správních celků doporučuji raději nepoužívat okresy, ale spíše kraje, resp. vysvětlit, že dnes již okresy jsou a vždy byly pouze v rámci státní správy.

V téže hodině též doporučuji lépe doplnit termín „územní samospráva“ (namísto „samospráva“), jinak bychom museli doplnit i celostátní úroveň a tedy tři úrovně samosprávy.

V téže hodině u státní správy pak doporučuji uvádět nejdříve ORP (důležitější) a jen okrajově jako čistě technické zmínit POÚ (tam role starosty spíš nulová, v rámci ORP významnější). POÚ v rámci reformy ztrácí svůj význam obecně.

V 10. hodině doporučuji doplnit u příkladu kalkulaček krajské volby 2020, ty fungují a jsou neaktuálnější.

V hodině 11 u občanského sektoru by bylo vhodné uvést pojem „třetí či neziskový sektor“ i jako základ občanské společnosti.

V hodině 12 je trochu zjednodušeně NNO resp. nevládní sektor omezen pouze na obecně prospěšné společnosti, patří sem i sport a kultura. Bylo by vhodné zmínit v rámci výkladu, že je právě propojení s těmi místními spolky v rámci neziskového sektoru.

V hodině 14 bych asi zvážil, zda místo termínu „zástupce lobby“ neužít např. „zástupce lobbingu“ (je vhodné to srovnat s influencery).

V hodině 15 v rámci humanitární mezinárodní pomoci by bylo vhodné zmínit roli Evropské unie.

V hodině 16 v medailoncích u Jakuba Čecha by bylo vhodné vysvětlit pojem „primátorka“ (starostka), ale to lze odkazem, když se vysvětlí v 9. hodině.

V téže hodině v medailonku Jana Palacha na závěr lze připomenout jeho obraz v kultuře, zejména filmová zpracování (Hořící keř).

Tyto připomínky a návrhy byly v dostatečné míře zapracovány příjemcem do konečné verze programu.

Potvrzuji soulad tohoto programu se zaměřením výzvy, se strategickými dokumenty, s pojetím Kompetencí pro demokratickou kulturu a s požadavky na výstupy aktivity č. 7, které jsou uvedeny v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část (navazující dokument výzvy Budování kapacit pro rozvoj škol II). Program je zpracován kompletně a je na potřebné odborné a didaktické úrovni.

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis
Zpracoval/a	RNDr. Tomáš Burda, Ph.D.	HRADEC KRÁLOV 10. srpna 2021	

Výzva Budování kapacit pro rozvoj škol II
Povinně volitelná aktivita č. 7

Odborný a didaktický posudek programu

(vzor)

Dva odborné a didaktické posudky jsou součástí finální verze každého vytvořeného programu. Dva posuzovatelé zpracovávají posudky nezávisle jeden na druhém a současně se nepodíleli na tvorbě posuzovaných programů a s nimi souvisejících materiálů. Smysl a podmínky zpracování odborných a didaktických posudků jsou uvedeny v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část, kap. 5, 2, 4:

Případné připomínky a návrhy posuzovatelů příjemce vypořádá a zadá posuzovatelům (kteří zpracovali původní posudek) následně vypracování nového posudku. Podmínkou pro schválení výstupu jsou dva doporučující posudky, které budou součástí finální verze programu. Schvalující posudky potvrzují soulad nově vytvořeného programu se zaměřením výzvy, soulad se strategickými dokumenty, s pojetím Kompetencí pro demokratickou kulturu, s požadavky na výstupy této aktivity a potvrzují potřebnou odbornou a didaktickou úroveň vytvořeného programu.

I.

Příjemce	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o.
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008119
Název projektu	Pojďme o sobě rozhodovat!
Název vytvořeného programu	Pojďme se dohodnout a rozhodnout!
Pořadové číslo zprávy o realizaci, ke které je posudek dokládán	7.

II.

1. Celkové zhodnocení programu

- a) *Je název programu srozumitelný a vyjadřuje jeho obsah?*
Ano. V názvu programu by mohl být v nějaké podobě obsažen předmět zájmu, na kterém „se máme dohodnout a rozhodnout“, totiž veřejný a občanský život, společnost, stát, svoboda, demokracie, apod. Nicméně poté by již byl název příliš dlouhý; vzhledem k zaměření a povaze většiny aktivit je proto název adekvátní.
- b) *Odpovídá název programu názvu, který příjemce uvedl do přílohy žádosti o podporu Přehled vytvářených programů a zvolených tematických oblastí?*
Ano.
- c) *Je jasně stanoven cíl programu?*
Ano, cíl je stanoven jasně.
- d) *Je dosažení vzdělávacího cíle programu reálné?*
Ano. Je pochopitelné, že dosažení vzdělávacího cíle vždy podléhá mnoha externalitám, z nichž tou nejzásadnější je osobnost, připravenost a maximální flexibilita pedagoga. Připravený materiál je však kvalitní manuál usnadňující dosažení společenské aktivace žáků a zvýšení jejich politické gramotnosti.
- e) *Je vzdělávací cíl stanoven v souladu s Kompetencemi pro demokratickou kulturu – viz kap. 2 Pravidel pro žadatele a příjemce – specifická část?*
Ano.
- f) *Pokud je program určen dětem a žákům, jsou rozvíjeny odpovídající klíčové kompetence? Je vzdělávací cíl stanoven v souladu s příslušným RVP?*
Ano, klíčové kompetence jsou v programu obsaženy. Vzdělávací cíl je v souladu s příslušnými RVP. Dobře zapadá zvláště do společenskovedního vzdělávání (zejm. oblast Člověk jako občan) a vhodně též rozvíjí průřezové téma Občan v demokratické společnosti.
- g) *Pokud je program určen pedagogům, odpovídá vzdělávací cíl programu potřebám jejich pedagogické praxe?*
Není relevantní.
- h) *Je jasně stanovena cílová skupina?*
Ano, cílová skupina je jasně stanovena.

- i) *Odpovídá zvolená cílová skupina programu údaj, který uvedl příjemce do přílohy žádosti o podporu Přehled vytvářených programů a zvolených tematických oblastí?*
Ano.
- j) *Odpovídá zaměření a obsah programu zvolené cílové skupině?*
Ano, obsah programu je adekvátní žákům středních odborných škol s maturitou či středních odborných učilišť se závěrečnou zkouškou a výučním listem.
- k) *Pokud se jedná o program s uzpůsobením pro žáky se SVP ve smyslu společného vzdělávání, je splněna podmínka, že jej mohou žáci se SVP bez problému absolvovat?*
Program není určen pro žáky se SVP.
- l) *Odpovídá obsah a pojetí programu Kompetencím po demokratickou kulturu a pojetí aktivity č. 7 ve výzvě?*
Ano, program může pozitivně rozvíjet aktivní zapojení dětí a žáků do rozhodovacích procesů a pozitivně ovlivňovat jejich přístup ke společenskému a demokratickému životu.
- m) *Není koncepce programu v rozporu s pojetím Kompetencí po demokratickou kulturu a pojetím aktivity č. 7 ve výzvě?*
Není v rozporu.
- n) *Odpovídá obsah programu zvolené tematické oblasti (viz kap. 5.2.4 Pravidel pro žadatele a příjemce – specifická část), kterou příjemce uvedl do přílohy žádosti o podporu Přehled vytvářených programů a zvolených tematických oblastí?*
Ano, obsah programu odpovídá zvolené tematické oblasti.
- o) *Odpovídá hodinová dotace obsahu a cílům programu?*
Ano.
- p) *Je program zpracován na dostatečné grafické úrovni s využitím vzoru přílohy pro vzdělávací program (viz vzor na webu MŠMT)?*
Ano, program je graficky zpracován velmi kvalitně a je formalizován v šablonách vzoru přílohy pro vzdělávací program.

- q) Je program zpracován ve všech částech, které obsahuje vzor přílohy pro vzdělávací program (viz vzor na webu MŠMT)?
Ano.
- r) Obsahuje program všechny povinné dílčí výstupy vzdělávacího programu tak, jak jsou uvedeny v popisu aktivity č. 7 v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část?
Ano.
- s) Obsahuje program všechny povinné dílčí výstupy vzdělávacího programu minimálně tak, jak je příjemce uvedl v příloze žádosti o podporu Přehled klíčových výstupů k naplnění indikátorů projektu ESF?
Ano, program obsahuje všechny dílčí výstupy vzdělávacího programu uvedené v příloze žádosti.
- t) Proběhlo ověření programu dle podmínek uvedených v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část – viz kap. 2 a kap. 5.2.4?
Ano.
- u) Je součástí finální verze programu Zpráva o ověření programu v praxi (viz vzor na webu MŠMT)? Byly do finální verze programu skutečně zapracovány poznatky z ověření programu v praxi?
Ano.
- v) Vypořádal a zpracoval příjemce Vaše případné připomínky a návrhy, pokud jste je před vypracováním této finální verze posudku vnesl/a?
Ano, připomínky byly zapracovány v dostatečném rozsahu.
- w) Jaké jsou slabé a silné stránky programu?
Silné stránky programu jsou jeho obsahová provázanost, didaktická rozmanitost, odborná preciznost, ale zároveň srozumitelnost. Jednotlivé aktivity vycházejí ze základních politologických pojmů, které na sebe logicky navazují a postupně tak pomáhají žákům v orientaci v politicko-společenském prostředí, a hlavně uvědomění si významu veřejné aktivity a rozhodování každého jedince v tomto prostředí. Hodiny jsou přitom nastaveny maximálně interaktivně, aktivity jsou rozmanité, a i teoretičtější hodiny jsou náročností přizpůsobeny cílové skupině. Jako politického geografa mě těší odborná přesnost při zacházení s odbornými termíny, jako učitel jsem nadšen odlehčenou formou textu a

zábavnými a (v některých případech) doslova vtipnými aktivitami.

Spíše potenciální slabou stránku programu vidím v jeho mírně vyšší časové náročnosti. Jako středoškolský pedagog vím, že využití celých 45 minut vyučovací hodiny je i vzhledem k byrokratickým úkonům značně obtížné, přičemž některé hodiny jsou svým obsahem a aktivitami opravdu silně zaplněné. Ověřování nicméně plně prokázalo, že všechny hodiny jsou během 45 minut zvládnutelné.

Současně silnou i spíše potenciálně slabou stránkou (záleží na úhlu pohledu, resp. potřebách a způsobu využití programu vyučujícím) je také jistá nesamostatnost jednotlivých hodin – celý program je rozdělen do tří částí, které lze využít samostatně, horší už by to bylo s jednotlivými hodinami uvnitř těchto částí. Někde je provázanost jednotlivých hodin opravdu těsná. Jak jsem již uvedl, je tento princip zároveň značnou výhodou (pokud chce vyučující využít celý tematický blok, hodiny na sebe dobře navazují a postupně se rozvíjí) i možnou nevýhodou (pokud by chtěl vyučující využít pouze jednu hodinu). Toto pojetí programu nicméně plně odpovídá výzvě, resp. cílům.

- x) *Jak hodnotíte celkové zpracování programu a jeho kvalitu? Vložte slovní hodnocení. Pokud byste měl/a program ohodnotit známkou, jakou mu udělíte? Známkování jako ve škole, tj. od jedničky (nejlepší hodnocení) do pětky (nejhorší hodnocení).*
Program hodnotím jedničkou. Pro mě je tento výukový materiál jednak obecně naprosto zásadní příspěvek pro zkvalitnění výuky a výchovy mladých lidí k uvědomělému občanství, a jednak pro pedagogy užitečným a obsahově velmi kvalitním manuálem. Přidanou hodnotou je také kvalitní grafické a jazykové zpracování.

- y) *Doporučujete program k realizaci tvůrcem programu?*
Ano, program by měl být realizován.

- z) *Doporučujete program k realizaci i dalšími subjekty?*
Rozhodně ano, program je nastaven k využití různorodými vzdělávacími subjekty.

2. Zhodnocení programu z odborného hlediska

- a) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován kvalitně a na potřebné odborné úrovni?*
Ano, program je po odborné stránce na velmi kvalitní úrovni.
- b) *Je z odborného hlediska program koncipován logicky?*
Ano, posloupnost výuky odborných termínů a práce s nimi je v jednotlivých hodinách nastavena logicky a srozumitelně.
- c) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován dostatečně přehledně?*
Ano, celý program je rozčleněn do tří částí, přičemž jednotlivé hodiny mají velmi přehlednou strukturu, která je v celém programu sjednocená. To umožňuje velmi jednoduchou orientaci v jednotlivých hodinách i případné propojování témat.
- d) *Jsou jednotlivé obsahové části programu propojeny, existuje potřebná návaznost jednotlivých obsahových celků?*
Ano, jednotlivé celky jsou tematicky i didakticky propojené, logicky na sebe navazují.
- e) *Odpovídá odborná úroveň programu současným poznatkům a je dostatečně aktuální?*
Vzhledem k současnému politickému dění v Česku i ve světě řeší program velmi aktuální a relevantní témata. Použitá terminologie vychází z moderních přístupů politických věd.
- f) *Je program z odborného hlediska zpracován v souladu s Kompetencemi pro demokratickou kulturu?*
Ano, program obsahově odpovídá Kompetencím pro demokratickou kulturu.
- g) *Je program ve všech dílčích výstupech dostatečně podrobně rozpracován (tj. tak, aby mohl být bez problémů realizován bez dalšího doplňování obsahu učiva apod. i jiným subjektem, v jiné škole)?*
Ano, silnou stránkou programu je také možnost univerzálního použití na jiných typech škol.
- h) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován tak, že je možná jeho bezproblémová přenositelnost (vyjma částí programu, které jsou popř. vázány na konkrétní region, konkrétní objekt atd., popř. obsahuje program varianty pro jiný region, objekt nebo metodický návod na možnou úpravu pro realizaci v jiném regionu, objektu apod.)?*
Ano, jednotlivé části programu jsou variabilní a kompatibilní i pro jinou výuku.
- i) *Pokud je program určen pedagogickým pracovníkům, je zpracován ve formě odpovídající požadavkům na akreditované programy DVPP: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi->*

vzdělávání/akreditace-v-systému-dvpp?

Program není určen pedagogickým pracovníkům.

- j) *Pokud je program určen pedagogickým pracovníkům a obsahuje distanční část, je zpracován dle akreditačních požadavků na programy DVPP s distanční částí: <http://www.msmt.cz/file/36202?>*

Program není určen pedagogickým pracovníkům.

- k) *Je soubor odkazů na materiály, které byly pro danou problematiku vytvořeny v předchozích projektech, dostatečně rozsáhlý, jsou anotace výstižné a jsou odkazy funkční?*
Ano, odkazy jsou aktuální a funkční.

- l) *Je terminologie používaná ve všech dílčích výstupech na odpovídající odborné úrovni, popř. je v odůvodněných případech dostatečně vysvětlena?*
Ano, používání terminologie je na odborné úrovni a je dostatečně vysvětlena.

- m) *Obsahuje program potřebné odkazy na použité zdroje?*
Ano, u jednotlivých hodin bylo řádně citováno a použité zdroje jsou uvedeny.

- n) *Jsou citace uváděny v souladu s platnou normou?*
Ano, citace jsou v jednotné formě a v souladu s jednou z mnoha citačních norem.

- o) *Prošel program ve všech dílčích výstupech jazykovou korekturou?*
V textu jsem nezaznamenal žádné pravopisné či syntaxové prohřešky.

- p) *Je program ve všech dílčích výstupech na potřebné jazykové, stylistické a grafické úrovni?*
Formální a grafická úprava je na vysoké úrovni.

- q) *Je program ve všech dílčích výstupech zpracován tak, že splňuje všechny požadavky uvedené v Kritériích kvality digitálních vzdělávacích zdrojů podpořených z veřejných rozpočtů: http://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/21071/kriteria_kvality_digitalnich_vzdelavacich_zdroju.pdf*
Ano. Nenašel jsem žádné prohřešky a rozpory s požadavky v uvedených kritériích.
- r) *Doložil příjemce, jak nabídl program ke zveřejnění na portálech uvedených v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část?*
Ano.
- s) *Jak hodnotíte celkovou odbornou úroveň programu?*
Po odborné stránce je program zpracován velmi kvalitně, odborná terminologie je používána správně a je dostatečně vysvětlena v kontextu věkové a vzdělanostní úrovně cílové skupiny. Velmi citlivě s přihlédnutím k aktuálnosti a společenské relevantnosti jsou vybírány příklady k jednotlivým hodinám a aktivitám.

3. Zhodnocení programu z didaktického hlediska

- a) *Jsou zvolené metody, postupy a formy výuky/realizace programu vhodné?*
Ano, didaktické metody, postupy a formy jsou velmi nápadité, propracované a zároveň realizovatelné.
- b) *Odpovídají zvolené metody, postupy a formy dané cílové skupině?*
Ano, zvolené metody jsou přiměřené cílové skupině.
- c) *Odpovídá obsah a odborná náročnost programu zvolené cílové skupině?*
Ano, obsahově program odpovídá učivu společensko-vědního vzdělávání na středních odborných učilištích / školách, odborná terminologie je úměrná této věkové kategorii, případně je dostatečně vysvětlena.
- d) *Pokud je program určen pro děti a žáky, jsou zohledněny věkové zvláštnosti dané cílové skupiny?*
Ano, věkové zvláštnosti dané cílové skupiny jsou plně zohledněny, a to jak z hlediska obsahu (dospívající lidé, prvovoliči), tak i forem a metod výuky (příběhy, projekty).
- e) *Pokud je program určen pro pedagogy, jsou z hlediska andragogiky zvoleny odpovídající formy výuky?*
Není relevantní.
- f) *Je v programu zvolena a realizována vhodná forma motivace cílové skupiny?*
Ano, v jednotlivých hodinách je využívána metoda E-U-R, tedy evokace, uvědomění a realizace, která je vhodnou formou pro motivaci žáků. Každý výukový modul začíná zjišťováním úrovně znalostí o daném tématu, následuje teoretické vysvětlení a pochopení problematiky a následně aplikační fáze práce s tématem.
- g) *Jsou využity vhodné aktivizační metody?*
Ano, viz výše.
- h) *Jsou v programu využívány vhodné didaktické pomůcky?*

Ano, v programu jsou využívány zejména pracovní listy v podobě textových podkladů, prezentace pro vyučující i pro žáky apod.

- i) *Je metodika programu zpracována na potřebné didaktické úrovni?*

Ano, program má výbornou didaktickou úroveň.

- j) *Obsahuje program všechny potřebné materiály, prezentace, odborné texty, baterie příkladů dobré praxe, seznam doporučené literatury, internetové odkazy, klíče k listům úkolů, křížovek, kvízů, poznatky z ověření v praxi atd.?*

Ano, vše uvedené je k dispozici.

- k) *Jak hodnotíte celkovou didaktickou úroveň programu?*

Z didaktického hlediska je program velmi dobře propracovaný, odpovídá úrovni a požadavkům na moderní výuku společensko-vědních předmětů na středních školách. Pro pedagogy je předložen velmi detailní postup výuky, včetně didaktického materiálu, časového harmonogramu i klíče hodnocení. S pomocí tohoto programu tak učitelé mohou žákům nabídnout atraktivní výuku velmi aktuálních a společensky relevantních témat a pomoci jim pochopit složitosti současného politického a společenského vývoje.

Případné další komentáře/poznámky k programu

Hodina 1: Demokracie a svoboda

- Aktivita 1 – vymezení cíle není přesné, korupce je jedním ze symptomů slabého státu, nikoliv však výlučně nedemokratického (viz správně uvedeno v závěru). Pravda je, že demokratické společnosti mají možnosti odhalovat korupci pestřejší, ale i v nedemokratických státech dokážou vytvořit efektivní protikorupční prostředí (Singapur, SAE, Omán, dříve např. J. Korea, Taiwan). Navrhují upravit formulaci (konkretizovat) cíle aktivity – např. „... ukázat jeden z typických projevů nedemokratických vlád – korupci a slabost (neschopnost) soudů“.
- Výklad (3) – zde uvedená definice demokracie je založená na institucionálním základě, tj. stačí, když formálně existují demokratické instituce (volby, soudy, atd.), což často zneužívají autokraté k vytváření hybridních (fasádních, neliberálních) demokratických režimů. Proto se častěji používá spojení „liberální demokracie“, kde je zdůrazněno postavení jedince a jeho práv a svobod v rámci systému, respektive odlišné postavení jedince ve svobodném státě a v diktatuře. Navrhují (1) zmínit Americkou ústavu (1789), Deklaraci práv člověka a občana (1789) a Všeobecnou deklaraci lidských práv (1948), příp. alespoň odkázat na hodinu 7 „I feel free(dom)“ (v této hodině by deklarace měly být alespoň zmíněny, pro případ, že pedagog nebude využívat všechny hodiny); a především (2) ve výkladu předřadit a zdůraznit práva a svobody jednotlivce: demokracie stojí na právech a svobodách jednotlivce, a její instituce nesmí být pouze formální, ale musí fungovat ve prospěch jednotlivců a zajišťovat jejich práva a svobody.

Hodina 2: K čemu máme parlament?

- Úvodní aktivita je dobře vystavěná, ale otázka „Jak parlament ovlivňuje můj život?“ ve verzi A (brainstorming) mi připadá vhodná spíše pro reflexi (vyžaduje již elementární znalosti, které si žáci osvojí v následujících aktivitách) a může sloužit i k politickému sebeuvědomění žáků. Navrhují tuto otázku vyměnit za jinou, či ji obsahově sjednotit s otázkami ve verzi B (Po lajně).
- Nabízí se připomenout a využít různé variace zastupitelské demokracie na úrovni škol, které se běžně vyskytují – třídní samospráva, školní parlament.

Hodina 3: Nástroj demokratů nebo despotů?

- Hodina se mi zdá časově poněkud naddimenzovaná. Navrhují Výklad (4) zkrátit o část B. Pokud by výklad v této podobě zůstal, je možno aktualizovat případ Vladimíra Putina – rok 2020 a referendum o nové ústavě, která mu de iure umožní vládnout do roku 2036.
- Obecně v celé aktivitě poněkud chybí dva aspekty; navrhují je alespoň okrajově zapracovat:
 - a) Problematika minimální účasti, aby referendum bylo platné (viz následující hodina 4, Pojďme změnit naši školu!). Tj. vedle možnosti ano-ne, existuje třetí možnost – nevím, nezajímá mě, neúčastním se. Navrhují tento problém (1) i třeba jen ve velmi omezené podobě zakomponovat do aktivit, protože se tím ukáže zásadní nevýhoda referenda v našich podmínkách – malá angažovanost jedinců, a tím pádem neplatnost referend; a (2) zmínit alespoň několika slovy ve výkladu.
 - b) Prvek diskuze a sebeaktivace voličů – při výukových aktivitách na to není mnoho času, ale toto je zásadní předpoklad pro úspěšnost a prospěšnost referend (proto je mohou dělat na celostátní úrovni ve Švýcarsku, kde jsou občané zvyklí se angažovat ve veřejných věcech, a nikoliv u nás). Navrhují tento problém řešit podobně jako předchozí (příp. společně s ním): opět i třeba pouze marginálně v aktivitách, několik slov ve výkladu.

Hodina 6: Pojďme se dohodnout!

- Pracovní list Togo – úřední jazyky – asi omylem je dvakrát uvedena čeština.

Hodina 9: Obce a kraje

- V aktivitě Sliby chyby ve slibech pro občany obce by mohla být i oprava či vybudování místní komunikace pro srovnání s meziměstskými komunikacemi. Dále, nejsem si zcela jist, ale obce i kraje teoreticky mohou nějakou formou přispívat novorozencům, aby podpořili či udrželi mladé lidi.

Hodina 10: Jak (ne)snadné je být voličem

- V listu Citáty v posledním citátu SPD týkajícím se vystoupení z EU – uvedení jako možnosti i KSČM není úplně přesné, komunisté přímo vystoupení z EU nepožadují (z NATO samozřejmě ano).
- Označení TOP 09 za liberálně-konzervativní stranu je nesrozumitelné a matoucí (správně by mělo být pravicově-liberální).
- Pozor, v Evropě je běžnější pravicový populismus, který u nás reprezentuje SPD. Nacionalistické strany jsou spíše definovány jako krajně pravicové, SPD je na hraně, ale určitě tam patří Dělnická strana. Navrhuji proto pro kategorii původně nazvanou „nacionalistické strany“ použít raději označení „krajně pravicové strany“, které sice nemusí být z vědeckého hlediska zcela přesné, ale pro danou cílovou skupinu dostačující a hlavně srozumitelné a zapamatovatelné.

Hodina 16: Tahle země je pro mladý!

- V aktivitě Od kolika mohu? – doporučuji doplnit v tabulce u řízení auta a motorky do poznámky „na základě řidičského oprávnění“.

Tyto připomínky byly v dostatečném rozsahu zapracovány do finální verze.

Potvrzují soulad tohoto programu se zaměřením výzvy, se strategickými dokumenty, s pojetím Kompetencí pro demokratickou kulturu a s požadavky na výstupy aktivity č. 7, které jsou uvedeny v Pravidlech pro žadatele a příjemce – specifická část (navazující dokument výzvy Budování kapacit pro rozvoj škol II). Program je zpracován kompletně a je na potřebné odborné a didaktické úrovni.

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis
Zpracoval/a	RNDr. Libor Jelen, Ph.D.	Praha, 9.8.2021	

Poznámka: Vypořádání připomínek oponentů

Většina zásadních připomínek oponentů byla do předložené finální verze programu zapracována. Některé dílčí připomínky však autoři programu považovali za nesplnitelné či nadbytečné a oponenti nakonec s argumenty autorů souhlasili, resp. došlo ke shodě na finálním řešení. Svůj souhlas se zapracováním připomínek a finální podobou programu pak oponenti vyjádřili v příložených konečných verzích posudků (viz výše), a to slovní formulací i podpisy na poslední straně.

Na tomto místě si též dovoluujeme poděkovat oběma oponentům za pečlivou a svědomitou kontrolu programu a za řadu cenných postřehů a připomínek, které program pomohly zlepšit a umožnily napravit některé nedostatky či faktické chyby.

Stručně k jednotlivým připomínkám (jejich plné znění viz posudky výše):

RNDr. Tomáš Burda, Ph.D.

K celému programu:

- Je nutné sjednotit formu citací literatury a dalších zdrojů napříč všemi hodinami. → ANO; k opravám došlo v hodinách 1–2 a 11–16.
- U projektových hodin je vhodné vyučujícímu poradit, že jsou sice bez větších potíží realizovatelné během jedné hodiny, ale že lze též pro větší hloubku zpracování a diskuse realizovat i během hodin dvou. → ANO; bylo zapracováno formou poznámek; viz hodiny 4, 6, 13, 14 a 15.
- Metoda „po lajně“ (ve více hodinách) – metoda je velmi dobrá, ale snažil bych se možná najít vhodnější název. → ANO; název metody byl změněn na konvenčnější „názorová přímka“ (viz hodiny 2 – zde nově i odkaz na literaturu, 3 a 11).

K jednotlivým hodinám:

- V hodině 1 je asi lépe použít než „vládu interpelovat = rožnit“, spíš „grilovat“. → ANO, částečně; celá formulace byla raději zkrácena a změněna na „hlídat a kritizovat“, což je pro žáky nejsrozumitelnější a nejpochopitelnější. Oponent s řešením souhlasí.
- V hodině 2 v aktivitě „Proč bych měl jít volit“ v příkladech odpovědí bych jako příklad kromě Facebooku přidal i další sociální sítě nebo jen obecně „na sociálních sítích“. → ANO; bylo uvedeno obecně „na sociálních sítích“.
- V téže hodině doporučuji u výkonné moci doplnit úřady na různých úrovních. → ANO; již bylo uvedeno, nyní je více zdůrazněno (3. Výklad, body B. a C.).
- V téže hodině bych místo „vláda je schvalována“ uvedl raději „je jí udělována důvěra“. → ANO, částečně; formulace „uděluje důvěru“ byla dodána souběžně k formulaci „schvaluje“, viz 3. Výklad, bod C. („schvaluje“ není samozřejmě zcela přesné vyjádření, ale je pro žáky dané cílové skupiny srozumitelnější a pochopitelnější než abstraktní „uděluje důvěru“). Oponent s řešením souhlasí.
- V téže hodině u tří mocí je používán jako příklad Ústavní soud, to je v pořádku, ale bylo by vhodné zmínit čtyřstupňovou strukturu obecných soudů (...). → ANO; čtyřstupňová soustava byla zmíněna, význam Ústavního soudu byl potlačen (viz 3. Výklad, bod C., a Závěr).

- V téže hodině v pracovním listu „Cesta zákona“ je asi lépe než „podle stejného postupu“ zvolit „podle stejného principu“. → Zpracováno částečně; použita nejstručnější a nejsrozumitelnější formulace „podobně“ (co nejvíce se totiž snažíme vyhýbat cizím slovům typu „princip“). Oponent s řešením souhlasí.
- V hodině 5 v pracovním listu formulaci „záchrana života před vraždou“ bych doplnil nebo nahradil pojmem „sebeobrana“. → ANO; bylo nahrazeno.
- V hodině 7 ve výkladu o demokracii, svobodě a lidských právech bych určitě doplnil kromě vysokého hodnocení západní Evropy a anglicky mluvících zemí ještě min. Japonsko a Jižní Koreu (...). → ANO; již dříve bylo plně uvedeno v textu, v PPT pro úsporu místa bylo pouze jako „východní Asie“, což zřejmě oponenta zmátlo; nově proto bylo vyučujícímu doporučeno, aby výklad vedl nad mapou (na niž je v PPT odkaz), ne nad PPT.
- V hodině 9 je nutné aktualizovat tabulku s výsledky účasti ve volbách (senát a kraje 2020). → ANO; bylo aktualizováno.
- V téže hodině na začátku vysvětlení menších správních celků doporučuji raději nepoužívat okresy, ale spíše kraje (...). → ANO; začátek (bod A.) části 2. Výklad byl přeformulován a okresy z něj byly odstraněny; zůstaly tak tedy pouze v rozšiřující závěrečné části výkladu, týkající se právě státní správy (bod D.).
- V téže hodině též doporučuji lépe doplnit termín „územní samospráva“ (namísto „samospráva“), jinak bychom museli doplnit i celostátní úroveň (...). → ANO, částečně; plný pojem „územní samospráva“ je nově uveden při prvním použití (2. Výklad, bod A.), ale dále již je záměrně – pro zkrácení a zvl. pro zjednodušení, což je u dané cílové skupiny žáků důležité – používán pouze pojem „samospráva“; toto zkrácení je též nově vysvětleno v poznámce v bodu A. Oponent s řešením souhlasí.
- V téže hodině u státní správy pak doporučuji uvádět nejdřív ORP (důležitější) a jen okrajově jako čistě technické zmínit POÚ (...). → ANO; ORP byly uvedeny na prvním místě (viz 2. Výklad, bod D.).
- V 10. hodině doporučuji doplnit u příkladu kalkulaček krajské volby 2020, ty fungují a jsou nejaktuálnější. → NE; celá hodina je soustředěna na celostátní politiku a porozumění rozdílům mezi hlavními směry v politickém myšlení (pravice x levice, konzervativní x liberální, apod.) a pro toto jsou nejvhodnější právě volby do Poslanecké sněmovny; krajské volby by se naopak měly zaměřovat především na regionální témata, a jejich použití by proto bylo pro žáky matoucí (viz i hodina 9); nicméně v patřičném místě textu (3. Aktivita, Průběh) byla dodána poznámka vybízející vyučujícího od školního roku 2021/22 k využití volební kalkulačky pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2021. Oponent s řešením souhlasí.
- V hodině 11 u občanského sektoru by bylo vhodné uvést pojem „třetí či neziskový sektor“ i jako základ občanské společnosti. → ANO; byl uveden (aktivita 2, část C. Výklad) s odkazem na hodinu 12, která se tomuto tématu věnuje podrobněji.
- V hodině 12 je trochu zjednodušeně NNO, resp. nevládní sektor omezen pouze na obecně prospěšné společnosti, patří sem i sport a kultura (...). → ANO; patřičné pasáže byly upraveny (dodán sport, kultura, návaznost na místní spolky), a to zvláště (ale nejen) v části Závěr aktivity 2.
- V hodině 14 bych asi zvážil, zda místo termínu „zástupce lobby“ neužít např. „zástupce lobbingu“ (je vhodné to srovnat s influencery). → Zpracováno částečně; nakonec bylo

označení kompromisně sjednoceno na nejkratším a nejsrozumitelnějším termínu „lobbista“; srovnání s influencery využito (viz bod A. Úvod). Oponent s řešením souhlasí.

- V hodině 15 v rámci textu o humanitární mezinárodní pomoci by bylo vhodné zmínit roli Evropské unie. → ANO; bylo dodáno (viz část 1. Výklad).
- V hodině 16 v medailoncích u Jakuba Čecha by bylo vhodné vysvětlit pojem „primátorka“ (starostka), ale to lze odkazem, když se vysvětlí v 9. hodině. → Zapracováno částečně; ověřování hodiny prokázalo, že žáci textu rozumí a vysvětlení pojmu kurzívou (primátorka = starostka) je pro ně dostatečné; nicméně do textu pro vyučujícího byla přesto přidána metodická poznámka (viz část 2, bod B. Zadání), která na obtížnější pojmy upozorňuje a nabízí možnost jejich vysvětlení s odkazem na hodinu 9. Oponent s řešením souhlasí.
- V téže hodině v medailonku Jana Palacha na závěr lze připomenout jeho obraz v kultuře, zejména filmová zpracování (Hořící keř). → ANO; bylo dodáno (viz závěr příběhu v pracovním listu).

RNDr. Libor Jelen, Ph.D.

Hodina 1: Demokracie a svoboda

- Aktivita 1 – vymezení cíle není přesné, korupce je jedním ze symptomů slabého státu, nikoliv však výlučně nedemokratického (...). → ANO; cíl aktivity byl v tomto duchu přeformulován.
- Výklad (3) – zde uvedená definice demokracie je založená na institucionálním základě, tj. stačí, když formálně existují demokratické instituce (volby, soudy atd.), což často zneužívají autokraté (...). → ANO; v hodině 1 (část 3. Výklad) byla předřazena, zdůrazněna a blíže vysvětlena práva a svobody a doplněn odkaz na dokumenty v hodině 7; v hodině 7 (část 1. Výklad) byly uvedeny zmíněné dokumenty.

Hodina 2: K čemu máme parlament?

- Úvodní aktivita je dobře vystavěná, ale otázka „Jak parlament ovlivňuje můj život?“ ve verzi A (brainstorming) mi připadá vhodná spíše pro reflexi (...). → ANO; tato otázka byla vyměněna tak, že otázky ve verzi A. Brainstorming jsou nyní obsahově sjednoceny s otázkami ve verzi B. Názorová přímka.
- Nabízí se připomenout a využít různé variace zastupitelské demokracie na úrovni škol, které se běžně vyskytují – třídní samospráva, školní parlament. → ANO, částečně; existence třídních samospráv a školních parlamentů byla připomenuta ve výkladu (3. Výklad, bod A.) a je uvedena i v některých dalších hodinách (např. 4); nicméně širší „využití“ je již bohužel mimo časový rámec hodiny (částečně provedeno aktivizačními otázkami na žáky a odkazem na kvalitní a přehledný web). Oponent s řešením souhlasí.

Hodina 3: Nástroj demokratů, nebo despotů?

- Hodina se mi zdá časově poněkud naddimenzovaná (...). → ANO; výkladová část B byla výrazně redukována zejm. o historický exkurz; celá část 4. je nyní koncipována jako aktivita s důrazem na část A s opakováním poznatků z hodiny.
- Obecně v celé aktivitě poněkud chybí dva aspekty; navrhuji je alespoň okrajově zapracovat:

- a) Problematika minimální účasti, aby referendum bylo platné (viz následující hodina 4, Pojďme změnit naši školu!); tj. vedle možnosti ano/ne, existuje třetí možnost – nevím, nezajímá mě, neúčastním se (...). → ANO; bylo zapracováno (viz Aktivita 3 – Poznámka a Závěr a Aktivita 4 – část A).
- b) Prvek diskuse a sebeaktivace voličů – při výukových aktivitách na to není mnoho času, ale toto je zásadní předpoklad pro úspěšnost a prospěšnost referend (...). → ANO; bylo zapracováno (viz Aktivita 3 – Poznámka a Závěr a Aktivita 4 – část A).

Hodina 6: Pojďme se dohodnout!

- Pracovní list Togo – úřední jazyky – asi omylem je dvakrát uvedena čeština. → ANO; bylo opraveno.

Hodina 9: Obce a kraje

- V aktivitě „Sliby chyby“ ve slibech pro občany obce by mohla být i oprava či vybudování místní komunikace pro srovnání s meziměstskými komunikacemi (...). → ANO; u obce bylo zařazeno „více peněz na opravy místních silnic a chodníků“; u kraje bylo místo příspěvku novorozencům zařazeno „každoroční zvyšování důchodů o 15 %“.

Hodina 10: Jak (ne)snadné je být voličem

- V listu Citáty v posledním citátu SPD týkajícím se vystoupení z EU – uvedení jako možnosti i KSČM není úplně přesné (...). → ANO; možnost přiřazení ke KSČM byla odstraněna (kromě toho byl citát přeformulován tak, aby byl pokud možno ještě jednoznačněji spojitelný pouze s SPD).
- Označení TOP 09 za liberálně-konzervativní stranu je nesrozumitelné a matoucí (správně by mělo být pravicově-liberální). → ANO; nešťastný příklad TOP 09 byl nahrazen srozumitelnějším příkladem KDU-ČSL jako strany středové (či středopravé) a konzervativní.
- Pozor, v Evropě je běžnější pravicový populismus, který u nás reprezentuje SPD. Nacionalistické strany jsou spíše definovány jako krajně pravicové (...). → ANO; tato kategorie stran byla označena „krajně pravicové“ a byla dodána vysvětlující poznámka (viz 2. Výklad, bod B.).

Hodina 16: Tahle země je pro mladý!

- V aktivitě „Od kolika mohu?“ doporučuji doplnit v tabulce u řízení auta a motorky do poznámky „na základě řidičského oprávnění“. → ANO; bylo doplněno (viz pracovní list).

8 Příloha č. 5 – Doklad o provedení nabídky ke zveřejnění programu

Šárka Palcrová

Od: Hránková Klára <klara.hrankova@npi.cz>
Odesláno: středa 7. července 2021 12:21
Komu: Šárka Palcrová
Předmět: Re: Pojďme se dohodnout a rozhodnout!

Vážená paní Palcrová,

děkuji za Vaši zprávu s podrobnostmi.
Budeme moc rádi, když bude Váš materiál zveřejněn na Metodickém portálu RVP.CZ, tudíž potvrzuji přijetí Vaší nabídky.

Děkuji a budeme se těšit na budoucí spolupráci.
Přeji krásný den.

Metodický portál
RVP.CZ

Klára Hránková
redaktorka Metodického portálu RVP.CZ
Weilova 1271/6
102 00 Praha 10
Tel: +420 274 022 410
E-mail: klara.hrankova@npi.cz
www.npi.cz
www.rvp.cz

Od: Šárka Palcrová <palcrova@rrav.cz>
Odesláno: čtvrtek 1. července 2021 14:20
Komu: Hránková Klára <klara.hrankova@npi.cz>
Předmět: Pojďme se dohodnout a rozhodnout!

Vážená paní Hránková,
zasílám Vám nabídku na zveřejnění vzdělávacího programu na portále RVP.cz. Údaje o vzdělávacím programu jsou následující:

Název: Pojďme se dohodnout a rozhodnout!

Rozsah: 16 hodin (1 hodina = 45 minut)

Formát: Microsoft Office 2016 (word, power point – .docx, .pptx)

Velikost: 65 MB (zhruba 75 souborů)

Očekávané zveřejnění: I. pololetí 2022

Program je financován z prostředků OP VVV, výzva 32. Budování kapacit pro rozvoj škol II., aktivita 7 – podpora rozvoje kompetencí pro demokratickou kulturu

Pro účely průběžné Zprávy o realizaci projektu prosím o potvrzení naší nabídky na zveřejnění na RVP.cz, a to formou odpovědi na tuto nabídku.

Děkuji, s pozdravem

*RNDr. Bc. Šárka Palcrová
projektový manažer
tel.: 731 447 173
e-mail: palcrova@rrav.cz
Regionální rozvojová agentura Vysočina, z.s.p.o.
Matky Boží 9*

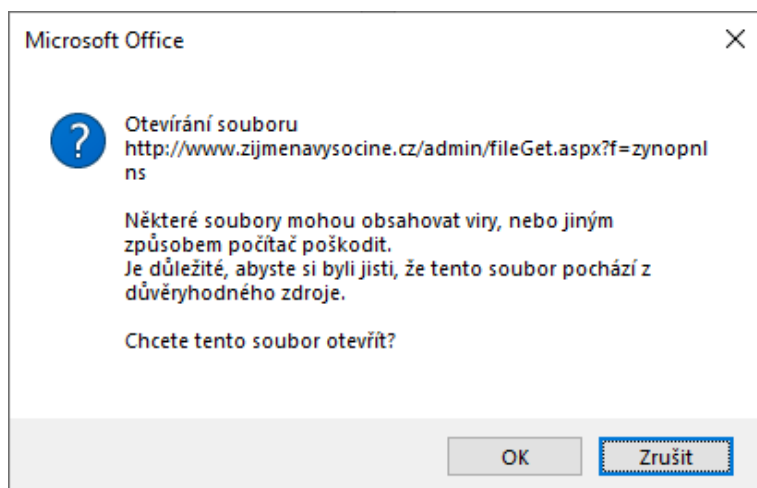
9 Nepovinné přílohy

9.1 Žákovský sešit:

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=zbnhngyplo> (docx)

<http://www.rozhodujmeosobe.cz/admin/fileGet.aspx?f=dabbfdidk> (pdf)

Poznámka: V případě, že se při kliknutí na odkaz objeví obrazovka podobná následující, je nutné zvolit **OK** a soubor se přímo otevře.

9.2 Hodnocení dosažení pokroku v rozvoji vybraných kompetencí pro demokratickou kulturu (stupně) u žáků středních odborných škol a gymnázií

St.	1	2	3	4
1.	Získává informace i z jiných zdrojů než jen ze školy.	Má dotazy a připomínky, občas se zapojuje do diskusí	Uvědomuje si alespoň některé své povinnosti a práva (i mimo školu)	Vnímá a respektuje kulturní a ekonomické nejednoznačnosti, lidská práva
2.	Efektivně vyhledává a zpracovává informace z různých zdrojů	Nedělá mu/jí problém diskutovat s ostatními k tématu	Respektuje možnosti a schopnosti ostatních	Přispívá k vytváření bezkonfliktního prostředí a kvalitních mezilidských vztahů
3.	Kriticky přistupuje ke zdrojům informací	Kritizuje stereotypy a předsudky, argumentuje	Názory ostatních i své podložené argumenty vnímá jako jedny z možných; posuzuje je z různých úhlů pohledu	Zastává postoje k obecným hodnotám odpovídající principům demokracie
4.	Sám/sama získává informace vlastním výzkumem či bádáním	Zapojuje se do obecně prospěšných akcí na místní úrovni	Respektuje omezení, i když nehrozí přímá kontrola	Respektuje a toleruje různorodost hodnot, názorů, postojů
5.	Rozšiřuje své poznání a chápání kulturních a duchovních hodnot, spoluvytváří je a chrání	Upozorňuje na společenské problémy, hledá řešení, navrhuje postupy přijatelné pro všechny	V praktickém životě jedná jako sebevědomý a odpovědný občan	Hájí svá práva i práva jiných; většinová vůle nesmí ukřivdit názorové menšiny